

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد

عنوان پایان نامه / عنوان رساله

بررسی تطبیقی ابعاد نظری بانکداری در نظام اقتصاد سرمایه داری و نظام اقتصاد اسلامی

نگارش:

مصطفی خراتیان

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر ایرج توتونچیان

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر فرشاد مومنی

تاریخ دفاع

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مصطفی خراتیان دانشجوی کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کرایش نظری متمد می شوم: در نگارش پایان نامه / رساله تحصیلی خود با عنوان:

«بررسی تطبیقی ابعاد نظری بانکداری در نظام اقتصاد سرمایه داری و نظام اقتصاد اسلامی.»

امانت رارعیات کرده ام، نظرات مطرح شده در پایان نامه / رساله متعلق به اینجانب است و در تمامی مواردی که به نحوی از دیدگاه های دیگران بهره گرفته ام، منبع یا منابع حرکت را به وقت ذکر

کرده ام. چنانچه پس از تسلیم این پایان نامه / رساله، برای دفاع و یا حتی پس از فراغت از تحصیل معلوم شود اصل امانت داری و حقوق معنوی پژوهشگران، صاحب نظران و استادان رارعیات

نگروده ام، دانشگاه می تواند موضوع را در مراجع ذیصلاح پیگیری نموده و نسبت به ابطال حقوق مترتب بر آن، اقدام لازم را انجام دهد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

مصطفی خراتیان

امضاء و تاریخ

تقدیم بہ ہمہ آنان کہ علم بی نقص را از خدای جویند و در دین خدا.

سپاسگزاری

اکنون که به یاری خداوند سبحان و در سایه عنایات بیکرانش کار تدوین این رساله به اتمام رسیده است، لازم می‌دانم تا از کلیه عزیزانی که مرا در انجام آن یاری نموده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم. به خصوص از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر ایرج توتونچیان که با راهنمایی‌های ارزنده و صبر و متانت بی‌مانند خود به عنوان استاد راهنما، کمک‌های شایانی در انجام این امر داشتند، کمال تشکر و قدردانی را دارم. هم‌چنین از جناب آقای دکتر فرشاد مومنی که با پیشنهادات سازنده خود، سهم به‌سزایی در بهتر شدن این رساله داشتند، سپاس‌گزاری می‌نمایم. در پایان از جناب آقای دکتر تازی داور این رساله و جناب آقای دکتر مروی که علیرغم فرصت کم، وقت زیادی در بثمر نشستن این پایان‌نامه گذاشتند، قدردانی می‌نمایم. در هم‌چنین از جناب آقای شکور که زحمت ویرایش را بر عهده داشتند، صمیمانه تشکر می‌نمایم.

چکیده:

عمق بحرانهای پی در پی مالی در نظام سرمایه داری که نمونه اخیر آن در سال 2007 میلادی اتفاق افتاد، همواره توجه کارشناسان اقتصادی را به مساله بانکداری معطوف نموده است. بانکداری اسلامی و بانکداری ربوی بعنوان دو رقیب، هریک دارای ویژگی های نظری خاص خود می باشند و در این پایان نامه برخی از تفاوت های نظری این دو نوع بانکداری بحث شده است. بطور خلاصه، این تفاوت های نظری در اختلاف میان دو مفهوم قرض و بهره از یک سو و مشارکت و سود از سوی دیگر نهفته است که ریشه در مسائلی نظیر تعاریف مفاهیم مانند خدا، انسان، حقوق مالکیت، پول سرمایه و سرمایه گذاری دارند. در این پایان نامه همچنین تلاش شده است تا بعلت عدم وجود داده های تجربی، با استفاده از شبیه سازی و به کمک دو مجموعه معادلات برای دو نظام اقتصادی اسلامی و سرمایه داری، آثار بانکداری ربوی و اسلامی در مقولاتی نظیر سطح قیمتها، انباشت سرمایه، اشتغال و برخی موارد دیگر مورد بررسی قرار گیرند. نتایج شبیه سازی نشان دهنده این است که در مجموع بانکداری اسلامی، در صورت تحقق واقعی، در قیاس با بانکداری ربوی عملکرد بهتری خواهد داشت.

واژگان کلیدی: بانکداری، بانکداری اسلامی، بانکداری ربوی، مشارکت، قرض

Abstract:

From the outset of financial crisis at ۲۰۰۷, the banking structure was at the focal point of economic analyses. So crucial this issue, this thesis was aimed to compare the theoretical foundations of Islamic and Capitalistic banking systems. Distinctions to be mentioned are manifold, but the most important one is the reliance of conventional banking on debt and interest and the reliance of Islamic banking on profit-loss sharing due to the forbiddenness of interest (Riba) in Islam. Also this thesis aims to simulate the functions of two economic systems of Islam and Capitalism germane to three agnets including a bank. The variables studied in this comparison are price, employmnet, investment and other things. Results show that the overall perfomance of Islamic banking is better.

Keywords: *Banking, Islamic banking, Capitalistic Banking, Partnership, profit, Debt and Interest.*

Allameh Tabataba'i University
Faculty of Economics

Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Science (M.Sc.)
In Economics

TITLE

A THEORETICAL COMPARISON BETWEEN ISLAMIC & CAPITALISTIC
BANKING SYSTEMS

By
Mostafa Kharatyan

Supervisor
Prof. Iraj Toutounchian

Adviser
Dr. Farshad Momeni

Date

September ۲۰۱۵

فصل اول: کلیات پژوهش..... ۱

تبیین موضوع ۵

پیشینه نظری و تجربی موضوع ۵

اهمیت و ضرورت موضوع ۸

پرسش‌های پژوهش ۹

اهداف تحقیق ۹

جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش ۱۰

فصل دوم: ادبیات موضوع و میانی نظری ۱۱

۲.۱ مفاهیم و مبانی نظری کلی و مشترک ۱۱

۲.۱.۱ چستی نظام، ساختار و عملکرد ۱۱

۲.۱.۲ چستی نظام اقتصادی و نهادها ۱۳

۲.۱.۳ نهادها و حقوق مالکیت ۱۴

۲.۱.۴ چستی بانکداری ۱۵

۲.۲ مبانی نظری بانکداری در اقتصاد سرمایه داری ۱۶

۲.۲.۱ چستی و ماهیت نظام اقتصاد سرمایه داری ۱۶

۲.۲.۲ ساختار بانکداری و عملکرد بانک در نظام اقتصاد سرمایه داری ۱۷

۲.۲.۳ پایداری ساختار بانکداری ریوی ۲۰

۲.۳ مبانی نظری بانکداری در نظام اقتصاد اسلامی ۲۳

۲.۳.۱ چستی و ماهیت نظام اقتصاد اسلامی ۲۳

۲.۳.۲ ساختار بانکداری و عملکرد بانک در نظام اقتصاد اسلامی ۲۵

۲.۳.۳ پایداری ساختار بانکداری اسلامی ۲۸

۲.۴ نتیجه گیری ۲۹

فصل سوم: روش پژوهش ۳۱

۳.۱ چستی مطالعات تطبیقی یا میان‌موردی ۳۱

۳.۲ عوامل اقتصادی ۳۲

۳.۳ چگونگی استخراج داده‌ها ۳۳

۳۴.....	۳.۴ معرفی متغیرها و مجموعه فروض دوم نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری
۳۹.....	۳.۵ مدل اقتصاد کلان در نظام سرمایه داری
۳۶.....	۳.۵.۱ معادلات کارکرد یک مدل کلان اقتصاد سرمایه داری
۴۱.....	۳.۶ مدل اقتصاد کلان در نظام اسلامی
۴۱.....	۳.۶.۱ معادلات کارکرد یک مدل کلان اقتصاد اسلامی
۴۵.....	۳.۷ پرسش های قابل پاسخگویی در محاسبات
۴۷.....	فصل چهارم: نتایج شبیه سازی
۴۷.....	۴.۱ مقایسه تطبیقی اقتصاد اسلامی و اقتصاد سرمایه داری
۴۷.....	۴.۱.۱ بیکاری، حجم سرمایه انباشت شده و تولید
۵۲.....	۴.۱.۲ مقایسه قیمت فروش
۵۴.....	۴.۱.۳ درآمد سپرده گذاران و درآمد و بدهی بانک
۶۳.....	۴.۱.۴ عرضه پول
۶۵.....	۴.۲ نتیجه گیری
۶۷.....	فصل پنجم: جمع بندی، خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهادات
۶۷.....	۵.۱ خلاصه نتایج تحقیق
۷۱.....	۵.۲ محدودیت ها
۷۱.....	۵.۳ پیشنهادها

فهرست جداول

جدول ۱-۲: خلاصه نتایج مقایسه نظری مبانی نظری بانکداری در اقتصاد سرمایه داری و اسلامی ۳۰

جدول ۱-۳: متغیرهای مدل ۳۴

جدول ۲-۳: جدول فروض دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری ۳۵

جدول ۳-۳: مقایسه مهمترین فرمول های اختلافی در دو نظام سرمایه داری و اسلامی ۴۶

جدول ۱-۴: خلاصه نتایج شبیه سازی دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری ۶۶

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۴: مقایسه حجم سرمایه انباشته در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۴۸
- نمودار ۲-۴: اشتغال در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۵۰
- نمودار ۳-۴: تواید در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۵۱
- نمودار ۴-۴: قیمت کالا در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۵۳
- نمودار ۵-۴: درآمد حقیقی سپرده گذاران در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۵۶
- نمودار ۶-۴: نسبت درآمد سپرده گذاران به درآمد ملی در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۵۷
- نمودار ۷-۴: درآمد حقیقی بانک در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۶۰
- نمودار ۸-۴: نسبت درآمد بانک به درآمد ملی در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۶۲
- نمودار ۹-۴: عرضه پول در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری..... ۶۴

فصل اول

کلیات پژوهش

مشخصات دانشجو

نام و نام خانوادگی: مصطفی خراتیان	رشته تحصیلی: اقتصاد	گرایش: علوم اقتصادی
شماره دانشجویی: 9112536109	دانشکده: اقتصاد	مقطع: کارشناسی ارشد

مشخصات اساتید راهنما و مشاور

سمت	نام و نام خانوادگی	تخصص اصلی	تخصص فرعی	مرتبه دانشگاهی	محل خدمت	تعداد پایان نامه های در دست راهنمایی
راهنما	جناب آقای دکتر ایرج توتونچیان	اقتصاد خرد- اقتصاد بدون بهره	اقتصاد نیروی انسانی – اقتصاد سنجی	استاد	دانشگاه الزهرا(س)	
مشاور	جناب آقای دکتر فرشاد مومنی	اقتصاد توسعه- اقتصاد نهاد گرایی اقتصاد ایران	اقتصاد دانایی	استاد یار	دانشگاه علامه طباطبایی	

منبع انتخاب موضوع

اولویت های پژوهشی دانشگاه	اولویت های برنامه پنجم توسعه	اولویت های گروه های آموزشی
X اولویت های مرتبط با سند چشم انداز	اولویت های نقشه جامع علمی کشور ج.ا.ا.	
اولویت های سازمان ها و مؤسسات آموزشی، پژوهشی و اجرایی کشور	X اولویت های مرتبط با ردور هت های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران	
X اولویت های ابلاغ شده از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری		

الف - عنوان پایان نامه

1- فارسی :	بررسی تطبیقی ابعاد نظری بانکداری در نظام اقتصاد سرمایه داری و نظام اقتصاد اسلامی
2- انگلیسی :	A THEORETICAL COMPARISON BETWEEN ISLAMIC & CAPITALISTIC BANKING SYSTEMS

ب - واژگان کلیدی

1- فارسی :	بانکداری، بانکداری ربوی، بانکداری اسلامی، پول، بهره، سود
2- انگلیسی :	Banking ,Interest-based banking, Islamic banking, Money, interest, profit

ج - تعریف عملیاتی واژگان کلیدی

بانکداری: اصولاً نوعی واسطه گری پولی معرفی شده است که با تجميع سپرده ها و تحت شرایط خاص نیاز متقاضیان را بر طرف می نماید. بر حسب اینکه این شرائط کدامند و نیز با توجه به اهداف، ابزار، نوع نگاه نسبت به مساله پول و وظایف آن، بانکداری اسلامی و بانکداری سرمایه داری (ربوی) کاملاً از یکدیگر تفکیک شده و در نتیجه دارای عملکرد متفاوتی می باشند.

بانکداری اسلامی: نوعی از بانکداری است که بدون استفاده از وام و عملیات ربوی به تامین مالی و نیاز متقاضیان مبادرت ورزیده و نیازهای بخش های مختلف جامعه (اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی) را که بلاواسطه مرتبط با بخش حقیقی اقتصاد است، رفع می نماید. در این نوع بانکداری بانک بر اساس عقود اسلامی و بعنوان وکیل سپرده گذاران با متقاضیان قرارداد تامین مالی تنظیم کرده و ایفای نقش می نماید. به عبارت دیگر بانک اسلامی به عنوان یک شخصیت حقوقی و براساس وظایفی که برای آن تعریف می شود، درماهیت حقوقی پول تاثیر می گذارد و قابلیت آنرا از سرمایه بالقوه بودن ارتقا بخشیده و به فعلیت در می آورد.

بانکداری ربوی: نوعی واسطه گری است که در بیشتر نقاط جهان به آن عمل می شود و در آن بانک بعنوان واسطه وجوه، اقدام به دریافت وام ربوی از سپرده گذاران نموده و آن را به صورت وام و با بهره بیشتر در اختیار متقاضیان وام قرار می دهد و از طریق خلق پول کسب درآمد می کند. در این نوع بانکداری، بانک به حکم وظیفه ای که برای آن تعریف می شود، هیچگونه تغییری در ماهیت حقوقی پول بوجود نمی آورد.

بهره (ربا): در اینجا منظور فقط ربای پولی است و آن عبارت است از بهای دریافت وام که از سوی وام دهنده به قرض گیرنده تحمیل می شود و مقدار آن مثبت می باشد و در اسلام حرام است. بهره (ربای) پولی دارای شرائط زیر می باشد: 1- پول به صورت قرض از طرف قرض دهنده به قرض گیرنده داده شود. 2- در وام (ربوی) تملیک قرض از قرض دهنده به قرض گیرنده باشد یعنی قرض دهنده هیچگونه حقی در نحوه استفاده از آن و نتیجه حاصل از بکار گیری آن نداشته باشد. 3- فاصله زمانی بین قرض دادن و باز پرداخت وجود داشته باشد. 4- مبلغ باز پرداخت وام بیش از اصل وام باشد. 5- پرداخت مابه التفاوت اصل وام و اصل و فرع آن توسط وام گیرنده الزام آور و قانونی باشد.

عدم تحقق یک یا چند شرط فوق وام را از صورت قرض ربوی خارج می کند. تحقق این ما به التفاوت بدون توجه به ریسک می باشد. بعبارت دیگر، ریسک وام ربوی از نظر وام دهنده صفر است چرا که باز پرداخت آن غالباً از طریق اخذ وثیقه که ارزش آن بیش از اصل و فرع وام می باشد تضمین می گردد. این مابه التفاوت در ادبیات اقتصادی به ارزش زمانی پول تعبیر می شود. ارزش زمانی پول با ارزش پولی زمان که در اسلام حلال است متفاوت می باشد. در نظام سرمایه داری پول کالایی تلقی شده است که قیمت آن همان بهره یا ربا است.

پول: وسیله ای است برای تسهیل مبادلات که در اقتصاد سرمایه داری با مفهوم بهره پیوند خورده و قابلیت سفته بازی با آن وجود دارد. این قابلیت موجب استفاده از پول در منظوره‌های دیگری نظیر وام ربوی و سفته بازی می گردد که با شریعت اسلام در تضاد است. این در حالی است که در اسلام نه تنها رابطه ای میان پول و بهره نباید وجود داشته باشد، بلکه تنها وسیله ای برای مبادله تلقی می گردد و نقش سازنده خود را در تبدیل به سرمایه بالفعل ایفا می نماید.

سود: بیانگر تفاوت میان درآمدها و هزینه های یک فعالیت اقتصادی می باشد که ممکن است مقدار آن مثبت یا منفی باشد. هر گاه فعالیت اقتصادی مورد تایید اسلام باشد سود حاصل از آن نیز حلال است. این پدیده غالباً همراه با قبول ریسک می باشد. در نظام اقتصاد اسلامی ارزش پولی زمان ممکن الوقوع می باشد مانند تفاوت قیمت فعلی یک کالا با قیمت آتی آن در فروش اقساطی که در آن افزایش قیمت آتی نسبت به قیمت فعلی کالا همان ارزش پولی زمان است. به عبارت دیگر در اسلام زمان دارای ارزش (پولی) است.

نوع تحقیق

بنیادی □ نظری X کاربردی x توسعه‌ای □

تبیین موضوع

تحریم ربا در اسلام و همچنین نیاز اقتصادی جامعه به اجرای بانکداری اسلامی با توجه به دغدغه اجرای شریعت اسلام در کشورهای اسلامی، یک بررسی تطبیقی در مهمترین مفاهیم نظری بانکداری اسلامی و سرمایه داری را از دو جهت ضروری می سازد. نخست جلوگیری از تکرار مغالطات نظری بانکداری ربوی و عدم تقلید ناشیانه از آنها و دوم ارائه الگوی علمی-دینی بانکداری اسلامی در ساحت نظر و عمل بمنظور پیش گیری از ایجاد بحران های اقتصادی، بعبارت دیگر، تازمانی که درک روشنی از کاستی ها، مشکلات نظری و نیز عواقب بانکداری ربوی نداشته باشیم، امکان وقوع مشکلات نظام سرمایه داری در یک کشور اسلامی پا برجاست و رسیدن به عدالت اجتماعی که بعنوان مهمترین غایت اقتصاد اسلامی مطرح می باشد، می تواند با چالش های جدی روبرو گردد. علیرغم تلاش های انجام شده در بانکداری اسلامی، همچنان نقش تطبیقی این نوع بانکداری و بانکداری ربوی خصوصا در قالب مدلسازی چندان پر رنگ نیست. بدین ترتیب در این پایان نامه، برخی موارد اختلافی در مبانی نظری دو نوع بانکداری اسلامی و سرمایه داری را که در موضوعاتی نظیر پول و بانکداری متجلی است، بیان خواهیم نمود. در نهایت نیز به پاسخ به این مساله خواهیم پرداخت که تفاوت های نظری موجود در این دو اقتصاد چه تفاوت هایی در عملکرد آنها ایجاد خواهند کرد که در چارچوب محاسبات ریاضی بدان پاسخ داده خواهد شد.

پیشینه نظری و تجربی موضوع

بر اساس یافته های سنجیده شده و متعدد، بهره عامل بیکاری (اکستین، ستی و ویس، 2014)، افزایش قیمت کالاها (کافمن و لین، 2012)، و نیز ناپایداری بازارهای مالی (میرآخور، به نقل از راگاف و راینهارت، 2009، ص 40) می باشد و این مساله ای است که نیاز به یک نظام بانکداری جایگزین را با ضرورت بیشتری هموار می سازد. به نظر می رسد که بتوان بانکداری اسلامی را بتوان به عنوان یک جایگزین مطلوب معرفی نمود. این بانکداری که بر اساس آیه مربوط به تحریم ربا شکل گرفته است نه تنها عملیات بانکداری را به سوی دیگری سوق می دهد بلکه با بینش اسلامی از هر گونه عملیاتی که در بطن خود ربا را می پروراند، مانند سفته بازی، نیز جلوگیری میکند. بانکداری اسلامی به عنوان یک نهاد، قدمتی نزدیک 70 سال دارد. اولین تلاش برای ایجاد یک بانک غیر ربوی در مالزی و در نیمه 1945 بود که با شکست مواجه شد. تلاش دوم نیز در دهه 25 میلادی در پاکستان رخ داد اما ادامه نیافت. اولین و موفق ترین تجربه بانکداری اسلامی در 1963 در مصر و با تاسیس بانک پس انداز میت غمر رخ داد. این بانک به خوبی توانست نشان دهد که

جایگزین های مناسب و منطبق با شریعت اسلام برای بانکداری سنتی وجود دارد. از آن به بعد نیز بانکداری اسلامی با قدرت هرچه بیشتر به حرکت خود ادامه داده و ثبات و توانایی خود را از بعد نظری به اثبات رسانیده است.

نظر به هدف متفاوت بانک در نظام اسلامی، بانک اسلامی اقدام به جمع آوری سپرده ها نموده و آنها را نه بر اساس قرض، که بر اساس پاره ای از عقود در اختیار متقاضیان قرار می دهد. در بانکداری اسلامی، عقود متعددی وجود دارند که برای نیازهای مختلف تدوین شده اند مهمترین این عقود عبارتند از:

1- فروش اقساطی

2- قرض الحسنه

3- اجاره به شرط تملیک

4- مضاربه

5- مشارکت

این عقود در بانکداری اسلامی بر اساس نیازهای بخش واقعی اقتصاد یا آنچه که با آن مرتبط است به اشخاص حقیقی و یا حقوقی ارائه می شود. لذا بانک اسلامی در نیل به این هدف ساختار متمایزی نسبت به بانک سرمایه داری دارا می باشد. برخی از اجزای این ساختار عبارتند از:

1- کمیته شریعت

2- بخش متخصصان عقود

3- بخش ارزیابی پروژه

4- بخش رصد و نظارت دقیق پروژه ها

5- کمیته پژوهش در امر بازار

6- بخش نظارت برشفافیت در گزارش ها.

7- کمیته رفع معضلات احتمالی در اجرای عقود

در حقیقت، در بانکداری اسلامی، بعلت اهمیت ویژه مساله عدالت که غایت هدف اقتصاد اسلامی می باشد و اصولاً معیار دین محسوب می شود، ساختار فوق نقش ویژه ای در شفاف شدن اطلاعات در فعالیت های اقتصادی ایفا می کند و دیگر بهره (ربا) و وثیقه، عاملی برای عدم نظارت بر مصارف سپرده ها و نیز ایجاد مخاطره اخلاقی، مانند آنچه که در بانکداری ربوی بعلت اطلاعات نامتقارن (میشکین، 1991) رخ می دهد،

نیست. قابل ذکر است که عدالت فرآیندی است مستمر و در هر لحظه به سوی آن گام بر میداریم. به دلیل آنکه مفهوم بشر از عدالت (مانند سایر مفاهیم دیگر بشری) ناقص است آنرا میتوان در سلسله علل احکام اسلامی جستجو کرد. و ما در این پایان نامه عنداللزوم سعی در بکارگیری برخی از آنها داریم.

علاوه بر تفاوت در پیشینه و ساختار که در بالا بطور خلاصه بیان شد، یک تفاوت مهم دیگر اقتصاد سرمایه داری و اقتصاد اسلامی نوع نگاه به انسان است که در طراحی بانکداری اسلامی از نظر نوع عقد، انضباط و عدم انحراف از شریعت اسلامی موثر هستند. در اقتصاد سرمایه داری، تصور اشتباه در این است که اگر هر فرد (نفع) مطلوبیت خود را به عنوان غایت هدف خود حداکثر نماید تمام جامعه نیز به حداکثر (منفعت) مطلوبیت دست خواهد یافت. در حقیقت در اقتصاد سرمایه داری، رابطه متقابل بین اشخاص با یکدیگر بریده شده، جامعه جمعی ساده انگارانه از اشخاص تلقی می شود. بدین جهت است که مفهوم رقابت نا سالم آنهم از طریق دست اندازی به ثروت دیگران شکل می گیرد.

این در حالی است که در اقتصاد اسلامی، افراد نسبت بیکدیگر بی تفاوت نبوده و مطلوبیت اشخاص با هم رابطه متقابل داشته و در امتداد عمودی کسب رضایت خالق هستی می باشد. بدین ترتیب رفتار اشخاص دارای پیامدهای خارجی بر روی سایرین است. این مساله که پیامدهای خارجی در حوزه ای قرار گیرند که آثار مربوطه همیشه مثبت باشند، توسط قوانین الهی تنظیم می گردد. خداوندی که علاوه بر نقش خالقیت، نقش ربوبیت هم در هر لحظه از زمان ایفا دارد و با ارائه شریعت در قالب های متعدد، رقابت و نا دیده گرفتن یکدیگر و حذف سایرین را به آنچه قرآن تعاون می خواند، تغییر می دهد.

از دیگر تفاوت های نظری بانکداری در اقتصاد اسلامی و اقتصاد سرمایه داری، چپستی پول است. اطلاق بهره به عنوان قیمت پول، آن را مصنوعاً در طیف کالاهای خصوصی قرار می دهد و با این حال مشاهده می شود که تولید و مدیریت آن بطور انحصاری و با هزینه نهایی صفر توسط بانک مرکزی بوده و این تولید در ردیف بدهی های بانک مرکزی در ترازنامه آن قرار می گیرد. (توتونچیان، 1379). این وضعیت دست بانکهای مرکزی ربوی را در تغییر نرخ بهره و نیز میزان عرضه پول بدون توجه به اینکه جامعه قدرت جذب آنرا دارد باز می گذارد.

در باب مساله سرمایه گذاری در بانکداری ربوی، نقش بهره بیش از حد پررنگ گشته است. چرا که عواملی نظیر وجوه داخلی بنگاه نیز نقش برجسته ای را ایفا می کنند. (شارپ و سوارز، 2013). باب تحریم ربا در

اسلام، سرمایه گذاری و نرخ بهره نه تنها هیچ رابطه ای ندارند، بلکه پاداش سرمایه گذار در اقتصاد اسلامی به اقتضای وجود ریسک های طبیعی (و نه ریسک های مصنوعی و ساختگی)، بر حسب سود یا زیان بخش حقیقی اقتصاد تعریف خواهد شد. بدین ترتیب می توان عرضه و تقاضای وجوه قابل سرمایه گذاری را بر اساس تعریف جدیدی از عرضه پول و نیز مفهوم نرخ سود (با حذف بهره) برای بانک و بنگاه تعریف نمود.

نظر به اهمیت تعریف پول در اقتصاد اسلامی و عرضه آن، در این تحقیق اشاره مختصری به برخی نظریات در مورد تولیدکننده آن که همان بانک مرکزی است، نیز خواهیم داشت. پول در بانکداری اسلامی، نه بر اساس نتایج آزمون های اقتصاد سنجی متداول در اقتصاد سرمایه داری که بر اساس نیاز بخش حقیقی اقتصاد "درونزا" تعریف می شود، ادبیات درونزا بودن پول سنتی بود که توسط رابینسون (1956) آغاز شد. همانطور که روچن و روسی (2013) در مقاله خود اظهار داشته اند، عرضه پول در اقتصاد بر اساس نیازهای تولید افزایش و کاهش می یابد. عبارت دیگر، در اقتصاد اسلامی عرضه پول در پی نیاز اقتصاد به پول بیشتر و از طریق تبدیل آن به سرمایه بالفعل انجام می پذیرد تا زمینه ساز افزایش تولید و اشتغال در اقتصاد شود و هرگونه سفته بازی که رقیبی بر قدرت در مقابل سرمایه گذاری محسوب می شود، به استناد اینکه از آن بهره (ربا) حاصل می گردد، در این نظام مخدوش و مذموم است. (توتونچیان، 2009)

اهمیت و ضرورت موضوع

اهمیت این تحقیق در سه بعد مهم تجلی می کند. اول آنکه با توجه به اسلامی بودن جامعه ایران و زنده نگهداشتن موضوع پیاده شدن قانون "عملیات بانکداری بدون ربا"، اجرای این قانون بعد از گذشت سی و دو دوره از زمان تصویب و علیرغم اینکه همچنان از جمله مطالبات افراد فرهیخته میباشد، با موانع اجتماعی و حقوقی متعددی روبروست. دوم آنکه بحران های مکرر مالی در نظام سرمایه داری و عدم توانایی این نظام در پیش گیری و یا حتی حل این بحران ها، نیاز به یک نظام بانکداری جایگزین را بطور جدی مطرح می کند. در بعد سوم نیز مساله مهم توجه به پیامدهای ویرانگر بانکداری ربوی بر اقتصاد از جمله افزایش سطح عمومی قیمت ها، شکل گیری طبقات ثروتمند و کاهش تمایل به تولید و اشتغال، امری حیاتی است و تامین مالی بر اساس قرض نیز علیرغم استانداردها و برنامه های نظارتی سختگیرانه ای نظیر طرح های سه گانه بازل نتوانسته از اثرگذاری مستقیم پیامدهای بحران در حیطه بانکداری و آثار مخرب آن بر بخش حقیقی اقتصاد جلوگیری کند.

پرسش‌های پژوهش

الف: پرسش‌های اصلی: آیا تصور نوعی بانکداری که در آن به موجب نص صریح قرآن بهره (ربا) وجود نداشته باشد تصویری باطل بوده و یک نوع خیال پردازی می‌باشد؟ به عبارتی دیگر آیا میتوان بر اساس دستورات دینی نظام بانکی قابل دفاع، پایدار و پویا بنا کرد؟

ب: پرسش‌های فرعی: در صورتیکه پاسخ سوالات بالا مثبت باشد آیا این نظام بر نظام بانکداری ربوی امتیازاتی دارد؟ و آیا نظام مورد بحث میتواند پاسخگوی نیازهای اقتصادی قرن بیست و یکم باشد

فرضیه‌های پژوهش

از آنجا که موضوع این تز به مقایسه مبانی نظری دو نوع بانکداری اسلامی و سرمایه داری می پردازد، فرضیه ای نمیتوان ذکر کرد جز اینکه به نتایج مقایسه ای که از طریق شبیه سازی و تفاوت های نظری صورت می گیرد، توجه شود.

هدف‌های تحقیق

این تحقیق در نظر دارد تا با بیان نقاط ضعف بانکداری سنتی و همچنین ذکر مزیت های بانکداری اسلامی چه در ساحت عمل و چه در عرصه نظر، بنوعی بتواند حساسیت ها را در میان مخاطبین این پایان نامه برانگیزد و همچنین در ابعاد گسترده تر و متفاوت تری از تحقیقات رایج به بررسی بانکداری اسلامی و ربوی آنهم با تمرکز بیشتر بر جنبه های علمی بپردازد. در نیل به این هدف، به مرور گسترده ادبیات مربوطه پرداخته و نیز بصورت شبیه سازی در یک مدل ساده و برای نشان دادن مزیت های یکی بر دیگری به بررسی عملکرد هر دو اقتصاد ربوی و اسلامی خواهیم پرداخت.

استفاده کنندگان از نتیجه پایان نامه

1- کلیه بانکها و بانک مرکزی

2- دانشجویان و محققین اقتصاد پولی

3- وزارت امور اقتصاد و دارایی

4- حوزه های علمیه

جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش

با مروری بر مطالعات انجام شده در حیطه بانکداری اسلامی، می توان سه گروه زیر را در نظر گرفت:

1- مطالعاتی که صرفاً به جنبه های فقهی و اصولی مساله بانکداری می پردازند و از توجه به جنبه های علمی و غیردینی بانکداری باز می مانند.

2- مطالعاتی که علیرغم تلاش برای ارائه مفاهیم بانکداری اسلامی در چارچوب علمی، بعلت پذیرش مفاهیم شک برانگیز اقتصاد سرمایه داری از ارائه یک تحلیل جدید باز می مانند.

3- مطالعاتی که در کنار پذیرش نوع اول تحلیل و کشف خطاهای روش دوم، سعی در ارائه مفاهیم جدیدی در بانکداری اسلامی دارند.

پژوهش فعلی بر آن است تا با توجه به خط مشی های طی شده توسط گروه سوم به مطالعه و تحقیق بپردازد. این سبک از پژوهش بطور کلی در زمینه بانکداری اسلامی بندرت عمل می شود. بعلاوه این تحقیق برآن است تا نسبت به مساله آثار تفاوت های نظری دو نوع بانکداری مورد بحث، بصورت عملی و در قالب تکنیک شبیه سازی نیز به ارائه نظر بپردازد. از بعد نظری، پژوهش های بسیار کمی به مقایسه این دو سیستم، آنهم در مقیاس و عمقی موردنظر در این پایان نامه پرداخته شده است. این پایان نامه، بر همین اساس، در امر محاسبات ریاضی، تلاش خواهد نمود تا تصویری واضح تر از واقعیت را به خواننده و نه در قالب حدسیات به معرض قضاوت صاحب نظران بگذارد.

فصل دوم

پیشینه نظری و مرور ادبیات

در این فصل ابتدا به بیان تعاریف نظام، ساختار، عملکرد و بانکداری می پردازیم. در ادامه به بیان تعاریف اقتصاد سرمایه داری و اقتصاد اسلامی مبادرت ورزیده، سپس جایگاه انسان و خدا را در بعنوان بخشی از مبانی نظری این دو نظام مورد بررسی قرار می دهیم. همچنین به ساختار بانکداری و عملکرد بانک ربوی نیز نظری خواهیم افکند. در این بخش مشاهده می نماییم که بهره و قرض دارای پیامدهایی هستند که برای خود بانک می تواند در قالب تشدید عدم توازن بدهی ها و دارایی ها موثر باشد. در ادامه نیز به ساختار و عملکرد یک بانک اسلامی اشاره خواهیم داشت. مشاهده خواهیم کرد که در بانکداری اسلامی، عقود جایگزین قرض شده و بانک به دنبال کسب درآمد نیست. در هردو بخش مربوط به ساختار و عملکرد بانکداری ربوی و اسلامی، کمی در مورد بانک های مرکزی نیز سخن خواهیم گفت.

2.1 مفاهیم و مبانی نظری کلی و مشترک

در این بخش ابتدا به بیان چیستی نظام (سیستم) پرداخته و مفاهیم کلیدی آنرا بررسی مختصری مینماییم. بعد از آن به تعریف نظام اقتصادی اشاره داشته و با توجه به نقش برجسته نهاد در یکی از این تعاریف، چیستی نهاد و اهمیت آن را ذکر می نماییم. مرحله بعد نیز به بیان چیستی ساختار بانکداری اشاره دارد. همچنین مختصری به بیان چیستی پول^۱ در اقتصاد مبادرت می ورزیم.

2.1.1 چیستی نظام، ساختار و عملکرد^۱

برای نظام یا سیستم تعاریف متعددی می توان مطرح نمود. سیستم بعنوان مجموعه اجزای بهم وابسته تعریف می گردد.^۲ (آکلند^۲، 2012، صفحه 55). در تعریفی دیگر، سیستم را می توان بخشی از جهان و بعنوان یک واحد تعریف کرد که می تواند هویت خود را علیرغم تغییرات در طی زمان حفظ کند.^۳ (راپاپورت^۳، 1970، صفحه 22). همچنین سیستم را می توان مجموعه ای از عناصر که میان آنها روابط باشد و یا بتواند ایجاد شود و دارای هدف یا منظور باشد، تعریف نمود.^۴ (نمازی، 1374، صفحه 23). در تمامی تعاریف فوق و همچنین بسیاری از تعاریف مرتبط با نظام، می توان بخوبی به حضور حداقل یک جزء مهم پی برد که روابط میان اجزا می باشد.

^۱ .System

^۲ .Ackland

^۳ Rapaport

روابط میان اجزا به یک مفهوم بسیار مهم با عنوان ساختار⁴ اشاره دارد. ساختار در واژه لاتین Struere ریشه دارد که بمعنای ساختن می باشد و بمعنای بدنه منظمی از اجزای با رابطه متقابل تعریف می گردد. (آتوایت⁵ و باتامور⁶، 1994، صص 613-614). این تعریف از ساختار در خود بیان می دارد که درجه ای از پایداری در طول زمان وجود دارد. (همان). پیازه⁷ (1970) نیز ساختار را یک کل تعریف می کند که 3 مشخصه مهم دارد. اول آنکه ویژگی های آن نمی تواند به اجزای آن محدود شود. ثانیاً دارای مکانیزم ها و عملکردها⁸یی است و ثالثاً آنکه یک واحد خود تنظیم کننده⁹ می باشد که در طول زمان و تا حدودی خود را حفظ می کند. (به نقل از برناردی¹⁰، گنزالز¹¹ و ریکوانا¹²، 2011). ساختار را با توجه به مناسبتها و روابط میان اجزا نیز می توان تعریف نمود. (لغتنامه آکسفورد¹³، 2014)

با توجه به تعاریف فوق، میتوان یکی از روابط و مناسبات میان اجزا را وظایف یا عملکردهای اجزاء دانست. برای نمونه، دیویس¹⁴ در تعریف کارکردگرایی¹⁵ می گوید: «کارکردگرایی 2 کار را انجام می دهد: ارتباط دادن اجزا با جامعه بعنوان یک کل و ارتباط دادن یک جزء با جزء دیگر». (دیویس، 2004، صفحه 375). وی در ادامه این نحوه ارتباط دادن را از طریق انجام یه عملکرد (وظیفه) یا تامین نیاز یک جامعه یا بخشی از آن توسط یک جزء دیگر تعریف می کند. (همان). پارسونز¹⁶ عملکرد هر جزء (ساختار) را در قالب کمک آن جزء برای بقا و پایداری سیستم تعریف می نماید. (تریوینو¹⁷، 2000، مقدمه). وی همچنین جامعه را بعنوان یک سیستم متشکل از ساختارهای جداگانه می داند با یکدیگر کار کرده و وظایفی را برعهده دارند. (همان). فلذا می توان ساختار و عملکرد را دو روی یک سکه دانست که ارتباطی تنگاتنگ بایکدیگر دارند. باید به این نکته اشاره داشت که در مقابل مفهوم عملکرد، مفهوم عملکرد معیوب¹⁸ نیز وجود دارد. همانطور که

-
- ⁴.Structure
 - ⁵.Outhwaite
 - ⁶.Bottomore
 - ⁷.Piaget
 - ⁸.Functioning
 - ⁹.Self-regulated Unit
 - ¹⁰.Bernanrdi
 - ¹¹.Gonzalez
 - ¹².Requena
 - ¹³.Oxford Dictionary
 - ¹⁴.Davis
 - ¹⁵.Functionaslim
 - ¹⁶.Parsons
 - ¹⁷.Trevino
 - ¹⁸.Dysfunction

مرتون¹⁹ و استامپکا²⁰ (1995، صفحه 96) بیان می دارند، یک عملکرد معیوب اجتماعی²¹ فرآیندی است که پایداری یا بقای یک نظام اجتماعی را مختل می کند. بنابراین با تفاسیر و تعریف بالا، می توان بیان نمود که چه در مورد عملکرد و چه در مورد عملکرد معیوب، مساله پایداری مساله مهمی است که تحلیل ساختار بانکداری و عملکرد بانک در بخش های بعد بسیار مفید واقع خواهد شد.

در تعاریف مربوط به عملکرد، به مفهوم جامعه اشاره گردید. عبارت دیگر، تعاریف مطرح شده در مورد عملکرد در چارچوب نگاه به جامعه بعنوان یک نظام ارائه شده است. جامعه را می توان بر اساس تعریف نظام و ساختار معرفی نمود و آن را شبکه ای از مناسبتها و روابط اجتماعی دانست. (پراساد²²، 1967، صفحه 1). جامعه، در چارچوب نظرات پارسونز دارای 4 زیر سیستم می باشد که اقتصاد²³ یکی از آنها است. (تریونو، 2000، مقدمه) بنابراین در ادامه بتعریف نظام اقتصادی می پردازیم.

2.1.2 چیسستی نظام اقتصادی²⁴ و نهادها

نظام اقتصادی بعنوان یک زیر سیستم جامعه، مانند مفهوم نظام و ساختار، دارای تعاریف متعددی است. نظام اقتصادی را می توان تبدیل ایده به عمل در قالب تعاملات میان یک سری دستگاه ها تعریف نمود. (پریبلا²⁵، 1969، صفحه 10). در تعریف دیگر نظام اقتصادی در یک چارچوب نهادی، می توان آن را مجموعه ای از مکانیزم ها و نهادها برای تصمیم گیری در مورد تولید، درآمد و مصرف در یک منطقه جغرافیایی خاص در نظر گرفت. (گولی²⁶، 2010، صفحه 33). از میان تعاریف فوق، نگرش ما بر تعریف دوم متکی خواهد بود. چرا که تعامل میان اجزای یک سیستم اقتصادی، بعنوان تعیین کننده رفتار اقتصادی، طبعا نیاز به تعریف نهاد²⁷ و درک این مفهوم برای تعیین چارچوب رفتارهای اقتصادی طرح ریزی شده از منظر اجتماعی²⁸ برای یک کارگزار²⁹ اقتصادی می باشد. (برنل³⁰، 1993، صفحه 23).

¹⁹. Merton

²⁰. Sztompka

²¹. Social Dysfunction

²². Prasad

²³. Economy

²⁴. Economic System

²⁵. Prybyla

²⁶. Golley

²⁷. Institution

²⁸. Socially Constructed

²⁹. Agent

³⁰. Burnell

نهادها قیودی هستند که که رهنمای کنش متقابل انسانها هستند و روابط آنها را با یکدیگر شکل می دهند. (نورث³¹، 1990، صص 3-4). بعبارت دیگر، نهاد جهت دهنده رفتار انسان می باشند. استروم³² (2005) نیز نهادها را دستوراتی می داند که توسط انسانها و بمنظور سازماندهی کردن تمامی اشکال تعاملات ساختاری و نیز تکراری در مواردی نظیر بنگاه یا بازار کار و امثالهم بکار می روند. بدین ترتیب، چارچوب نهادی یک اقتصاد فرضی، مجموعه ای از نهادها (شامل قوانین رفتاری³³ و شاخص های اعمال آن)، است که توسط قانون گذار ارائه می گردد. (میرآخور، 2009، صفحه 30). البته این اشاره تنها در برگیرنده نهادهای رسمی³⁴ است. چرا که در یک جامعه و نیز یک نظام اقتصادی، در کنار نهادهای رسمی، نهادهای غیر رسمی³⁵ نیز وجود دارند.

2.1.3 نهادها و حقوق مالکیت

در مقایسه نظام های اقتصادی باید به پنج مساله روابط مربوط به مالکیت³⁶، گونه های آزادی اقتصادی³⁷، ویژگی نظام های انگیزشی³⁸، ویژگی مکانیزم هماهنگ کننده یا تخصیص دهنده منابع³⁹ و در نهایت قلمرو و نظام تصمیم گیری⁴⁰ توجه داشت. (اکشتاین⁴¹، 1971، مقدمه، صفحه 6). از آنجا که این پایان نامه بر مبنای نظری بانکداری متمرکز می باشد، نیاز به بیان مساله نهادی حقوق مالکیت خواهیم داشت. از جمله مهمترین نهادهای در یک اقتصاد، حقوق مالکیت⁴² می باشد. حقوق مالکیت نهادهای اجتماعی هستند که دامنه حقوق تضمین شده افراد نسبت به یک مال را مشخص و آنها را تعریف می کنند. (لایب کب⁴³، 1989، صفحه 1). یکی از زیر شاخه های حقوق مالکیت، بعنوان روابط میان اشخاص با یکدیگر (پژویچ⁴⁴، 2007، صفحه 27)، حق مالک بودن⁴⁵ می باشد که دربرگیرنده مواردی از جمله حق استفاده از یک دارایی⁴⁶، حق

-
- ³¹.North
³².Ostrom
³³.Rules of Conduct
³⁴.Formal Institutions
³⁵.Informal
³⁶.Property relations
³⁷.Kinds of Economic Freedom
³⁸.The Character of Incentive Systems
³⁹.The Character of The Coordinating or Resource-allocating Mechanism
⁴⁰.Locus and System of Decision-making
⁴¹.Eckstein
⁴².Property Right
⁴³.Libecap
⁴⁴.Pejovich
⁴⁵.Right Of Ownership
⁴⁶.Asset

کسب منفعت از آن و نیز حق تغییر شکل و ماهیت آن نیز است. (همان). حق مالک بودن، موجب می گردد تا فرد در مورد این که از مال خود چگونه استفاده نماید تصمیم گیری کند و برای او این انگیزه را ایجاد نماید تا آن را به بهترین⁴⁷ وجه مورد استفاده قرار دهد. همچنین، حق مالک بودن سبب می شود تا مالک آن تصمیم بگیرد که این مال توسط چه کسی استفاده گردد. (همان). باتوجه به این مسائل، بسراغ تعریف ساختار بانکداری خواهیم رفت.

2.1.4 چیهستی بانکداری

در بیان تحلیل در مورد بانکداری در نظام های اقتصاد سرمایه داری و اسلامی، بعنوان 2 سیستم که خود زیر سیستم های جامعه هستند، با یک زیر سیستم⁴⁸ تحت عنوان بانک مواجه هستیم. باتوجه به تعاریف مطرح شده در باب نظام اقتصادی و اهمیت تخصیص منابع در آنها، بانک را می توان یکی از مهمترین اجزای تخصیص دهنده منابع در یک نظام اقتصادی برشمرد. بصورت دقیقتر، درچارچوب مساله حقوق مالکیت، بانک را می توان عاملی مهم در چگونگی استفاده سپرده ها بعنوان یک مال و ارائه آن به تامین شوندهگان مالی تعریف نمود. بانک از یک سو به همراه سپرده گذاران (که صاحبان مال (سپرده) بوده و خواهان استفاده از آن در اقتصاد می باشند) و از سوی دیگر با تامین شوندهگان مالی (که در ازای دریافت سپرده ها دارای مسئولیتهایی هستند)، تشکیل یک ساختار بنام بانکداری را می دهد و مناسباتی میان اجزای این ساختار پا برجاست که این مناسبات توسط مجموعه نهادی جامعه تعریف می گردند. در این ساختار، عملکرد بانک در قبال دواگروه فوق، بسیار حیاتی می باشد. چرا که آنطور که گریف⁴⁹ می گوید، تفاوت در نهاد ها، موجب اثرگذاری آنها در مواردی نظیر مصرف⁵⁰، پس انداز⁵¹ و نیز سرمایه گذاری⁵² می گردند. (گریف، 2006).

مجموعه تعاملات میان اجزای ساختار بانکداری بواسطه پدیده ای تحت عنوان پول (پول کاغذی) انجام می گیرد که در چارچوب نظری پارسونز، در نظام اقتصادی، بعنوان وسیله مبادله⁵³ مورد استفاده است. (آدریانسنز⁵³، 2014، صفحه 128). با وجود نهاد بهره و یا تحریم آن، نظام اقتصادی و همچنین

⁴⁷. Highest-Value

⁴⁸. sub-system

⁴⁹. Grief

⁵⁰. Consumption

⁵¹. Saving

⁵². Investment

⁵³. Adriaansens

ساختار بانکداری اشکال متفاوتی را بخود می گیرند. ساختار بانکداری بعنوان یکی از ساختارهای زیر مجموعه نظام اقتصادی، وظیفه تامین مالی برای اشخاص حقیقی یا حقوقی را برعهده داشته و برای نیل به این هدف، تلاش خود را برای تامین سرمایه بمنظور رشد نظام اقتصادی انجام داده و سعی می کند بقا و پایداری نظام اقتصادی را به ارمغان آورد. بدین ترتیب، بسادگی می توان اظهار داشت که ناپایداری آن، بمعنای ناپایداری نظام اقتصادی است. با توجه به توضیحات مطرح شده، در این پایان نامه به بیان ساختار بانکداری و عملکرد بانک در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری می پردازیم و در کنار آن، پایداری ساختار بانکداری را مورد بررسی قرار می دهیم. با توجه به نقش مهم بانک در تخصیص سپرده ها، پایداری ساختار بانکداری، وابسته به پایداری بانک می باشد و این مساله از منظر بدهی مورد مذاقه قرار خواهد گرفت.

2.2 مبانی نظری بانکداری در اقتصاد سرمایه داری

در این بخش به بیان مبانی نظری بانکداری در نظام اقتصاد سرمایه داری می پردازیم. ابتدا به بیان تعریف نظام اقتصاد سرمایه داری مبادرت ورزیده و سپس اهمیت جایگاه خدا و انسان را در این نظام اقتصادی مورد مذاقه قرار می دهیم. سپس باتوجه به مختصات مطرح شده برای خدا و انسان و همچنین با توجه به مباحث مطرح شده، به بیان ساختار و عملکرد بانکداری در نظام اقتصاد سرمایه داری اشاره داشته و در ادامه آن پایداری این ساختار بانکداری را بررسی می نماییم.

2.2.1 چیستی و ماهیت نظام اقتصاد سرمایه داری

در مورد اقتصاد سرمایه داری تعاریف متنوعی مطرح هستند. والرشتاين⁵⁴ در مورد تعریف نظام سرمایه داری می گوید: «نظامی تاریخی که با اولویت دادن به انباشت سرمایه تعریف می گردد.» (والرشتاين، 2004). در تعریف دیگری که توسط جوزف شومپتر⁵⁵ ارائه شده است، وی اظهار داشته: «گونه ای از اقتصاد با مالکیت خصوصی که در آن ابداعات بر پایه پول قرض گرفته شده انجام می شود که در کل بمعنای خلق اعتبار می باشد.» (شومپتر، 1939، صص 223-224). نوربرگ⁵⁶ نیز اقتصاد سرمایه داری را بر اساس رقابت و آزادی فرد تعریف می کند و به مفهوم بازار آزاد اشاره دارد. (نوربرگ، 2005، صفحه 7).

⁵⁴ .Wallerstein

⁵⁵ .Josph Schumpeter

⁵⁶ .Norberg

جین⁵⁷ و کانا⁵⁸ (2006، صص 157-158) به بیان ویژگی های نظام سرمایه داری می پردازند که از جمله آنها نفع شخصی، مالکیت خصوصی، مکانیزم قیمت و انگیزه سود می باشد. نفع شخصی از یک سو ماحصل دیدگاه تقلیل گرایانه نسبت به جایگاه خداوند و پنداشتن او بعنوان یک ساعت ساز⁵⁹ و عدم پذیرش ربوبیت او (گریگ⁶⁰، 2006، صفحه 4) و از سوی دیگر محصول نهضت پروتستانیزم⁶¹ در غرب و نیز دوره هایی نظیر عصر روشنگری⁶² است. وی موجودی تعریف می شود که برای او نفع شخصی اهمیت والایی دارد و عقل ابزاری تعریف شده برای وی، او را در چارچوب حداکثر کردن مطلوبیت یا سود خود محدود می کند. این شخصی بودن سود همان چیزی است که شومپیتر نیز در چارچوب نظام سرمایه داری به آن اشاره دارد. (شومپیتر، 1943، صفحه 113). چنین تعریفی از انسان موجب می گردد تا در چارچوب مالکیت خصوصی، انسان در نظام سرمایه داری مجاز به استفاده از مال خود به هرصورت که بخواهد باشد. (جین و کانا، 2006، صفحه 157). باتوجه به تعریف مالکیت خصوصی، انسان حق محروم کردن⁶³ دیگران را در استفاده از مال خویش دارد. یکی از روش های محروم کردن دیگران در استفاده از مال شخصی، مکانیزم بازار (قیمت) می باشد. مکانیزم قیمت از جمله مکانیزم های اجتماعی برای استفاده از منابع موجود تلقی می گردد که ریشه آن در نفع شخصی قرار گرفته است. (تیسدل⁶⁴، 2004، صص 52-53). در نظام اقتصاد سرمایه داری، پول نیز از جمله مال هایی است که برای آن قیمتی تحت عنوان بهره در بازار پولی⁶⁵ در نظر گرفته شده و مصنوعاً تبدیل به یک کالای خصوصی شده است و انسان تحت عنوان انگیزه نفع شخصی، خواهان کسب درآمد از پول در بانکداری بعنوان یکی از فعالیت های اقتصادی است. (توتونچیان، 1379)

2.2.2 ساختار بانکداری و عملکرد بانک در نظام اقتصاد سرمایه داری

باتعریف کارکرد ذخیره ارزش برای پول بعنوان یک مال بواسطه نهاد بهره، ساختار بانکداری که شامل بانک، سپرده گذاران و وام گیرندگان می باشد، شکل خاصی بخود خواهد گرفت. اولین عملکرد بانک ربوی، انجام عمل واسطه گری میان سپرده گذاران و متقاضیان وام می باشد. همانطور که در قالب یک شکل نشان خواهیم داد، بانک ابتدا در قالب دریافت سپرده های جامعه و پرداخت بهره به آنان یا همان (1) عمل می

⁵⁷.Jain

⁵⁸.Khana

⁵⁹.Watchmaker

⁶⁰.Grigg

⁶¹.Protestanism

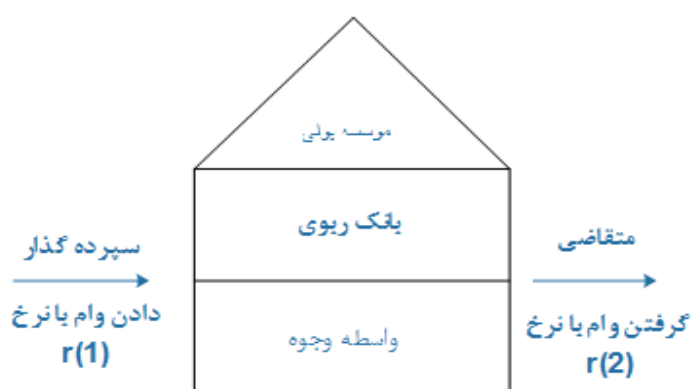
⁶².Age of Enlightenment

⁶³.Exclude

⁶⁴.Tisdell

⁶⁵.Money Market

کند. از آنجایی که در نظام سرمایه داری، بانکداری با هدف کسب درآمد انجام می گیرد، بانک در چارچوب عملکرد اول خود، به دریافت بهره (از متقاضیان وام) $r(2)$ که بیش از $r(1)$ می باشد، مبادرت می ورزد. در این نوع از بانکداری، قرض عامل تعیین کننده تلقی می گردد. این قرض، در چارچوب حقوق مالکیت، موجب انتقال مالکیت پول، از سپرده گذار به بانک و از بانک به قرض گیرنده شده و بنابراین، در طی مدت قرارداد وام، سپرده گذار به سپرده خود دسترسی ندارد. در ادامه بانک بمنظور کاهش ناطمینانی به دریافت وثیقه از وام گیرنده مبادرت می ورزد. بدین ترتیب بانک، در صورت عدم پرداخت مطالبات، وام دهنده دارای حق تصاحب وثیقه (مال) وام گیرنده خواهد بود. (مارتین^{۶۶} و تاما^{۶۷}، ۲۰۰۸، صفحه ۴). اگر در فرآیند وام گیری، از وثیقه استفاده نشود، سپرده گذار ناامن^{۶۸} بوده و این مساله موجب درگیری وی در فرایندهای قضایی برای دریافت حق و حقوق خود می گردد. (همان). چرا که ریسک به بنابراین می توان اظهار داشت که استفاده از وثیقه موجب کاهش هزینه های مبادله^{۶۹} می گردد. نظر به آنکه بانک در نظام سرمایه داری تغییری در ماهیت حقوقی پول ایفا نمی نماید، می توان بانک در نظام سرمایه داری را یک موسسه پولی^{۷۰} دانست که در ارتباط با پول به دلالتی می پردازد.

شکل ۱-۴

شکل کلی ساختار بانکداری و عملکرد بانک ربوی

شکل به نقل از کتاب پول و بانکداری اسلامی و مقایسه آن با نظام سرمایه داری

^{۶۶}.Martin

^{۶۷}.Tama

^{۶۸}.Unsecure

^{۶۹}.Transaction Costs

^{۷۰}.Monetary Institution

دومین عملکرد بانک، تغییر عرضه پول یا همان خلق پول⁷¹ است. خلق پول تحت تاثیر متغیرهایی نظیر نرخ ذخیره قانونی و یا نرخ ذخائر مازاد قرار دارد. این خلق پول که با هدف کسب درآمد انجام می گیرد، موجب می گردد تا سپرده گذار بعنوان بخشی از ساختار بانکداری و باتوجه به مساله اطلاعات نامتقارن بتواند به مخاطره اخلاقی متوسل شده و ریسک استفاده از وام را برای مقاصدی که احتمال از دست دادن وام در آنها بالاست، تشدید نماید. (میشکین⁷²، 1991). سپرده گذار نیز در این ساختار بانکداری و بعنوان جزء دیگر آن، ارتباطی با قرض گیرنده و فعالیتهای انجام شده توسط او برقرار نخواهد کرد و تنها در انتظار بهره سپرده خود بوده و در صورت عدم پرداخت بدهی توسط وام گیرنده، بانک حق تصاحب وثیقه او را دارا می باشد.

همانطور که اشاره داشتیم، ساختار بانکداری ربوی، مبتنی بر قرض و بهره می باشد. این مساله برای بانک مرکزی در نظام اقتصاد سرمایه داری و بعنوان راس نظام بانکی نیز صادق است. عبارت دیگر، بانک مرکزی نیز اقدام به ارائه وام بهره دار به بانکهای زیرمجموعه خود و حتی دولت ها می نماید که باعث می گردد تا آن را قرض دهنده نهایی⁷³ نام گذاری کنند. (هامفری⁷⁴، 2010). این ساختار که مبتنی بر وامدهی می باشد، تغییرات عرضه پول را به همراه خواهد داشت. حتی اگر عرضه پول توسط بانک مرکزی را برونزا و عبارتی به معنای تغییر حجم تولید توسط تغییر حجم پول در نظر نگرفته و در چارچوب سنتی که توسط رابینسون⁷⁵ (1956) آغاز شد و توسط کالدور⁷⁶ (1970) و ایکنر⁷⁷ (1987) ادامه یافت، عرضه پول در نظام اقتصاد سرمایه داری را درونزا فرض کنیم و مانند روچون⁷⁸ و روسی⁷⁹ (2013) که در مقاله خود اظهار داشته اند، بپذیریم که عرضه پول در اقتصاد بر اساس نیازهای تولید افزایش و کاهش یابد، بازهم از این مساله نمی توان چشم پوشی کرد که تمام پول تزریقی به یک اقتصاد صرف نیازهای تولیدی نمی گردد. در حقیقت بواسطه وجود بهره و تلاش بانکها برای درآمدزایی از جمله بانک مرکزی و نیز مخاطره اخلاقی، پول تزریقی به یک اقتصاد وارد بخش هایی مانند می گردد که نه تنها مولد نیستند، بلکه بخش مولد اقتصاد را تهدید می نمایند.⁸⁰

⁷¹ .Money Creation

⁷² .Mishkin

⁷³ .Lender of Last Resort

⁷⁴ .Humphrey

⁷⁵ . Robinson

⁷⁶ . Kaldor

⁷⁷ . Eichner

⁷⁸ . Rochon

⁷⁹ . Rossi

2.2.2.1 پایداری ساختار بانکداری ربوی

پس از بیان ساختار بانکداری و عملکرد بانک در نظام اقتصاد سرمایه داری، یک سوال بسیار مهم باتوجه به مباحث مطرح شده در مورد ساختار، آن است که آیا ساختار بانکداری ربوی می تواند با توجه به این شیوه از بانکداری که در شکل 1-4 آمده است، به فعالیت خود بدون مشکل ادامه دهد و بعبارتی دیگر پایدار باشد؟

طرح های بازل⁸⁰ طرح هایی هستند که یکی از اهدافشان کنترل میزان بدهی بانکها و جلوگیری از ورشکستگی آنها می باشد. از آنجا که در این طرح می توان بخوبی رد بدهی را مشاهده نمود، برای تحلیل بهتر عملکرد بانکداری ربوی بهتر است که به مساله اساسی آن یعنی بدهی پردازیم. در بانکداری ربوی، بانک همواره با یک عدم تناسب میان درآمدها و بدهی ها مواجه خواهد بود و این همان چیزی است که مینسکی⁸¹ (1991) در تحلیل خود به آن اشاره دارد. وی بیان می دارد که نظام بانکداری موجود دارای عارضه ای با عنوان ناپایداری درونزا⁸² می باشد که ناشی از عدم برابری میان بدهی ها و دارایی های یک بانک بوده و علت آن تضمین ارزش اسمی بدهی ها و عدم تضمین مقدار مذکور برای دارایی هاست. شاید بتوان در ادامه این دلیل، 4 علت مهم را برای عدم توانایی کنترل بدهی ها در بانکداری ربوی ذکر نمود.

دلیل اول به مساله خلق پول اشاره دارد.⁸³ برای توضیح بهتر این مساله می توان فرض کرد که در جامعه سرمایه داری تنها 2 بانک وجود دارد. همچنین برای افزایش عمق تحلیل، شرایط را مانند دنیای واقعی درنظر می گیریم. بدین صورت که اسکناس و مسکوکات و چک همگی در معاملات روزمره مورد استفاده قرار می گیرند.

اگر فردی از بانک اول وام دریافت کند، بخشی از وام مورد نظر را بصورت سکه و اسکناس برای معاملات نزد خود نگه می دارد و باقی آن را در بانک دوم سپرده گذاری می کند. بانک دوم نیز در این حالت از بانکداری با رعایت مسائل مربوط به سپرده قانونی و احتیاطی باقی آن را به فرد دوم وام می دهد. همانطور که پیداست، بدهی هر جزء، بخشی از دارایی اجزاء قبلی تلقی می گردد. با توجه به این الگوی بانکداری، طبیعی است که هر جا در این زنجیره دارایی-بدهی، جزئی نتواند بدهی خود را بپردازد، ممکن است اجزاء قبل از خود را با بحران مواجه نماید.

⁸⁰. Basel

⁸¹. Minsky

⁸². Endogenous instability

دلیل دوم به یافته های متعدد که بیانگر رابطه مثبت نرخ بهره و بیکاری هستند، بازمی گردد. برای نمونه، بیرنز⁸³ (1987) با استفاده از مدل مدیریتی بامول⁸⁴ (1959) اظهار می دارد که هرچه نرخ بهره بیشتر باشد، هزینه های ثابت بنگاه بیشتر خواهد بود و اگر این افزایش بحدی باشد که سود به سطحی برسد که کمتر از سود حداقل باشد، بنگاه باید تجدید سازمان⁸⁵ نماید. از آنجا که هزینه های ثابت بسختی قابل کم کردن است، بنگاه اقدام به کاهش هزینه ها از طریق برکنار کردن کارگران می نماید. با توجه به این نظرات می توان اظهار داشت که رشد بیکاری بواسطه افزایش نرخ بهره می تواند موجب گردد تا یک بنگاه از تولید کمتری برخوردار گردد و بنابراین هرچه نرخ بهره بیشتر گردد توانایی بازپرداخت وام و بهره بنگاه کمتر می شود که این خود بمعنای افزایش احتمال عدم پرداخت بدهی بنگاه به بانک تلقی می گردد.^ح

دلیل سوم با توجه به تحلیل مینسکی زمانی مشخص می گردد که نیم نگاهی به مساله اطلاعات نا متقارن داشته باشیم. وقوع پدیده بازار لمونز⁸⁶ در بازارهای قرض بدین شکل نمایان می شود که وام دهندگان در ارزیابی کم ریسک بودن یا پر ریسک بودن مشتریان خود دچار مشکل هستند. بنابراین به یک نرخ متوسط ریسک میان این دو گروه روی می آورند که بالاتر از نرخ ریسک مشتریان کم ریسک خواهد بود. بنابراین مشتریان کم ریسک از بازار طرد شده و مشتریان پر ریسک در بازار باقی می مانند و بدین ترتیب طرح های سرمایه گذاری سودآور نیز بکار گرفته نمی شوند (میشکین، 1990). فلذا خطر ازدست رفتن وام و عدم توانایی در بازگشت اصل و فرع آن بالاتر می رود. بعلاوه باید توجه داشت که آنچه که در اقتصاد سرمایه داری سرمایه گذاری نام دارد مفهوم بغایت پیچیده ای است. بگونه ای که از منظر اقتصاددانان منظور از سرمایه گذاری صرف نظر از منابع فعلی بمنظور استفاده از منابع آزاد شده برای مصرف آتی است اما این مفهوم میان سفته بازی⁸⁷، سرمایه گذاری و قمار⁸⁸ تفاوتی نمی گذارد.^ح (برنز⁸⁹، 1990، صفحه 93). بدین ترتیب، الزاما سرمایه گذاری در اقتصاد سرمایه داری، بواسطه عدم نظارت بر مصارف وام، به تغییر حجم سرمایه منتج نمی گردد. (توتونچیان، 1379) و این به آن معناست که در مواردی نظیر سفته بازی، بازپرداخت وام بکار رفته بعلت تبدیل نشدن به سرمایه و از دست رفتن احتمالی آن در فرآیند سفته بازی دشوار خواهد

⁸³. Bierens

⁸⁴. Baumol

⁸⁵. reorganize

⁸⁶. Lemons

⁸⁷. Speculation

⁸⁸. Gambling

⁸⁹. Brenner

بود و احتمال عدم پرداخت بدهی های فرد افزایش چشم گیری می یابد. به همین دلیل این مساله نیز مجدداً خطر رشد بدهی های بانک را بدنبال خواهد داشت.

دلیل چهارم دشوار بودن کنترل بدهی بانک ربوی، به مساله وجود رابطه مثبت نرخ بهره و قیمت کالاها مربوط می گردد. این رابطه مثبت از نظری تئوریک دارای شواهد متعددی است. برای نمونه، کافمن⁹⁰ و لین⁹¹ (2012) اقدام به شناسایی 2 قیمت متاثر از افزایش نرخ بهره در کشور سوئیس می نمایند. یکی از این کانالها نرخ اجاره می باشد که متاثر از قانون اجاره در این کشور است. بعبارت دیگر، در این کشور باید صاحبان خانه های اجاره ای، نرخهای اجاره خود را هماهنگ با نرخ وام های مسکن⁹² تغییر دهند. بخش دوم که تحت تاثیر قرار می گیرد، قیمت کالاهای بادوام است که دارای افزایش خواهند بود اگرچه که این افزایش کوتاه مدت می باشد. این انتقال هزینه بهره به قیمت کالاها از یک طرف می تواند به کمتر شدن فروش کالا و سخت تر شدن بازپرداخت وام برای یک تولیدکننده منجر شود. به فشار وارد بر تولید کننده باید سفته بازی در بازار کالاهایی نظیر مواد اولیه را که تولیدکننده به قصد تهیه آنها وام گرفته، اضافه نمود که ریشه آن در عدم نظارت بر مصرف وام و خلق پول قرار دارد. هردوی این موارد در بالاتر رفتن احتمال عدم پرداخت بدهی به بانک و سخت تر شدن باز پرداخت آن موثرند.

شاید بهمین دلایل باشد که راگاف⁹³ و راینهارت⁹⁴ (2009) به مکرر بودن بحران های بانکداری ربوی اشاره و نشان داده اند که تمامی بحران های ارزی و بانکی، در اصل بحران بدهی بوده اند. بدلیل همین ماهیت قرضی - ربوی است که حتی طرح هایی نظیر بازل⁹⁵ که بر اقدامات احتیاطی برای مبحث کفایت سرمایه⁹⁶ بانک ها تاکید دارند، از پیشگیری و جلوگیری از بحران های بانکی و مالی ناتوان هستند. باتوجه به مباحث فوق، بخوبی می توان دید که این نوع ساختار تامین مالی، بعلاوه انجام عمل واسطه گری با پول، بقای خود و تمام ارکان یک اقتصاد را تهدید جدی می نماید. بطوری که پولانی⁹⁷ (1944) در کتاب خود با عنوان تبدیل بزرگ⁹⁸ بیان می دارد که پول، کالا نیست که مانند کالاها مورد خرید و فروش قرار گیرد. (پولانی، 1944).

⁹⁰. Kauffman

⁹¹. Lein

⁹².Mortgage rates

⁹³.Rogoff

⁹⁴ Reinhart

⁹⁵.Basel

⁹⁶.Capital Adequacy

⁹⁷.Polanyi

⁹⁸.Great Transformation

صفحه 76). بعقیده وی، اینکه مکانیزم بازار تنها هدایتگر و تعیین کننده سرنوشت انسان باشد، جامعه را به نابودی می کشاند.(همان)

2.3 مبانی نظری بانکداری در نظام اقتصاد اسلامی

در این بخش به بیان مبانی نظری بانکداری در نظام اقتصاد اسلامی می پردازیم. ابتدا به بیان تعریف اقتصاد اسلامی مبادرت ورزیده و سپس اهمیت جایگاه خدا و انسان را در این نظام اقتصادی مورد مذاقه قرار می دهیم. سپس باتوجه به مختصات مطرح شده برای خدا و انسان و همچنین با توجه به مباحث مطرح شده، به بیان ساختار و عملکرد بانکداری در نظام اقتصاد اسلامی اشاره داشته و در ادامه آن پایداری این ساختار بانکداری را بررسی می نماییم.

2.3.1 چیستی و ماهیت نظام اقتصاد اسلامی

در مورد اقتصاد اسلامی هم با انبوهی از تعاریف مواجه هستیم. می توان اقتصاد اسلامی را مفهومی معرفی کرد که علاوه بر استفاده بهینه منابع، عدالت اجتماعی را نیز از اهداف خود می داند.⁹⁹ احمد و سان¹⁰⁰ (2010، صفحه 85). همچنین می توان اقتصاد اسلامی را یکی از علوم اجتماعی دانست که در چارچوب ارزش های اسلامی به حل مسائل اقتصادی پیش روی جامعه می پردازد.

نمازی (1384) به بیان ویژگی های نظام اقتصاد اسلامی می پردازد که شامل آزادی محدود، مالکیت خصوصی محدود، و عدالت اجتماعی می باشد. در نظام اقتصاد اسلامی، آزادی محدود نتیجه پذیرش اصالت فرد و جامعه بطور همزمان می باشد.(همان). با این حال، اسلام بر تعاون میان انسان ها که دارای دو نوع تابع مطلوبیت هستند، از جمله توابعی که بر رجحان های معطوف به گروه نیز صحنه می گذارد (مارگولیس¹⁰¹ 1982)، بسیار تاکید می کند. ریشه تعاون در امتداد آنچیزی است که به تعبیر آدلر¹⁰² روانشناس برجسته مفهوم منفعت اجتماعی¹⁰³ تعریف شد. آنگونه که هینز لودویگ آنزباخر¹⁰⁴ و رونا آر آنزباخر¹⁰⁵ (1991) بیان می دارند، آدلر این مفهوم را به این معنا که افراد با یکدیگر ارتباطات درونی دارند،

⁹⁹.Ahmed

¹⁰⁰.Sonn

¹⁰¹. Margolis

¹⁰².Adler

¹⁰³.Social Interest

¹⁰⁴.Heinz Ludwig Ansbacher

¹⁰⁵.Rowena R Ansbacher

تعریف کرده است. (بیگبی،¹⁰⁶ 2008، صفحه 59) منفعت اجتماعی آنچیزی است که موجب می شود تا فرد بسوی اعمالی هدایت شود که نفع یک گروه بزرگتر از خود فرد را بدنبال داشته باشد. (همان).

بدیهی است که باتوجه به اهمیت اصالت فرد و جامعه در نظام اقتصاد اسلامی (نمازی، 1384)، آزادی های فرد نیز محدود می گردد که مالکیت خصوصی محدود را با خود به همراه می آورد و این محدودیت، ما حاصل پذیرش ربوبیت خداوند متعال می باشد. بعبارت دیگر، اگر انسان بخواهد خلیفه خداوند بر زمین باشد، باید در مسیر اجرای شرع الهی حرکت نماید و بپذیرد که مالکیت او بر اموال به رسم امانت و وکالت بوده و او باید در حدود قواعد مشخص شده توسط پروردگار در اموال تصرف کند. (همان). مالکیت خصوصی (محدود) در اسلام تنها از کار حاصل می گردد و هر درآمدی که ناشی از کار نباشد، در اسلام تحریم شده است که درآمد حاصل از پول یا همان ربا از جمله آنهاست. (همان). مرور آیات و روایات مرتبط با ربا بیان گر ظالمانه بودن این پدیده شوم در یک اقتصاد و تقابل آن با مفهوم عدالت می باشد. یک اقتصاد مبتنی بر عدالت، بخشی از یک جامعه عدالت محور است که بعنوان والاترین هدف اقتصاد اسلامی تعریف می گردد. (توتونچیان، 1378). این عدالت که در قالب اجرای دستورات شرعی می تواند حاصل گردد، برخورد یکسان با تمام فعالین اقتصادی در یک نظام اقتصادی را طلب می کند. این بدین معنی است که در اقتصاد که حول محور نااطمینانی و به تبع آن، سود و زیان گردش می کند، عده ای نمی توانند به کسب بهره از پول بپردازند و در آن واحد هیچ تلاشی برای تولید در اقتصاد نمایند و وسیله مبادله را برای نفع شخصی خود قیمت گذاری کنند. بعبارت دیگر، در اقتصاد اسلامی مکانیزم بازار در مورد پول وجود خارجی ندارد. چرا که مکانیزم بازار تنها روش تخصیص منابع نبوده و آداب و رسوم و قواعد رفتاری¹⁰⁷ نیز از آن جمله اند. (تیسدل¹⁰⁸، 2004، صفحه 52). عدم مصداق مکانیزم بازار در مورد پول و نیز تحریم سفته بازی در نهاد دین اسلام، پول را در اقتصاد اسلامی به یک کالای عمومی غیر محض تبدیل می نماید.¹⁰⁹ (توتونچیان، 1379) بدین ترتیب، با توجه به ماهیت دینی اقتصاد اسلامی و نیز مباحث فوق، بانکداری در نظام اقتصاد اسلامی شکل خاص خود را خواهد داشت.

¹⁰⁶. Bigbee

¹⁰⁷. Codes Of Conduct

¹⁰⁸. Tisdell

2.3.2 ساختار بانکداری و عملکرد بانک در نظام اقتصاد اسلامی

در بانکداری اسلامی، با توجه به تاکید بر مفهوم تعاون و عدم افراط در تاکید بر نفع شخصی و همچنین حذف نهاد ربا، نگاه ما در چارچوب نیاز به تعریف جانشین برای وام به مفهوم قرارداد¹⁰⁹ جلب می شود. در حقیقت اسلام همزمان که تعاون را تشویق می کند، مفهومی بنام قرارداد را بعنوان یک وسیله برای حفظ حقوق مالکیت معرفی مینماید. عقود، تعهدات غیر قابل پیگرد غیر الزام آور¹¹⁰ را به تعهدات الزام آور و در چارچوب نظریه بازی ها، بازی بدون تعاون¹¹¹ را به بازی با تعاون تبدیل می کند.¹¹² (کووتر¹¹³، 2012، صص 188-236). درحقیقت می توان اظهار داشت که تعاون، عقود را با خود به همراه می آورد و عقود نیز تعاون را تقویت می نمایند.

در چارچوب مساله عقود، اولین عملکرد بانک اسلامی آن است که اقدام به جمع آوری سپرده ها نموده و آنها را بر اساس عقود در اختیار متقاضیان قرار می دهد. بانک اسلامی تمامی سپرده های سپرده گذاران را بنا بحق وکالت در یک ظرف بصورت مشاع جمع کرده و آن را برای سرمایه گذاری در بخشهای مختلف اقتصاد بکار می بندد. بدیهی است که سود بدست آمده مشاع خواهد بود و شراکت در سود این سود در بانکداری اسلامی درست مانند خریدن سهام و دریافت سود از آن می باشد. در بانکداری اسلامی استفاده از سپرده ها در قالب عقود انجام می گیرد و کلیه عقود از جمله مشارکت که ستون فقرات بانکداری اسلامی است، بر اساس نیازهای بخش واقعی اقتصاد یا آنچه که با آنها مرتبط است ارائه می شود.^۷

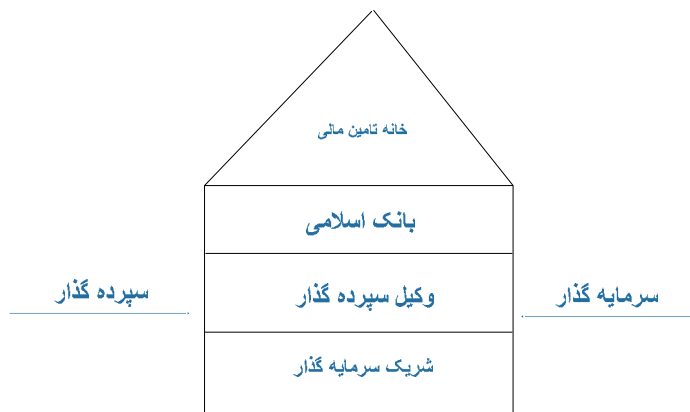
^{۱۰۹}.Contract

^{۱۱۰}. Unenforceable promise

^{۱۱۱}.Non-Cooperative

^{۱۱۲}.Cooter

^{۱۱۳}.Ulen

شکل 2-4

شکل کلی ساختار بانکداری و عملکرد بانک اسلامی
شکل به نقل از کتاب پول و بانکداری اسلامی و مقایسه آن با نظام سرمایه داری

همان طور که در شکل 2-4 مشاهده می گردد، یک رکن ساختار بانکداری سپرده گذاران هستند. در چارچوب عملکرد اول، بانک اسلامی، باتوجه به عقد مشارکت، مسئول صیانت و بکارگیری بهینه پس انداز سپرده گذاران و نیز شفاف سازی اطلاعات برای آنها می باشد. به عبارت دیگر، بانک، وکیل و شریک سپرده گذاران بوده و از همه مهمتر در ماهیت حقوقی پول تغییر ایجاد می کند. بدین معنا که در چارچوب حقوق مالکیت امکان تبدیل سپرده ها (سرمایه بالقوه) به سرمایه بالفعل را برای سپرده گذاران فراهم می کند. (توتونچیان 1378، صص 392-406). این مساله بدان معناست که پول صرفا در چارچوب بخش واقعی اقتصاد باقی مانده و صرف اموری نظیر سفته بازی نمی گردد.

عضو دیگر ساختار بانکداری در اقتصاد اسلامی، در شکل 2-4 تامین شوندگان مالی هستند. نظر به آنکه بانکداری اسلامی، وجوه سپرده گذاران را تبدیل به دارایی (غیر مبتنی بر قرض) برای ایشان می نماید، مفهوم وام و به تبع آن، بهره معنایی نخواهد داشت. فلذا برای تامین شوندگان مالی، هزینه تامین سرمایه صفر خواهد بود و وظیفه آنها تقسیم سود یا زیان با سپرده گذاران می باشد. رابطه تامین شوندگان مالی با سپرده گذاران بر حالت تعاون استوار بوده و سود و زیان میان آنها تقسیم می گردد.

دومین عملکرد بانک اسلامی ارزیابی پروژه می باشد. البته نظر به آنکه در اقتصاد اسلامی نرخ بهره وجود نداشته و سفته بازی مجاز نیست، تمامی پروژه ها برای اجرا مورد قبول هستند و بنابراین بانک اسلامی در فرآیند ارزیابی به درجه بندی پروژه ها بر اساس نرخ بازدهی داخلی می پردازد. (توتونچیان، 2009، صفحه 265). یک مساله بسیار مهم در این حیطه آن است که برخی پروژه ها علیرغم داشتن نرخ بازدهی

پایین و احتمال شکست بالا، بعلت اهمیت حداکثر کردن تابع رفاه اجتماعی¹¹⁴، اجرا می گردند و تمامی بار حاصل از این شکست بر دوش بانک (دولت) خواهد بود. (همان، صص 265-267)

سومین عملکرد بانک اسلامی تحقیق و پژوهش در مورد شرایط موجود در بازار می باشد. موفقیت یک پروژه سرمایه گذاری علاوه بر شرایط موجود در زمان عقد قرارداد، به رویدادهای آتی نیز وابسته است. باید دقت داشت که نرخ سود انتظاری و سهم بانک نیز شدیداً به عمق بررسی شرایط مذکور بستگی دارد. بانک اسلامی باید به بررسی شرایط در مورد بازار در ارتباط با سپرده گذاران و خود نیز بپردازد و و باتوجه به سود بانک و در نظر گرفتن شرایط حاکم در اقتصاد اقدام به تحدید یا گسترش سرمایه گذاری در اقتصاد نماید یک امر بسیار مهم در باب مساله سرمایه گذاری، مساله ریسک است. در شرایطی ریسک نیز اگر بطور مثال ریسک افزایش پیدا کند، بانک موظف است سهم سود خود را کاهش دهد تا ریسک مورد نظر جبران و این ریسک بالاتر برای سپرده گذار با نرخ سود بیشتر همراه شود.¹¹⁵ (توتونچیان، 2009)

به مجموعه وظایف دیگر بانک اسلامی، می توان به تاسیس یک کمیته شرعی متشکل از فقهای آموزش دیده اشاره داشت که در مسائل اقتصادی پیچیده از اقتصاد دانان یاری می جویند. هدف این کمیته بررسی فعالیت های بانک و انطباق آنها با شریعت اسلام می باشد. (همان). چرا که هرگونه انحراف از اقتصاد اسلامی، علاوه بر نقض شریعت، ریسک بدنامی بانک را نیز بدنبال دارد. (گرونینگ¹¹⁶ و اقبال¹¹⁷، 2008، صفحه 181)

زمانی که ساختار بانکداری اسلامی با توضیحات مطرح شده عمل نماید، نیازی به تعیین ذخائر قانونی یا اضافی مطرح نیست. بانک مرکزی اسلامی، نیز بعنوان راس نظام بانکی اقتصاد، در مساله عرضه پول می تواند باتوجه به آنکه پول در اقتصاد اسلامی یک کالای عمومی غیر محض است، به ایجاد فضای مناسب برای تبدیل سرمایه بالقوه (پول) به سرمایه بالفعل، که در اصل حجم دارایی های بکاررفته در یک شرکت می باشد، کمک نماید.¹¹⁸ (توتونچیان، 2009، 346-349). این امر بوسیله ساختار بانکداری اسلامی امکان پذیر بوده و بدین ترتیب تا زمانی که در اقتصاد عوامل بیکار موجود باشد، عرضه پول با هدف تغییر به سرمایه بالفعل ممکن خواهد بود. زمانی که بانک مرکزی اسلامی با افزایش تقاضای برای سرمایه گذاری در کل اقتصاد مواجه شود (ناشی از مسائلی مثل تکنولوژی جدید یا نیروی کار ماهرتر)، این پیام برای بانک مرکزی

¹¹⁴. Social Welfare Function

¹¹⁵. Greuning

¹¹⁶. Iqbal

دولت اسلامی اردوره می شود تا در اقتصاد دخالت و عرضه پول را افزایش دهد. (همان). در حقیقت عرضه پول در اینجا کاملاً درونزا و بعبارت دیگر، ناشی از تغییرات بخش حقیقی می باشد و ماحصل تست های رایج اقتصادسنجی برای علیت نیست. (همان)

2.3.2.1 پایداری ساختار بانکداری اسلامی

پس از بیان ساختار بانکداری و عملکرد بانک در نظام اقتصاد اسلامی، یک سوال بسیار مهم باتوجه به مباحث مطرح شده در مورد ساختار، آن است که آیا ساختار بانکداری اسلامی می تواند با توجه به این شیوه از بانکداری به فعالیت خود بدون مشکل ادامه دهد و بعبارتی دیگر پایدار باشد؟ پاسخ این پرسش را می توان در 2 دلیل بیان نمود.

دلیل اول آنکه نظر به عدم وجود قرض و ربا در بانکداری اسلامی و نیز با توجه به نقش وکالت بانک اسلامی نسبت به سپرده گذار، خلق پول معنا ندارد. بعبارت دیگر، سپرده نزد هر بانک که دارایی صاحبان آن است، به دارایی فرد دیگری تبدیل نمی گردد. در حقیقت، هیچ دارایی برآمده از قرض، وام و خلق پول نیست. بدین ترتیب در هر بانک، با دوگانه دارایی - دارایی که متعلق به سپرده گذاران همان بانک است، مواجه هستیم که برآمده از نقش بانک اسلامی در تغییر ماهیت پول از سرمایه بالقوه به سرمایه بالفعل می باشد. همچنین نبود بازار پول بین بانکی در بانکداری اسلامی، باعث می گردد تا روابط بین بانکها بر قرض استوار نبوده و ارتباط آنها با یکدیگر بمنظور مشارکت در پروژه ها برقرار گردد.

دلیل دوم که مستقیماً به دلیل اول باز می گردد، آن است که بعلت وجود دوگانه دارایی - دارایی در بانکداری اسلامی، هزینه تامین سرمایه برای تامین شوندگان مالی صفر خواهد بود^{۳۷}. فلذا با توجه به مساله نظارت بر تبدیل وجوه سپرده گذاران به سرمایه، نبود وام، تحریم سفته بازی در اسلام و نیز مساله تعاون، وجوه سپرده گذاران وارد بازارهای سفته بازی نگردیده و یک بار دیگر، بدهی در اینجا معنایی نخواهد داشت.^{۳۸} در حقیقت، از آنجایی که بانک اسلامی هدفی غیر از کسب درآمد را دنبال می کند، بر خلاف بانک در نظام سرمایه داری، نه توزیع کننده بدهی و خلق کننده پول، بلکه توزیع کننده اطلاعات برای سپرده گذاران است تا وجوهشان به نحو احسن در پروژه های مناسب بکار گرفته شود.

باید در نظر داشت که پایداری بانکداری اسلامی در صورت اجرای دقیق اصول بانکداری اسلامی از جمله مشارکت امکان پذیر است که موجب می گردد تا حداقل در ظاهر، بانکهای اسلامی نسبت به بانکهای ربوی

پایدارتر باشند. اما اگر بطور مثال بانک اسلامی قصد پرداخت سود صرف به سپرده گذاران خود را داشته باشد، این برتری بانکداری اسلامی از بین خواهد رفت.¹¹⁷ (الهواری¹¹⁸، گریس¹¹⁹ و اقبال¹²⁰، 2006)

2.4 نتیجه گیری

در این فصل با توجه به تعاریف مفهوم سیستم، به دو مفهوم مهم ساختار و عملکرد رسیدیم که مبنای تحلیل مبانی نظری بانکداری در دو نظام اقتصاد سرمایه داری و اقتصاد اسلامی بودند. در این دو نظام اقتصادی، بواسطه تعریف متفاوت انسان و خدا، تلقی های متفاوتی از نحوه برخورد با مال که در بانکداری همان پول است، وجود دارد. وجود بهره بعنوان قیمت پول در نظام اقتصاد سرمایه داری، فرآیند بانکداری را تبدیل به دلالتی با پول می نماید و تغییری در ماهیت حقوقی آن پدید نمی آورد. این در حالیست که در بانکداری اسلامی، بانک با توجه به نقش وکالت در چارچوب عقود اسلامی که مهمترین آنها مشارکت می باشد، حرکت نموده و پول را از سرمایه بالقوه به سرمایه حقیقی تبدیل می نماید. مشاهده کردیم که بانک مرکزی نیز در نظام سرمایه داری بر حسب مساله قرض و بهره به فعالیت می پردازد و این در حالیست که عرضه پول در نظام سرمایه داری الزاما منطبق بر بخش حقیقی اقتصاد نیست. در حالیکه بانک مرکزی در نظام اقتصاد اسلامی، تنها بر حسب نیاز بخش حقیقی اقتصاد، عرضه پول را تغییر می دهد.

با توجه به مساله ساختار، به بیان پایداری بانکداری در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری پرداخته و به این نتیجه رسیدیم که در بانکداری ربوی، با دو گانه دارایی - بدهی مواجه هستیم و میان این دو جزء، توازن به سختی برقرار می گردد. در حالیکه در نظام اقتصاد اسلامی، بانک ایجاد بدهی نمی نماید. بنابراین، بانک اسلامی، به حسب نقش وکالت و مساله تعاون، از ناپایداری در امان می باشد. البته به شرطی که همان طور که ذکر شد، مشارکت بمعنای واقعی کلمه انجام شود.

¹¹⁷ El-hewari

¹¹⁸ .Grais

¹¹⁹ .Iqbal

نظام اقتصادی شاخص ها	اقتصاد سرمایه داری	اقتصاد اسلامی
هدف نظام اقتصادی	کسب حداکثر سود و مطلوبیت	عدالت
جایگاه انسان	پول جایگاهی بالاتر از انسان داشته و برای کسب لذت (دید کوتاه مدت) خلق می گردد.	تمام مخلوقات و اشیا از جمله پول برای رستگاری او (دید بلند مدت) خلق شده اند
جایگاه خدا	بدون نقش در جامعه	دارای نقش کلیدی در جامعه
ویژگی پول	کالایی خصوصی که هم به آن بهره تعلق می گیرد هم سود.	صرفاً وسیله مبادله بوده و ثروت جامعه نیست.
بانک	وام گیرنده و وام دهنده (واسطه وجوه)	وکیل سپرده گذار و شریک سرمایه گذار
اثرات بانک بر نظام اقتصادی	بیکاری، تحمیل کننده هزینه بهره بر مصرف کننده، ایجاد کننده بدهی و نگرانی از بازپرداخت آنها، عرضه کننده پول بر حسب کسب در آمد ریزی بیشتر	زمینه ساز تعاون، تقسیم کننده سود میان همه عوامل دخیل در تولید و تقسیم کننده زیان میان سپرده گذار و بنگاه، عدم تحمیل هزینه ای تحت عنوان نرخ بهره به مصرف کننده، عرضه کننده پول بر حسب نیاز تولید
پایداری بانک بر مبنای مساله بدهی	ناپایدار	پایدار

جدول 1-2

خلاصه نتایج مقایسه نظری مبانی نظری بانکداری در اقتصاد سرمایه داری و اسلامی

فصل سوم

روش محاسبات

در این فصل به توصیف روش بکارگرفته شده برای انجام این تحقیق اشاره خواهیم داشت. در بخش چارچوب مفهومی، ابتدا مقدار مختصری به چستی مطالعات تطبیقی¹²⁰ یا همان مطالعه میان موردی¹²¹ اشاره خواهیم داشت. سپس به کلیات عملیات اجزای اقتصاد کلان که شامل بخش عوامل، استخراج داده ها، فروض و معادلات مورد استفاده خواهد بود، می پردازیم. در بخش نهایی نیز به پرسش های مورد توجه در این پژوهش برای مقایسه دو اقتصاد سرمایه داری و اسلامی نظر خواهیم افکند.

3.1 چستی مطالعات تطبیقی یا میان موردی

این مطالعات بیانگر نوعی تحقیق است که در آن هدف، بررسی تفاوت ها و شباهت های میان واحد های تحلیل¹²² اعم از فرد، گروه، سازمان و... می باشد. در بیان فواید رجوع به این نوع پژوهش می توان به مطرح شدن سوالات جدید، روشن شدن ابعاد نو، تولید جایگزین ها¹²³، تولید مدل ها و نیز ساخت آرمان شهرها و ایده آل ها اشاره داشت. (استرتون¹²⁴، 1969، به نقل از خان¹²⁵ و فان واینزبرگ¹²⁶، 2008)

در طبقه بندی مطالعات تطبیقی، دو دسته بندی کلی وجود دارد که عبارتند از : تحلیل متمرکز بر مورد¹²⁷ و نیز تحلیل متمرکز بر متغیر¹²⁸. مطالعه متمرکز بر متغیر سعی در ارائه استنباط توصیفی¹²⁹ یا توضیحی¹³⁰ دارد. (بردی¹³¹، 2004، به نقل از لندمن¹³² و رابینسون¹³³، 2010، صفحه 14) منظور از استنباط توصیفی ارائه تعمیم¹³⁴ از الگوهای موجود در نمونه ها¹³⁵ است. (همان). استنباط توضیحی نیز حول محور آزمون فرضیه حرکت می کند. (همان)

-
- ^{۱۲۰}.Comparative Analysis
 - ^{۱۲۱}.Cross-Case Analysis
 - ^{۱۲۲}.Unit of Analysis
 - ^{۱۲۳}.Alternatives
 - ^{۱۲۴} Stretton
 - ^{۱۲۵}.Khan
 - ^{۱۲۶}. VanWynsberghe
 - ^{۱۲۷}.Case-Oriented Analysis
 - ^{۱۲۸}.Variable-Oriented Analysis
 - ^{۱۲۹}.Descriptive
 - ^{۱۳۰}.Explanatory
 - ^{۱۳۱}.Brady
 - ^{۱۳۲}.Landman
 - ^{۱۳۳}.Robinson
 - ^{۱۳۴}.Generalization
 - ^{۱۳۵}.Samples

در هر حال، تحلیل متمرکز بر متغیر حول مساله مشاهدات¹³⁶ گردش می کند و هرچه حجم نمونه بیشتر باشد، نتایج از استحکام و قدرت بالاتری برخوردار خواهد بود. اما در تحلیل متمرکز بر مورد، به تعدادی اندکی از موارد توجه می گردد و علت انتخاب آنها تفاوت ماهوی¹³⁷ یا نظری می باشد. (راجین¹³⁸، 1999) بعبارت دیگر، موارد بعثت آنکه یک تئوری پذیرفته شده را بچالش می کشند یا آنکه یک تئوری مورد سوال را پشتیبانی می کنند، انتخاب می شوند. (اکشتاین، 1975). محققان این نوع از مطالعات در قالب متغیرها فکر می کنند اما توجه آنها عمیقاً معطوف به درک مفهومی و دقیق موارد خاص متکی است. (بردی¹³⁹ و کولیر¹⁴⁰، 2010، صفحه 315)

مطالعات این پایان نامه در گروه تحلیلهای متمرکز بر مورد قرار دارد که در یک چارچوب نظری، به بیان تفاوت های میان بانکداری در اقتصاد سرمایه داری و اسلامی مبادرت می ورزد. به منظور انجام مقایسه عملی و در چارچوب محاسباتی، برای مقایسه دو سیستم فوق از مدل مبتنی بر عوامل¹⁴¹ استفاده می نماییم. این مدل ها بیانگر تعاملات میان بازیگران یاهمان عوامل درون اقتصاد از طریق فرمولها هستند که حاوی پارامترها و نیز متغیرها می باشند.

3.2 عوامل اقتصادی

در علم اقتصاد، به منظور ساده سازی مسائل پیچیده و نیز ارتقای درک از عملکرد اقتصاد کلان، به مفهومی بنام (کارگزار) عوامل¹⁴² اشاره می گردد. منظور از کارگزار، واحدهایی در اقتصاد هستند که قادر به تصمیم گیری اقتصادی بوده و در فرآیندهای اقتصادی دخیلند. (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی¹⁴³، 2008)

اهمیت شناخت کارگزارها در آن است که شناساننده مجموعه مواردی هستند که رفتارشان می تواند معیار قضاوت و مقایسه مجموعه ای از موارد گردد. عوامل اقتصادی عبارتند از: خانوارها، بنگاه ها، نهادهای مالی (شامل شبکه بانکی)، بازار عوامل تولید، بازار محصول، دولت و بخش خارجی. در پژوهش فعلی، بمنظور پیچیده تر نشدن مدل، به 3 مورد اول اکتفا نموده ایم. علیرغم استفاده از 3 مورد ذکر شده، این مدل

^{۱۳۶}. Observation

^{۱۳۷}. substantively

^{۱۳۸}. Ragin

^{۱۳۹}. Brady

^{۱۴۰}. Collier

^{۱۴۱}. Agent-Based Model

^{۱۴۲}. Agent

^{۱۴۳}. Organization for Economic Co-operation and Development

بسادی قابلیت دربرگیری سایر عوامل اقتصادی را داشته و پیامدهای وجود و عدم وجود بهره در دو اقتصاد اسلامی و سرمایه داری همچنان پا برجا خواهد بود.

در چارچوب مفهوم کارگزار، خانوارها نیروی کار خود را در اختیار بنگاهها قرار می دهند تا کالا تولید گردد. خانوارها همچنین به مصرف کالاها و خدمات پرداخته، بخشی از درآمد خود را برای پس انداز کنار می گذارند و این پس انداز به منظور سرمایه گذاری و تامین سرمایه در اختیار بانک (اعم از اسلامی و سرمایه داری) گذاشته می شود. بدین ترتیب، بنگاه ها در ازای پرداختی به عوامل تولید (نیروی کار و سرمایه)، به تولید کالا و خدمات می پردازند.

3.3 چگونگی استخراج داده ها

همانطور که ذکر شد، محاسبات مربوطه توسط مدل مبتنی بر کارگزار انجام می گیرد. سوال قابل طرح در اینجا چرایی استفاده از این محاسبات می باشد. می توان اذعان داشت که بانکداری اسلامی در سطح کلان به ندرت در کشوری در جهان و کاملاً منطبق با شریعت اسلام به اجرا درآمده است و این امر دسترسی به داده و استفاده از آزمون فرضیه در بانکداری اسلامی را با مشکل مواجه می سازد. بنا براین کلیه داده ها در این پایان نامه بر اساس یک سیستم معادلات در نرم افزار MATLAB تولید شده اند که همگی دارای پشتوانه نظری و تجربی بالایی می باشند^{۱۴۴} و از آنها برای پاسخ گویی به پاره ای از پرسش ها استفاده می شود. لازم بذکر است که معادلات بکار رفته در این شبیه سازی، گویای تمام معادلات حاکم بر یک اقتصاد نیست. علاوه بر این، بعلت تسلط ادبیات سرمایه داری در اکثر نظام های آموزشی از جمله ایران، بسیاری از حقایق از جمله آثار مخرب ربا آنگونه که باید به بحث و تصویر کشیده نشده اند و بحث از آنها در برخی موارد عجیب و غیر منطقی بنظر می رسد. نکته پایانی آنکه داده های مذکور برای 25 دوره استخراج شده اند و مطلقاً برای پیش بینی^{۱۴۴} قابل کاربرد نمی باشند. درضمن، تمامی مقادیر اولیه مربوط به دوره اول بوده و مقادیر حساب شده t برای دوره دوم تا بیست و پنجم بدست آمده اند.

^{۱۴۴}.Forecast

3.4 معرفی متغیرها و مجموعه فروض دوم نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

پس از ارائه مفهوم کارگزار، بهتر است تا در چارچوب تعریف آن به معرفی متغیرهایی که فروض و معادلات بر مبنای آنها تعریف خواهند شد، بپردازیم.

علامت متغیر	عبارت انگلیسی	توضیحات
K	<i>Capital</i>	سرمایه
L	<i>Labor</i>	نیروی کار
Q^S	<i>Saleable Quantity</i>	مقدار تولید قابل فروش
Q^D	<i>Demanded Quantity</i>	مقدار کالای تقاضا شده
Y	<i>Income</i>	درآمد
S	<i>Saving</i>	پس انداز
I	<i>Investment</i>	سرمایه گذاری
L^E	<i>Employment</i>	اشتغال
W	<i>Wage</i>	دستمزد
r	<i>Interest rate</i>	نرخ بهره
TC	<i>Total Cost</i>	هزینه کل
π	<i>Profit</i>	سود
MS	<i>Money Supply</i>	عرضه پول
V^M	<i>Velocity of Money</i>	سرعت گردش پول
E	<i>Effort</i>	تلاش
	<i>Depreciation</i>	استهلاک سرمایه گذاری انجام شده

جدول 1-3- متغیرهای مدل

موضوع مورد فرض	فروض نظام اسلامی	فروض نظام سرمایه داری
نظام اقتصادی و ویژگی های آن	اقتصاد فاقد مبادلات با خارج، دولت، مالیات و بودجه دولتی است. مقادیر اولیه نیروی کار و سرمایه نیز معادل 500 واحد فرض شده است.	اقتصاد فاقد مبادلات با خارج، دولت، مالیات و بودجه دولتی است. مقادیر اولیه نیروی کار و سرمایه نیز معادل 500 واحد فرض شده است.
کارگزاران نظام اقتصادی	فقط سه نوع کارگزار اقتصادی وجود دارد: خانوار - دوم واحد تولیدی و سوم بانک	فقط سه نوع کارگزار اقتصادی وجود دارد: خانوار - دوم واحد تولیدی و سوم بانک
جمعیت	شامل نیروی کار می باشد و این نیروی کار مانند جمعیت با نرخ 3 درصد رشد می کند.	شامل نیروی کار می باشد و این نیروی کار مانند جمعیت با نرخ 3 درصد رشد می کند.
دستمزد نیروی کار	از 2 جزء تشکیل شده است. یکی حداقل دستمزد که معادل تولید نهایی نیروی کار فرض می گردد و دیگری مشارکت در سود(نه زیان) بمقدار 9 درصد.	تنها تولید نهایی نیروی کار
تابع تولید و عوامل تولید	کاب-داگلاس با بازده ثابت با عوامل تولید: 1- سرمایه 2- بعلت مشارکت در سود نیروی کار، بجای L، با E مواجهیم بطوریکه: $E=L^*=1.03 \times L$ همچنین ضریب بهره وری کل تابع تولید 1.15 فرض شده است. بعلاوه، هزینه استهلاک سرمایه گذاری بطور فزاینده بین 0.001 تا 0.01 تعیین شده است.	کاب-داگلاس با بازده ثابت عوامل تولید: 1- سرمایه 2- بعلت نوع نگاه به کارگر و عدم مشارکت در سود همان L می باشد. همچنین ضریب بهره وری کل تابع تولید 1.15 فرض شده است. بعلاوه، هزینه استهلاک سرمایه گذاری بطور فزاینده بین 0.001 تا 0.01 تعیین شده است.
پروژه ها	هر 3 پروژه اجرا می گردند. لازم بذکر است که امکان ترکیب یا جمع نمودن درآمد، هزینه و سود و زیان پروژه ها وجود دارد.	کلای تولیدی در این اقتصاد از اجرای حداکثر 3 پروژه بدست می آید. پروژه اول و دوم همواره نیاز به ارزیابی داشته و پروژه سوم نیازی به ارزیابی ندارد. لازم بذکر است که امکان ترکیب یا جمع نمودن درآمد، هزینه و سود و زیان پروژه ها وجود دارد.
محصول غیر قابل فروش	درصدی از کالاهای پروژه اول در هر دوره معیوب تولید می گردند که این درصد بوسیله یک ماتریس تصادفی و در بازه 0 تا ۰.۰۳ تعیین می گردد..	درصدی از کالاهای پروژه اول در هر دوره معیوب تولید می گردند که این درصد بوسیله یک ماتریس تصادفی و در بازه 0 تا ۰.۰۳ تعیین می گردد..
تعیین قیمت کالا	قیمت کالا برای تولید کننده بر اساس روش مارک-آپ و با سود 10 درصد تعیین می شود.	رابطه مقداری پول
عرضه پول	بر اساس نیاز بخش حقیقی اقتصاد بوده و عنصری درونزا است.	بر اساس خلق پول (با نسبت عکس نرخ ذخیره قانونی) از محل پس انداز ، برونزا
سرعت گردش پول	1.1	1.1
میل نهایی به پس انداز	0.02	0.02
تامین افزایش سرمایه	از محل سپرد ها و با عقد مشارکت میان سپرده گذار و بنگاه تقسیم سود با نسبت 40% و 50% میان بترتیب سپرده گذار و بنگاه تقسیم زیان با نسبت 40% و 60% میان بترتیب سپرده گذار و بنگاه	از محل سپرده ها و با وام بهر دار (با کشش تقاضای صفر نسبت به نرخ بهره). لازم بذکر است که در این تز بحثی از پرداخت اصل سپرده ها مطرح نیست.
نرخ بهره	وجود خارجی ندارد.	در شرایط افزایش نرخ ذخیره قانونی 0.025 و در شرایط کاهش نرخ ذخیره قانونی 0.023 می باشد. نرخ بهره بانک 1% بوده و به سپرده گذار باقی آن می رسد.
نرخ ذخیره قانونی (RRR)	-----	0.5 برای کاهش خلق پول و 0.45 برای افزایش خلق پول

جدول 2-3: فروض دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

3.5 مدل اقتصاد کلان در نظام سرمایه داری

در این بخش، ابتدا به بیان معادلات یک مدل پویای اقتصاد کلان در نظام سرمایه داری می پردازیم.

3.5.1 معادلات کارکرد یک مدل اقتصاد سرمایه داری

با توجه به 3 بازیگر اقتصاد در شکل 1-3، اقدام به بیان معادلات حاکم بر اقتصاد سرمایه داری مینماییم. در ادامه، به ترتیب به بیان معادلات خانوارها، بانک و بنگاه ها خواهیم پرداخت. علت این ترتیب، به ماهیت بانک ربوی باز می گردد که به خلق پول می پردازد و سپرده ها را از خانوارها گرفته و به بنگاه وام می دهد.

الف) معادلات خانوارها

معادلات مربوط به خانوارها از 2 بخش تشکیل شده است. بخش اول مربوط به جمعیت (L) می باشد. پارامتر نرخ رشد جمعیت در این جا معادل مقدار 0.03 فرض گردیده است.

$$\frac{\Delta L}{L(t)} = 0.03 \quad (3-1)$$

بخش دوم معادلات خانوارها مربوط به مبحث مصرف و پس انداز می باشد.

$$\begin{cases} C(t) = 0.98 \times Y(t) \\ S(t) = 0.02 \times Y(t) \\ Y(t) \equiv C(t) + S(t) \end{cases} \quad (3-2)$$

ب) معادلات بانک

بحث مهم در این حیطه آن است که بانک در نظام اقتصاد سرمایه داری بعنوان واسطه پولی میان خانوارها و بنگاه عمل کرده و اقدام به خلق پول می نماید. این خلق پول با توجه به پس انداز وارد شده به یک اقتصاد انجام و در ساده ترین حالت ممکن، عکس نرخ ذخیره قانونی یا RRR است. بخشی از این خلق پول صرف وام از سوی بانک به بنگاه شده و بخش دیگر آن بعنوان ذخیره قانونی نگه داری می گردد. بنابراین تغییر حجم پول در هردوره برابر است با

$$\Delta M(t) = \frac{S(t-1)}{RRR(t)} \quad (3-3)$$

اگر در دوره اول، عرضه اولیه پول 454 باشد، عرضه پول (Ms) در هر دوره از مجموع عدد 454 و جمع انباشته تغییر حجم پول در هر دوره یا همان ΔM بدست می آید:

$$Ms(t) = 454 + \sum_{t=2}^{\infty} \Delta M(t) \quad (3-4)$$

ج) معادلات بنگاه ها

الف) میزان تولید هر پروژه و تولید کل اقتصاد: اقتصاد می تواند با حداکثر 3 پروژه که همگی دارای توابع کاب-داگلاس با بازدهی ثابت به مقیاس هستند، به تولید بپردازد. معادله تولید مربوط به هر کدام از پروژه ها و تولید کل اقتصاد بشرح زیر است:

$$\left\{ \begin{array}{l} Q_1(t) = 1.15 * \gamma(t) * \left(\frac{K(t)}{\delta(t)} \right)^{0.1} \times \left(\frac{L(t)}{3} \right)^{0.9} \\ Q_2(t) = 1.15 * \beta(t) * \left(\frac{K(t)}{\delta(t)} \right)^{0.1} \times \left(\frac{L(t)}{3} \right)^{0.9} \\ Q_3(t) = 1.15 * \left(\frac{K(t)}{\delta(t)} \right)^{0.1} \times \left(\frac{L(t)}{3} \right)^{0.9} \end{array} \right. \quad (3-5-b)$$

$$(3-5-c)$$

عبارت $\gamma(t)$ ، در پروژه اول بیانگر آن است که اگر در انتهای دوره قبل (t^-)، ارزیابی نحوه تخصیص وام ها برای امر سرمایه گذاری در دوره (t)، بیانگر آن بوده که نرخ بازدهی پروژه اول بیش از نرخ بهره گردیده است، پس پروژه اول برای دوره حال (t) اجرا می گردد. ($\gamma(t) = 1$). عبارت $\delta(t)$ نیز تعداد پروژه های انجام شده در هر دوره می باشد همین مساله برای تابع تولید دوم نیز با متغیر $\beta(t)$ صادق می باشد. لازم بذکر است که یک فرض تسهیل کننده در اینجا تقسیم نیروی کار بطور یکسان بین پروژه هاست. بنابراین، تولید کل اقتصاد بشرح زیر است:

(3-6)

ب) تعیین قیمت کالا و معادلات بخش فروش، هزینه ها و سود اقتصاد: با توجه به تعیین شده مقدار تولید، در دست داشتن سرعت گردش پول (معادل ثابت $V=1.1$) و نیز داشتن عرضه پول می توان قیمت فروش کالا را محاسبه نمود:

$$P(t) = V \times \frac{Ms(t)}{Q(t)} \quad (3-7)$$

محصولات پروژه اول در فرآیند تولید ممکن است بصورت ناآگاهانه معیوب تولید شوند، فلذا یک ماتریس تصادفی با نام α تولید نموده ایم که از بازه 0 تا 0.03 متغیر و بیانگر درصد معیوب بودن محصولات پروژه اول می باشد:

$$0 \leq \alpha(t) \leq 0.03 \quad (3-8)$$

این ضریب، سپس از عدد یک کسر شده و در تولیدات پروژه ارزیابی اول ضرب می گردد تا بیانگر مقدار محصول قابل فروش یا (Q^S) در این پروژه باشند:

$$Q^S(t) = (1 - \alpha(t)) \times Q_1(t) + Q_2(t) + Q_3(t) \quad (3-9)$$

با توجه به اینکه محصول آماده عرضه ($Q(t)^S$) بوده و تمام محصول آماده عرضه در هر دوره مورد تقاضا ($Q(t)^D$) قرار گرفته و بفروش می رود، داریم:

$$\begin{cases} Q(t)^S = Q(t)^D \\ Y(t) \equiv P(t) \times Q(t)^D \end{cases} \quad (3-10)$$

اما مساله مهم بعد از کسب درآمد حاصل از فروش کالاهای سالم، پرداخت دستمزد کارگران و نیز بهره سپرده گذاران می باشد. همانطور که در فروض ذکر شد، دستمزد نیروی کار از مقدار تولید نهایی اسمی آن بدست می آید. رابطه دستمزد کارگر برابر است با:

$$W(t) = MPL^E(t) \quad (3-11)$$

که در آن L^E بیانگر اشتغال در اقتصاد است. اما بمنظور بیان میزان اشتغال، از رابطه زیر استفاده می نماییم:

$$L^E(t) = \gamma(t) \times \frac{L(t)}{3} + \beta(t) \frac{L(t)}{3} + \frac{L(t)}{3} \quad (3-12)$$

با توجه به آنکه اقتصاد باید به پرداخت بهره به مجموعه سپرده های وام گرفته شده (انباشته) بپردازد و نیز باتوجه به استهلاک سرمایه یا $D(t)$ ، سود و هزینه اقتصاد برابر مقدار زیر خواهد بود:

هزینه استهلاک روی سرمایه گذاری هزینه بهره جاری روی سپرده های انباشته شده دوره های قبل

$$\left\{ \begin{array}{l} TC(t) = W(t) \times L^E(t) + r(t) \times \sum_{i=1}^t S(t-i) \times \left(\frac{1}{RRR(t)} - 1 \right) + I(t-1) \times D(t) \quad (3-13) \\ \pi(t) \equiv Y(t) - TC(t) \quad (3-14) \\ 0.001 < D(t) < 0.01 \quad (3-15) \end{array} \right.$$

ج) تخمین نرخهای بازدهی داخلی و ارزیابی طرح (سرمایه گذاری): پس از آنکه درآمد ملی معلوم گشت، پس انداز وارد بانک شده و بانک به خلق پول بوسیله آن می پردازد و عرضه پول دوره بعد $(t+1)$ تعیین می گردد. بخشی از پول خلق شده برای ذخایر و بخشی دیگر وام داده می شود. بنگاه که تصمیم دارد تا در دوره

فعلی (t) اقدام به سرمایه گذاری برای دوره (t^+) از محل وام ها نماید، ابتدا به تخمین نرخ بازدهی داخلی^{۱۴۵} پروژه اول و دوم برای دوره (t^+) می پردازد که تصادفی بوده و با نماد ρ نشان داده می شود:

$$\left\{ \begin{array}{l} 0.05 < \rho_j^e(t+1) < 0.1 \\ j = 1, 2 \end{array} \right. \quad (3-16)$$

اما سوال اینجاست که نرخ بهره دوره ($t+1$) و نیز نرخ ذخیره قانونی دوره ($t+1$) چگونه تعیین میگردند. در جواب باید اظهار داشت که این دو نرخ برای دوره ($t+1$) با توجه به قیمت کالا در دوره (t) یا همان $P(t)$ تعیین می گردند. بگونه ای که:

$$\left\{ \begin{array}{ll} \text{If } P(t) < 1.2; & RRR(t+1) = 0.45, \quad r(t+1) = 0.23 \\ \text{If } P(t) > 1.2; & RRR(t+1) = 0.5, \quad r(t+1) = 0.25 \end{array} \right. \quad (3-17)$$

اکنون بنگاه اقدام به بررسی تفاضل نرخ بازدهی و نرخ بهره می نماید. اگر تفاضل نرخ بازدهی داخلی و نرخ بهره در پروژه اول مثبت و یا صفر گردد، متغیر مجازی γ عدد 1 و در صورت منفی بودن، مقدار صفر را بخود می گیرد. عبارت دیگر:

$$(3-18)$$

رابطه فوق عینا برای پروژه دوم با نرخ های بازدهی تصادفی ρ_2^e و برای تعیین متغیر $\beta(t+1)$ نوشته می شود.

د) تخصیص وام های اخذ شده و چگونگی انباشت سرمایه: با توجه به ارزیابی صورت گرفته توسط بنگاه، سرمایه گذاری بنگاه از محل وام ها بشکل زیر خواهد بود:

$$I(t) = \gamma(t+1) \times \frac{S(t)}{3} + \beta(t+1) \times \frac{S(t)}{3} + \frac{S(t)}{3}$$

^{۱۴۵} Internal Rate of Return

(۳-۱۹)

معادله فوق بیانگر آن است که اگر پروژه اول و دوم تایید گردند، تمامی اعتبار خلق شده یا همان $S(t)$ به سرمایه گذاری اختصاص می یابد. در غیر این صورت، بخشی از خلق اعتبار وارد سرمایه گذاری شده و باقی آن وارد گرداب پولی می گردد.

3.6 مدل اقتصاد کلان در نظام اسلامی

در این بخش همانند نظام سرمایه داری، توضیحات لازم را درمورد این مدل بیان خواهیم نمود. لازم بذکر است که بعلت تفاوت در نظام های اقتصادی، ترتیب فرمول ها در آنها با یکدیگر تفاوت دارد.

3.6.1 معادلات کارکرد یک مدل اقتصاد اسلامی

با توجه به 3 کارگزار اقتصاد اقدام به بیان معادلات حاکم بر اقتصاد اسلامی می نماییم. در ادامه، به ترتیب به بیان معادلات خانوارها، بنگاه ها و بانک خواهیم پرداخت. لازم بذکر است که باتوجه به تفاوت های نظری این مجموعه معادلات با معادلات حاکم بر نظام سرمایه داری، برخی معادلات ترتیب متفاوتی نسبت به معادلات نظام سرمایه داری دارند.

الف) معادلات خانوارها

معادلات مربوط به خانوارها از 2 بخش تشکیل شده است. بخش اول مربوط به جمعیت (L) می باشد. پارامتر نرخ رشد جمعیت در این جا معادل مقدار 0.03 فرض گردیده است.

$$\frac{\Delta L}{L(t)} = 0.03 \quad (3-20)$$

بخش دوم معادلات خانوارها مربوط به مبحث مصرف و پس انداز می باشد.

$$\begin{cases} C(t) = 0.98 \times Y(t) \\ S(t) = 0.02 \times Y(t) \\ Y(t) \equiv C(t) + S(t) \end{cases}$$

(3-21)

ب) معادلات بنگاه ها

این معادلات نیز از چند بخش ایجاد شده اند که عبارت اند از الف) میزان تولید هر بخش و تولید کل اقتصاد، ب) تعیین قیمت کالا، فروش، هزینه ها و سود اقتصاد و در نهایت ج) چگونگی و میزان انباشت سرمایه

الف) میزان تولید هر بخش و تولید کل اقتصاد: بدین ترتیب و با توجه به داشتن جمعیت که همگی بعلت عدم وجود بهره و سفته بازی، شاغل هستند، تولید در هر دو پروژه انجام می پذیرد. تولید در هر پروژه بطور بشکل زیر است:

$$\left\{ \begin{array}{l} Q_i(t) = ۱.۱۵ * \left(\frac{K(t)}{۳} \right)^{۰.۱} \times \left(\frac{E(t)}{۳} \right)^{۰.۹} \\ i = 1,2,3 \\ E(t) = L^* = \frac{1}{3} \times L(t) \end{array} \right. \quad \begin{array}{l} (۳-۲۲) \\ (۳-۲۳) \end{array}$$

رابطه فوق بیانگر این حقیقت است که در نظام اسلامی، مشارکت کارگر در سود شرکت، موجب می گردد تا وی مفهومی بیش از نیروی کار بخود بگیرد چرا که شراکت در سود، او را تشویق به تلاش می نماید. (توتونچیان و دادگر، 1392). عبارت دیگر، او تلاش (E) خود را به کار خواهد بست که بیش از کار می باشد و در اینجا، رابطه بین L و E با ضریب 1.03 نشان داده شده است.

بنابراین تولید کل اقتصاد برابر است با:

$$Q_1(t) + Q_2(t) + Q_3(t) = Q(t)$$

(3-24)

در اینجا نیز مانند نظام سرمایه داری، بخشی از محصولات پروژه اول در حین فرآیند تولید، معیوب تولید می شوند. این بخش از تولیدات که متعلق به پروژه اول می باشد، بشکل زیر تعریف می گردد:

$$0 \leq \alpha(t) \leq 0.03$$

(3-25)

این ضریب، سپس از عدد یک کسر شده و در تولید پروژه اول ضرب می گردد تا بیانگر مقدار محصول قابل عرضه ($Q(t)^S$) در این پروژه باشد:

$$Q^S(t) = (1 - \alpha(t)) \times Q_1(t) + Q_2(t) + Q_3(t)$$

(3-26)

ب) تعیین هزینه ها، سطح قیمتها، فروش و سود اقتصاد: از آنجایی که در اقتصاد اسلامی، هزینه فرصت سرمایه صفر است، تنها با هزینه دستمزد کارگران و هزینه استهلاک سرمایه گذاری مواجه هستیم. بنابراین هزینه کل برابر است با:

$$\left\{ \begin{array}{l} TC(t) = MPL(t) \times L(t) + I(t - 1) \times D(t) \end{array} \right. \quad (3-27)$$

$$0.001 < D(t) < 0.01$$

(3-28)

با داشتن هزینه کل می توان با روش مارک-آپ اقدام به تعیین قیمت کالا نمود. بدین ترتیب:

$$P(t) = (۱.۱) \times \frac{TC(t)}{Q(t)^S}$$

(3-29)

با توجه به محصول آماده عرضه ($Q(t)^S$) و اینکه تمام محصول آماده عرضه در هر دوره مورد تقاضا ($Q(t)^D$) قرار گرفته و بفروش می رود، داریم:

$$\left\{ \begin{array}{l} Q(t)^S = Q(t)^D \\ \pi(t) \equiv P(t) \times Q(t)^D - TC(t) \end{array} \right. \quad (3-30)$$

$$(3-31)$$

از آنجا که در شرایط سود (و نه زیان) کارگران بمقدار 9 %، سپرده گذاران 40 % و بنگاه نیز 50% در سود شریکند و در شرایط زیان، زیان با نسبت 60% برای بنگاه و 40% برای سپرده گذاران تقسیم می گردد، توزیع در آمد ملی به شکل زیر است:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{If } \pi(t) > ۰, Y(t) \equiv \overset{\text{حق الزحمه بانک}}{(\overset{\text{سهم سود سپرده گذاران}}{۰.۴} \times \pi(t)) + (\overset{\text{سهم سود بنگاه}}{۰.۵} \times \pi(t)) + (\overset{\text{دستمزد کارگران}}{MPL(t) \times L(t)}) + \overset{\text{سهم زیان سپرده گذاران}}{(۰.۴ \times \pi(t))} \\ \text{If } \pi(t) \leq ۰, Y(t) \equiv \overset{\text{سهم زیان سپرده گذاران}}{(۰.۴ \times \pi(t))} + \overset{\text{سهم زیان بنگاه (بدهی)}}{(۰.۶ \times \pi(t))} + \overset{\text{دستمزد کارگران}}{(MPL(t) \times L(t))} \end{array} \right.$$

(3-32)

ج) چگونگی و میزان انباشت سرمایه: نظر به آنکه در اقتصاد اسلامی نرخ بهره وجود ندارد، تمامی پروژه ها اجرا می گردند. بنابراین، از محاسبه نرخهای بازدهی داخلی و همچنین تفاضل آنها با بهره صفر خودداری می نماییم. با توجه به عقد مشارکت، بنگاه در هر دوره، به بانک اسلامی مراجعه و تقاضای مشارکت را از سپرده پس انداز کنندگان می نماید. از آنجایی که در اقتصاد اسلامی، نرخ بهره و نیز سفته بازی وجود ندارد، تمامی پس انداز اقتصاد صرف سرمایه گذاری می گردد. فلذا داریم:

$$I(t) \equiv S(t) \quad (3-33)$$

با توجه به عقد مشارکت پس انداز سپرده گذاران تماماً تبدیل به سرمایه می گردد.

ج) معادلات بانک

بانک اسلامی در اقتصاد اسلامی دارای نقش مهم عرضه پول درونزا متناسب با حجم فروش در اقتصاد است. بنابراین عرضه پول از رابطه مقداری زیر بدست می آید:

$$Ms(t) = P(t) \times \frac{Q(t)^D}{V(t)} \quad (3-34)$$

3.7 پرسش های قابل پاسخگویی در محاسبات

باتوجه به فروض و معادلات مطرح شده، می توان در این مدل به پاسخ پرسش های زیر برای دو نظام سرمایه داری و اسلامی دست یافت:

- 1- قیمت فروش (P) در این دو سیستم چه تفاوتی دارند؟
- 2- اثر وجود بهره (r) و عدم وجود آن بر تولید (Q) و اشتغال (L^E) چیست؟
- 3- درآمد و وضعیت دارایی و بدهی بانک در این دو سیستم چگونه است؟
- 4- وضعیت درآمد سپرده گذاران در این دو سیستم چیست؟

نظام اقتصادی	نظام سرمایه داری	نظام اقتصاد اسلامی
فرمول های مورد اختلاف		
سرمایه گذاری	$I(t) = \gamma(t+1) \times \frac{S(t)}{r} + \beta(t+1) \times \frac{S(t)}{r} + \frac{S(t)}{r}$	$I(t) = S(t)$
اشتغال	$L^E(t) = \gamma(t) \times \frac{L(t)}{r} + \beta(t) \times \frac{L(t)}{r} + \frac{L(t)}{r}$	$L^E(t) = L(t)$
تولید هر پروژه	$Q_1(t) = 1.1^t * \gamma(t) * \left(\frac{K(t)}{\delta(t)}\right)^{0.1} \times \left(\frac{L(t)}{r}\right)^{0.9}$ $Q_2(t) = 1.1^t * \beta(t) * \left(\frac{K(t)}{\delta(t)}\right)^{0.1} \times \left(\frac{L(t)}{r}\right)^{0.9}$ $Q_3(t) = 1.1^t * \left(\frac{K(t)}{\delta(t)}\right)^{0.1} \times \left(\frac{L(t)}{r}\right)^{0.9}$	$Q_i(t) = 1.1^t * \left(\frac{K(t)}{r}\right)^{0.1} \times \left(\frac{E(t)}{r}\right)^{0.9}$ $i = 1,2,3$ $E(t) = L^* = \frac{1}{r} \times L(t)$
خلق پول	$\Delta M(t) = \frac{S(t-1)}{RRR(t)}$	-----
عرضه پول	$Ms(t) = \varepsilon_0 \varepsilon + \sum_1^t \Delta M(t)$	$Ms(t) = P(t) \times \frac{Q(t)^D}{V(t)}$
قیمت فروش کالا	$P(t) = V \times \frac{Ms(t)}{Q(t)}$	$P(t) = (1.1) \times \frac{TC(t)}{Q(t)^S}$
تعیین نرخ بهره و ذخیره قانونی		-----
دستمزد کارگران	$MPL(t) \times L(t)$	$MPL(t) \times L(t) + \frac{1}{r} \times \pi(t)$ (فقط در سود شریکند)
درآمد بانک	وامهای انباشته $0.01 \times$	سود $0.01 \times$

جدول 3-3: مقایسه مهمترین فرمول های اختلافی در دو نظام سرمایه داری و اسلامی

فصل چهارم

نتایج محاسبات

در این بخش به تفصیل، به بیان نتایج شبیه سازی در 2 اقتصاد سرمایه داری و اسلامی خواهیم پرداخت. عدم دسترسی به داده های مطمئن برای بانکداری اسلامی و نیز عدم اجرای دقیق بانکداری اسلامی در هیچ نقطه ای از جهان، محقق را ناچار به استفاده از تکنیک شبیه سازی می نماید.

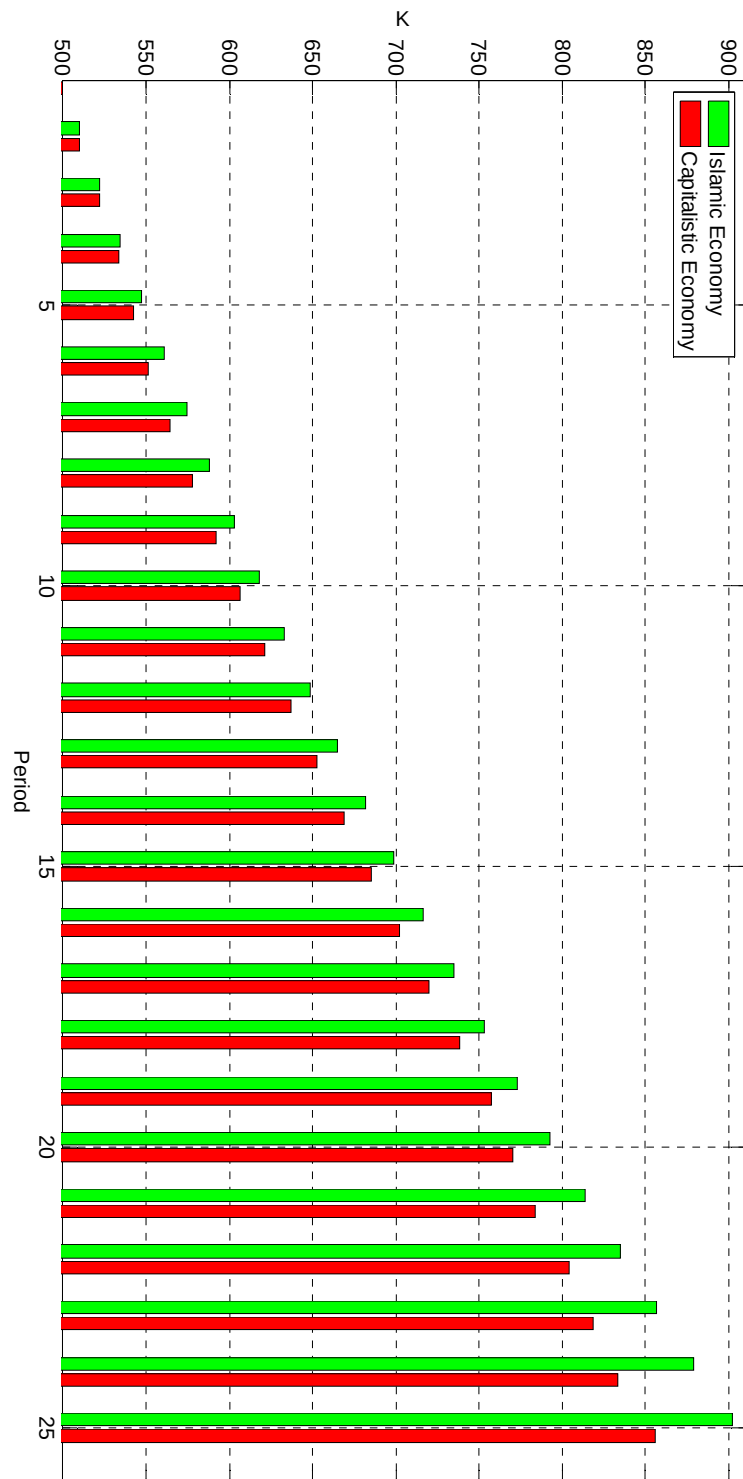
4.1 مقایسه تطبیقی اقتصاد اسلامی و اقتصاد سرمایه داری

در ادامه به مقایسه حجم سرمایه انباشته، اشتغال و تولید، قیمت فروش کالا، وضعیت درآمد سپرده گذاران و دارایی و بدهی بانک و عرضه پول در دو نظام اقتصاد سرمایه داری و اسلامی خواهیم پرداخت.

4.1.1 بیکاری، حجم سرمایه انباشته شده و تولید

در نمودار زیر می توان حجم سرمایه انباشته شده در دو نظام اقتصادی را طی 25 دوره مشاهده نمود. همان طور که در نمودار زیر پیداست، حجم سرمایه انباشته شده در اقتصاد اسلامی از دوره پنجم تا انتهای دوره بیست و پنجم بیش از اقتصاد سرمایه داری است. به گونه ای که حجم سرمایه انباشته شده در نظام سرمایه داری در پایان دوره 25 به حدود 855 واحد و در نظام اسلامی به حدود 902 واحد می رسد. به علت آن که برخی پروژه ها در نظام سرمایه داری، دارای نرخ بازدهی کمتر نسبت به نرخ بهره هستند، مردود اعلام شده و بخشی از اعتبارات وامی به گرداب پولی (مصارفی غیر از سرمایه گذاری به معنای تغییر حجم سرمایه) منتقل می گردد. بدیهی است که با توجه به آنکه نرخ بهره بسته به شرایط مقادیر 2.5% و یا 2.3% را اختیار می کند و نظر به آنکه نرخ بازدهی داخلی پروژه ها بین 2% تا 5% تعریف شده اند، احتمال آنکه پروژه ها در نظام سرمایه داری مردود اعلام نگردند نسبتاً بالاست.

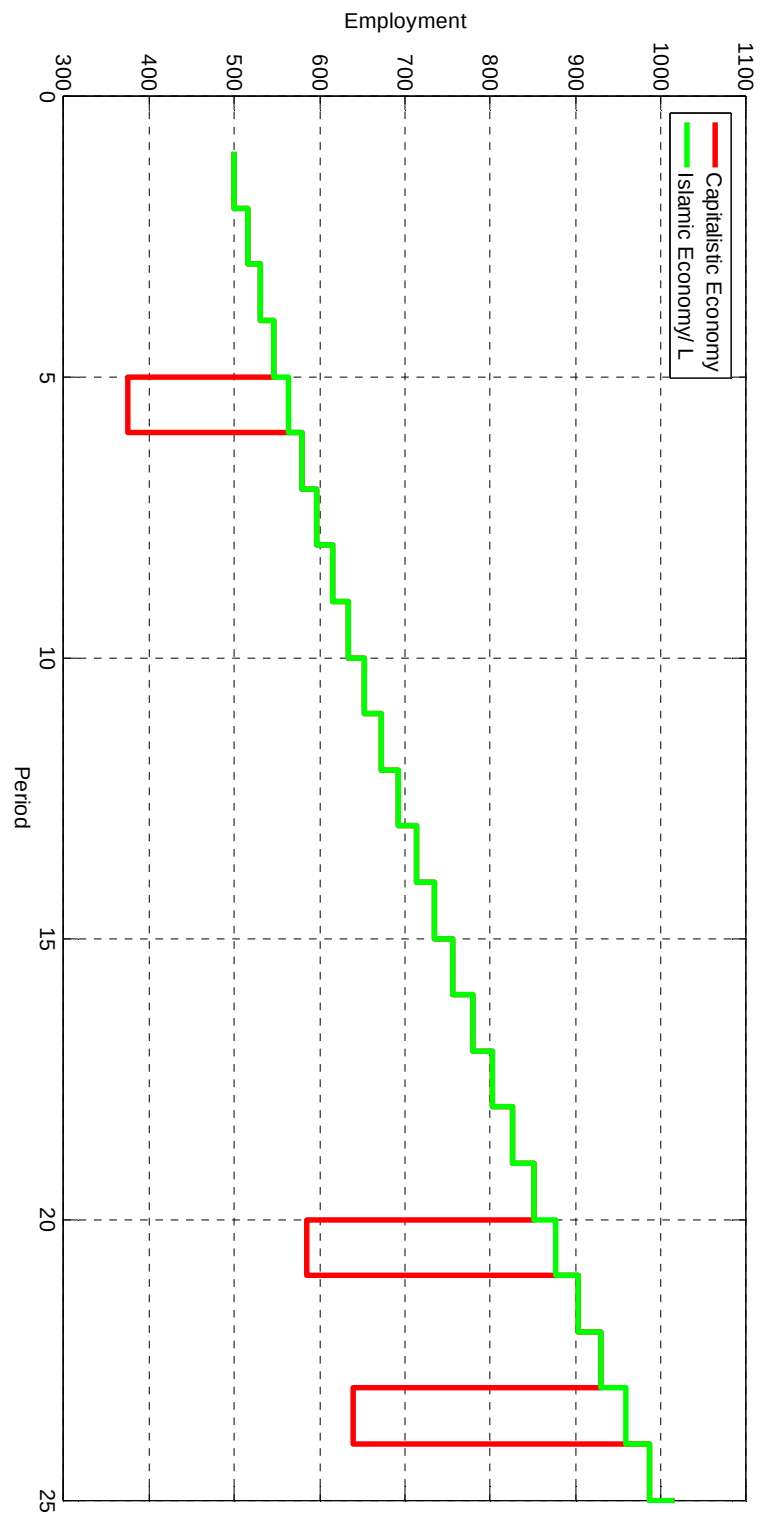
همانطور که پیداست اختلاف در حجم سرمایه انباشته شده در دو نظام اقتصادی طی زمان در حال گسترش می باشد. ریشه این اختلاف فزاینده در 2 مساله نهفته است. اول آن که در تابع تولید در نظام اسلامی، به جای متغیر L (نیروی کار) از متغیر E (تلاش) استفاده شده است. دوم آن که به دلیل حذف هزینه نرخ بهره، اجرای هر سه پروژه در نظام اقتصاد اسلامی صرفه اقتصادی یافته اند. این دو به سهم خود موجب افزایش تولید، پس انداز و سرمایه گذاری می گردند و این مساله زمینه انباشت بیشتر سرمایه را در دوره های بعد فراهم می سازد.

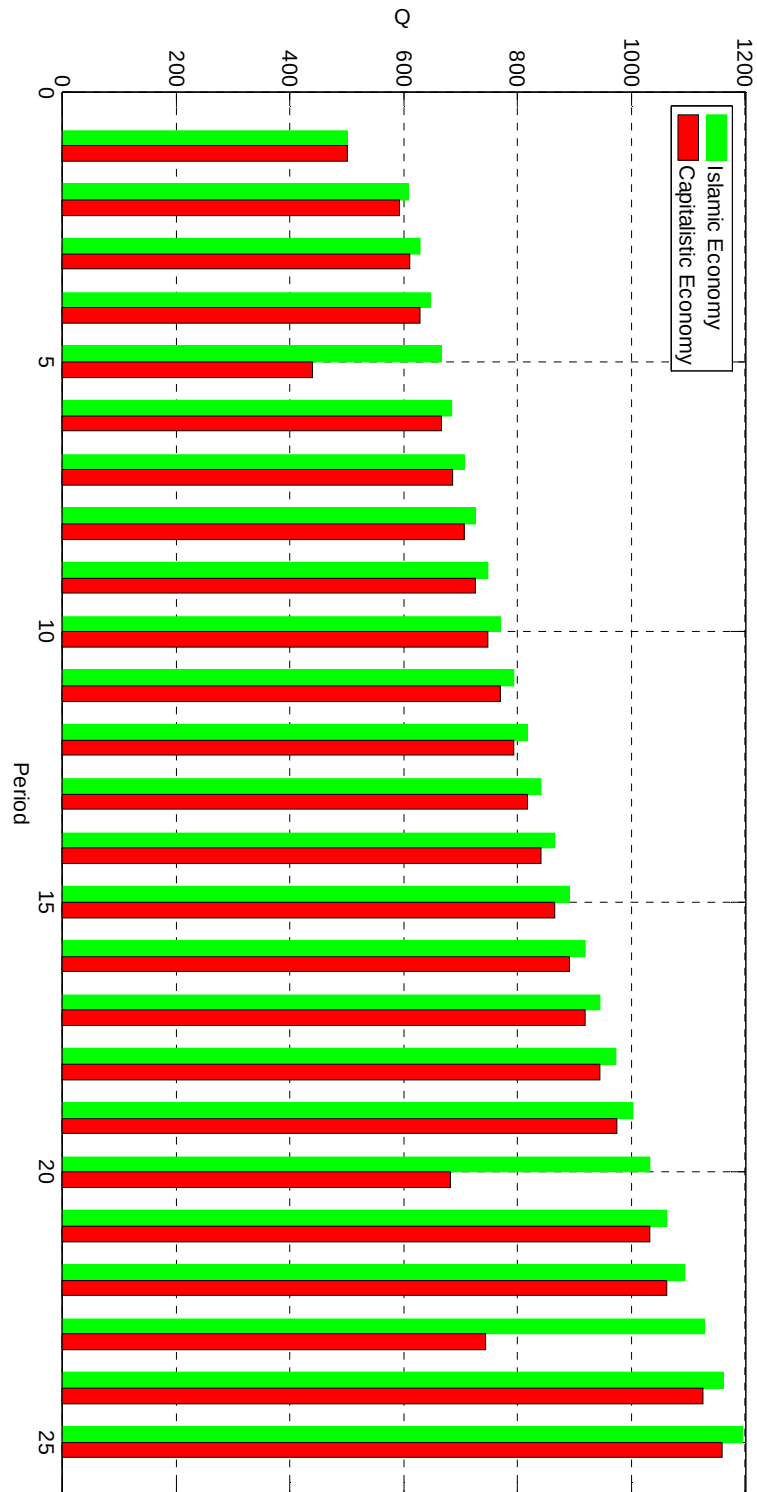
نمودار 4-1: حجم سرمایه انباشته در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

همانطور که در نمودار 2-4 پیداست، بیکاری در نظام سرمایه داری در برخی از دوره‌ها اتفاق می‌افتد که ناشی از حذف برخی از پروژه‌های دارای توجیه اقتصادی به دلیل وجود هزینه بهره در این دوره‌ها بوده است. با توجه به نمودار مذکور، مقدار جمعیت بیکار در طول زمان در حال گسترش می‌باشد که علت آن در رشد جمعیت ریشه دارد. بدیهی است هرچه تعداد پروژه‌هایی که به دلیل وجود نرخ بهره انجام نشده‌اند بیشتر گردد، بیکاری در اقتصاد به علت وجود نرخ بهره، امری شایع‌تر می‌گردد. علاوه بر این، اگر مساله سفته بازی در گرداب پولی (بطور مثال بازار سهام یا مسکن) را در تحلیل خود وارد می‌نمودیم، این بیکاری گسترش می‌یافت. چرا که بطور مثال ممکن است فردی از نیروی کار به علت درآمد های حاصل از سفته بازی در گرداب پولی بازار کار را ترک نماید. اما در نظام اسلامی (خط سبز رنگ) بعلاوه عدم وجود وام، بهره و سفته بازی، تمامی پروژه‌ها همواره اجرا می‌شوند. بنابراین بیکاری همواره معادل صفر و اشتغال کامل خواهد بود. بیکاری در نظام سرمایه داری در 3 دوره 5، 20 و 23 می‌باشد که یک پروژه اجرا نشده است. ذکر این مساله ضروری است که در محاسبات مرتبط با نظام سرمایه داری یک فرض ساده کننده آن بوده است که بیکاری دوره های مختلف رابطه ای با یکدیگر ندارند. در حقیقت، بیکاری در یک دوره، تابعی از دوره های قبل آن نیست.^ط

بدین ترتیب، با توجه به نمودارهای حجم سرمایه و اشتغال در دو نظام اقتصادی، می‌توان حجم تولید را با توجه به نمودار 3-4 نشان داد. همانطور که مشاهده می‌گردد، تولید در نظام سرمایه داری کمتر از نظام اسلامی است. علت این مساله را می‌توان در 3 مورد جستجو کرد. اول آنکه در نظام اقتصاد اسلامی به علت اجرا شدن تمامی پروژه‌ها، همواره با اشتغال کامل مواجه هستیم که به معنای ظرفیت بالاتر تولید برای پروژه‌ها تلقی می‌گردد. دوم آن که در اقتصاد اسلامی آنچه که در تابع تولید آمده، متغیر تلاش (E) است که قدرت تولیدی بالاتری را در مقایسه با L فراهم می‌نماید. در حقیقت، مشارکت نیروی کار در سود (نه زیان) برای وی انگیزه ارائه سعی و کوشش بیشتری را در مقایسه با عدم مشارکت او در سود ایجاد می‌کند. دلیل سوم نیز به بالاتر بودن حجم سرمایه در نظام اسلامی در مقایسه با نظام سرمایه داری باز می‌گردد که در شکل 1-4 به آن اشاره داشتیم. لازم به ذکر است که تشابه سری زمانی اشتغال و تولید در نظام سرمایه داری ناشی از توان بالای نیروی کار (0.95) در تابع تولید می‌باشد. آنچه که در ستون های قرمز رنگ شکل 3-4 و در دوره های 5، 20 و 23 ملاحظه می‌گردد، کاهش تولید حاصل از وجود نرخ بهره در یکی از 3 پروژه نظام سرمایه داری است.

نمودار 2-4: اشتغال در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

نمودار 3-4: میزان تولید در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

4.1.2 مقایسه قیمت فروش کالا

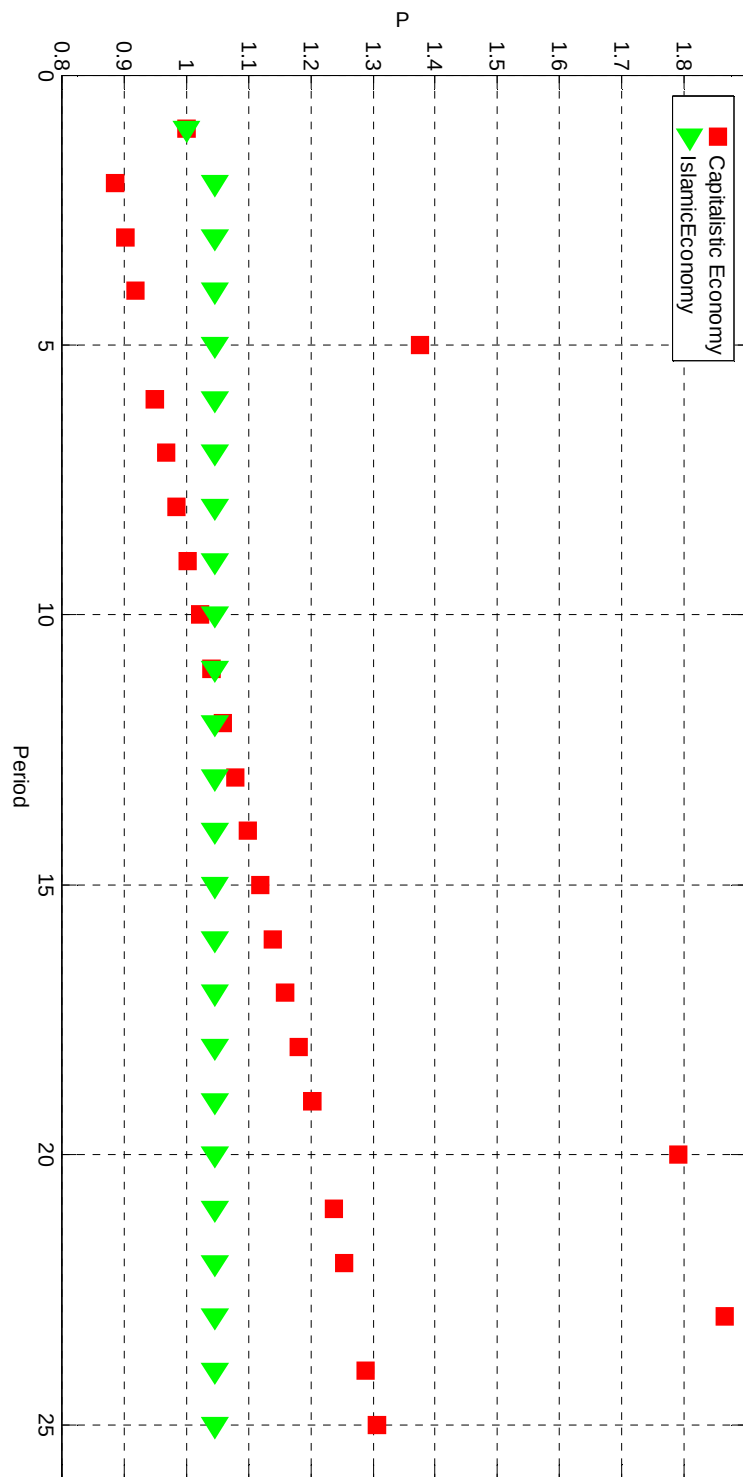
نمودار 4-4 به مقایسه قیمت فروش کالا در نظام سرمایه داری و اسلامی می پردازد. خط سبز رنگ بیانگر قیمت فروش در اقتصاد اسلامی و خط قرمز رنگ، قیمت فروش برای اقتصاد سرمایه داری است. همانطور که در این نمودار پیداست، قیمت کالا همواره از دوره 11 به بعد در نظام سرمایه داری بیشتر از نظام اسلامی می باشد. علت این مساله از یک سو وجود نرخ بهره و عدم اجرای برخی پروژه ها و همچنین خلق پول می باشد که هر دو در رابطه مقداری پول اثر گذار بوده و عامل گران تر شدن قیمت کالا نسبت به اقتصاد اسلامی هستند. در حقیقت، در نظام سرمایه داری، عرضه پول قیمت کالا را تعیین می کند و این در حالیست که در نظام اقتصاد اسلامی، هزینه متوسط تولید تعیین کننده قیمت کالا تلقی می گردد. در نظام اقتصاد سرمایه داری سطح قیمتها از عدد 1 شروع و به مقدار 1.3 در پایان دوره 25 می رسد. البته نوسانات قیمتی در 3 دوره 5، 20 و 23 رخ می دهد که بترتیب قیمت، 1.37، 1.79 و حداکثر قیمت 1.86 را نشان می دهد. باید بیان داشت که نوسانات شدید موجود در قیمت کالا حاصل عدم اجرای برخی پروژه ها است که با تولید کمتر و عرضه پول بیشتر، قیمت بالاتر را رقم می زند. این در حالیست که در نظام اقتصاد اسلامی، قیمت کالا در دوره اول، معادل 1 بوده و طی زمان افزایش داشته و در نهایت با شیبی بسیار ملایم به 1.045 در دوره بیست و پنجم به عدد می رسد. باید در نظر داشت که در نظام اقتصاد اسلامی قیمت کالا در برگیرنده هزینه ای تحت عنوان هزینه فرصت سرمایه نیست. ریشه این مساله در امر مشارکت نهفته است و برخلاف برخی از نظرات در اقتصاد اسلامی از جمله میرآخور¹⁴⁶، کریچن¹⁴⁷، اقبال¹⁴⁸ و عسگری¹⁴⁹ (2009) که برای مشارکت هزینه قایلند، تنها هزینه تولید، هزینه دستمزد نیروی کار و هزینه استهلاک سرمایه گذاری است.

^{۱۴۶} .Mirakhor

^{۱۴۷} .Krichene

^{۱۴۸} .Iqbal

^{۱۴۹} .Askari

نمودار 4-4: قیمت کالا در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

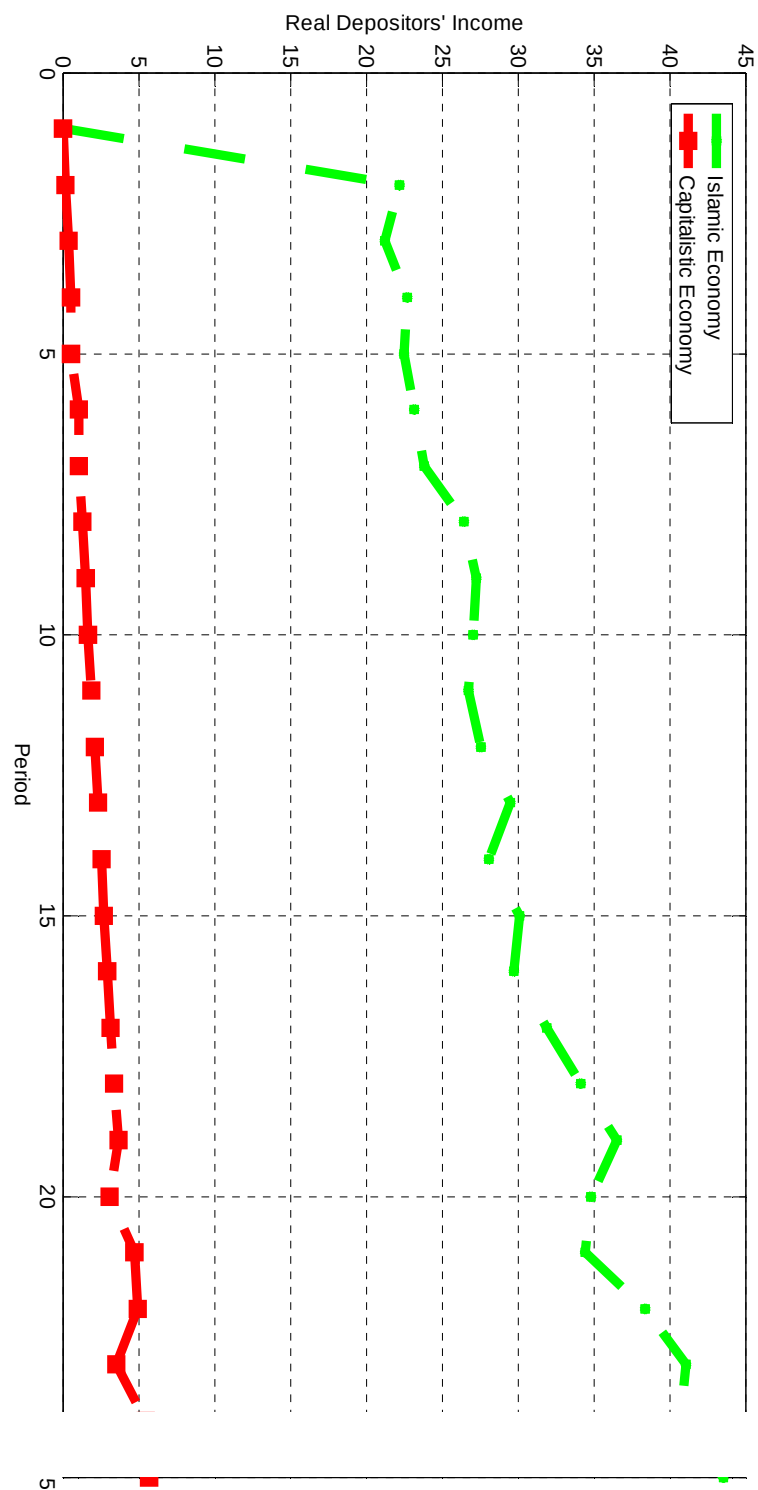
4.1.3 درآمد سپرده گذاران و درآمد و بدهی بانک

در اقتصاد سرمایه داری، همان‌طور که در فصل سوم بیان شد، سپرده گذار هرگز خود را درگیر مشارکت نکرده و با توجه به نیت بانک برای کسب سود از محل سپرده ها، صرفاً به کسب بهره از محل سپرده های (پول) خود مبادرت می ورزد. با توجه به آنکه بانک، از نرخ بهره دریافتی، 1 درصد را برای خود بر می دارد، نرخ بهره پرداختی به سپرده گذاران معادل $(r(t)-1)\%$ می باشد. این در حالیست که در نظام اسلامی، سپرده گذار شریک بنگاه بوده و سود و زیان حاصل از فعالیت اقتصادی شامل او نیز می گردد. به گونه ای که در شرایط سود، سپرده گذاران بطور متوسط در 40 درصد سود شریکند. در نمودار 4-5 درآمد حقیقی سپرده گذاران در بانک اسلامی به مراتب بیش از درآمد سپرده گذاران در بانک ربوی است. علت این مساله، توجه بانک اسلامی به مساله مشارکت در سود می باشد. بدلیل آنکه سپرده گذار در نظام سرمایه داری به کسب درآمد از پول و نه سرمایه و نتیجه فعالیت اقتصادی مبادرت می ورزد، وضعیت نمودار 4-5 ایجاد می گردد.

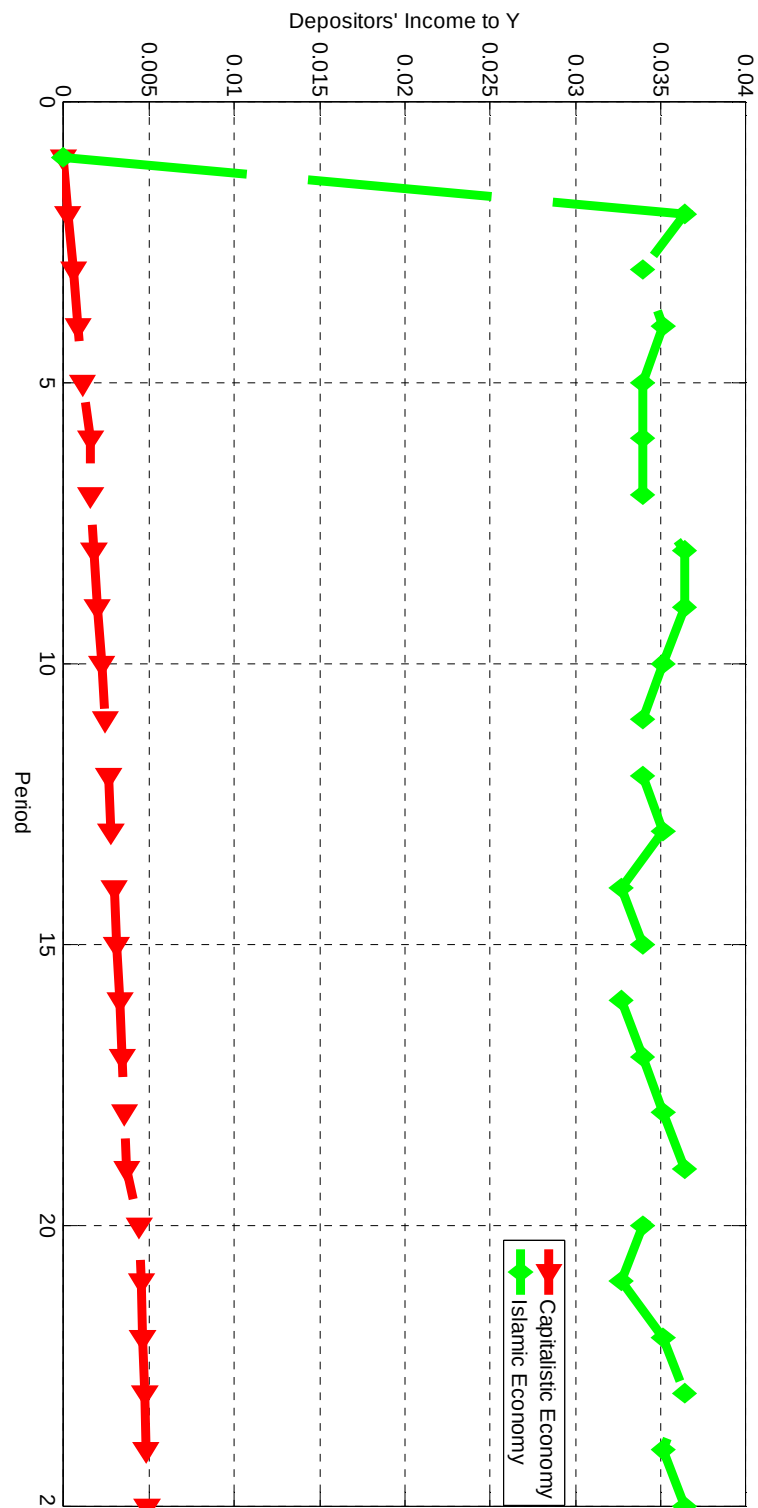
از آنجا که در هر دو سیستم سود و پس انداز در حال رشد هستند، طبیعی است که درآمد سپرده گذاران طی زمان در هر دو نظام اقتصادی رشد نماید. ذکر یک نکته در ارتباط با درآمد بانک در اینجا ضروری است. شاید برای برخی این تصور ایجاد گردد که از آنجا که در هر دو بانک نرخ معادل 1 درصد نصیب بانک می گردد، بانک اسلامی نیز به دریافت ربا می پردازد. در پاسخ باید اظهار داشت که در بانکداری ربوی، از پول بهره گرفته می‌شود در حالی که در بانکداری اسلامی به سرمایه به دلیل مشارکت در بخش واقعی اقتصاد سود تعلق می‌گیرد. در حقیقت ارتباط بخش پولی و حقیقی محکم نبوده و پول خودش را می‌خرد. اما در نظام اسلامی، نه تنها این درآمد همانند بانک ربوی قطعی نیست، بلکه از محل سود بخش حقیقی اقتصاد حاصل می‌گردد.

نمودار 4-6 بیانگر نسبت درآمد سپرده گذاران به درآمد ملی در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری است. همان‌طور در این نمودار پیداست، که حاصل تقسیم درآمد سپرده گذار به درآمد ملی در اقتصاد اسلامی تقریباً ثابت بوده و علاوه بر این به مراتب بیش از نظام سرمایه داری است. علت این رویداد اختصاص بطور متوسط 40 درصد از سود بخش حقیقی اقتصاد اسلامی به سپرده گذاران است. از آنجا که در اقتصاد اسلامی در تمام دوره ها با سود مواجه بوده ایم، درآمد سپرده گذاران طی زمان افزایش یافته است. صعودی بودن

سری زمانی نظام سرمایه داری، به علت انباشته شدن بدهی و اختصاص ربا به آن بوده و کمتر بودن آن نسبت به نظام اسلامی به علت عدم تخصیص و تقسیم سود میان بنگاه، بانک و سپرده گذاران مربوط است.

نمودار 4-5: درآمد حقیقی سپرده گذاران در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

نمودار 4-6: نسبت درآمد سپرده گذاران به درآمد ملی در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

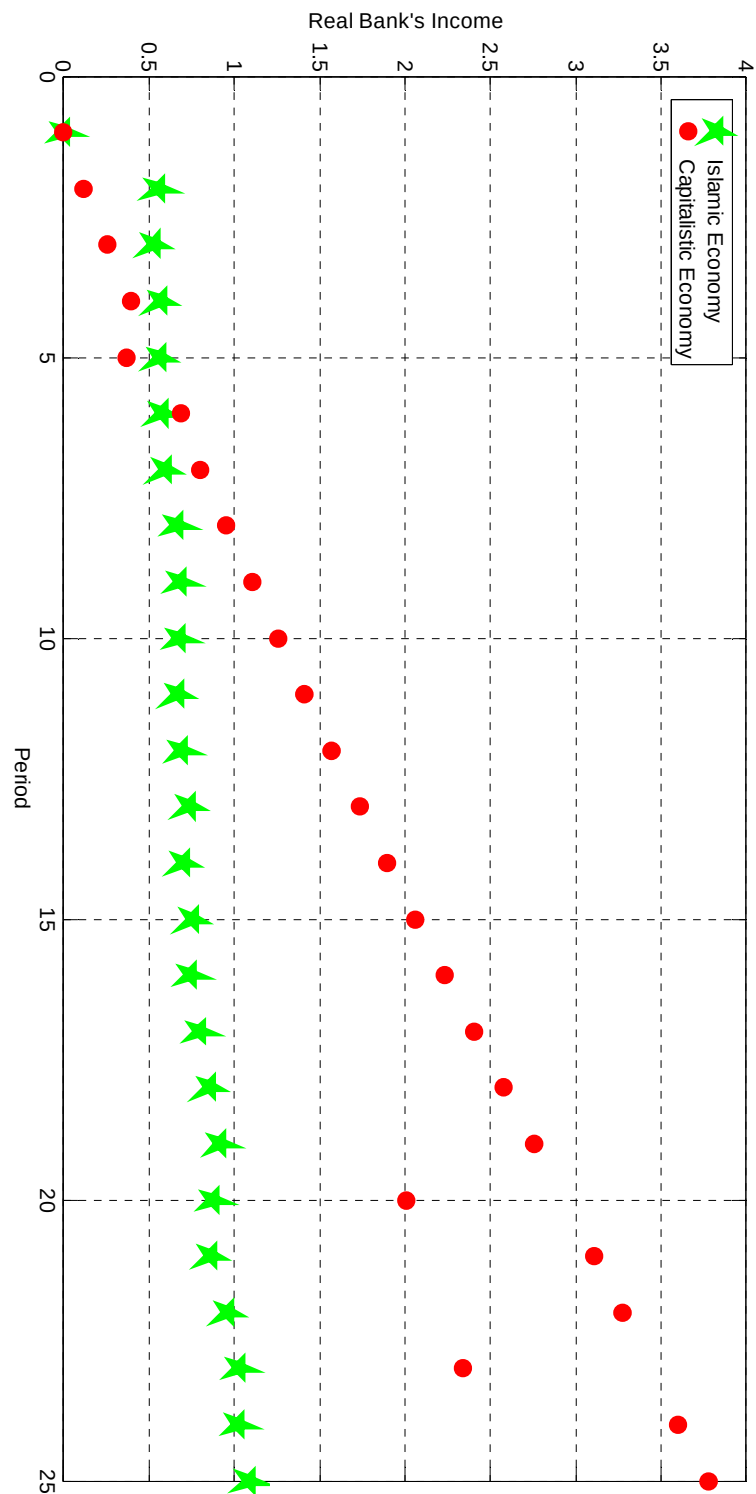
در نظام سرمایه داری، بانک ربوی سپرده ها را از سپرده گذاران قرض می نماید. از آنجا که در این نظام اقتصادی نرخ ذخیره قانونی معادل 0.45 یا 0.5 فرض شده است، بدهی بانک به سپرده گذاران بابت اصل سپرده ها در هر دوره معادل بترتیب معادل $2.22S(t)$ و $2S(t)$ می باشد. طبیعی است که با توجه به این فرض که اصل سپرده ها طی 25 دوره پس داده نمی شود، بدهی فوق طی زمان انباشته می گردد. در هر حال، بدهی بانک ربوی، در آخر دور بیست و پنجم به حدود 900 واحد می رسد. این در حالی است که بانک اسلامی به واسطه نقش وکالتی خود از یک سو و از سوی دیگر عدم خلق پول و ارائه قرض، هیچ گونه بدهی ندارد. از آنجا که در بانکداری اسلامی از یک سو بازار پولی (مانند بازار بین بانکی) وجود ندارد و از سوی دیگر عقود اسلامی همگی با اموالی که در چارچوب حقوق مالکیت در دین اسلام قابلیت خرید و فروش را دارند در ارتباط است، مساله بدهی برای بانک اسلامی عملاً معنایی ندارد.

اگر بخواهیم به دارایی بانک ها در این دو نظام اقتصادی نگاه کنیم، باید ملاحظه نماییم که منشأ دارایی ایجاد شده برای بانک کجاست. در بانکداری ربوی سپرده ها برای بانک همزمان که یک دارایی است، یک بدهی تلقی می گردد. در حقیقت، بانک با طمع برای کسب درآمد از پول، آن را قرض نموده و اقدام خلق پول می نماید. به عبارت دیگر، تا زمانی که بهره و اصل سپرده ها پرداخت نگردد، بانک بدهکار سپرده گذاران خواهد بود. این در حالیست که در بانک اسلامی، وکالت موجب تغییر پول به عنوان سرمایه بالقوه به سرمایه بالفعل می گردد.

اگر منطق اقتصادی را بخواهیم به درستی به کار بگیریم، باید ببینیم که بانک های اسلامی و سرمایه داری، در ازای چه مقدار بدهی، صاحب درآمد می گردند. بانک ربوی در این محاسبات معادل 0.01 بدهی انباشته شده کسب درآمد می کند و بانک اسلامی معادل 0.01 سود را به عنوان حق الوکاله کسب می نماید. به طوری که در نمودار 4-7 پیداست، درآمد حقیقی بانک ربوی همواره بیشتر از درآمد بانک اسلامی بوده و طی زمان، اگرچه این دو درآمد افزایش می یابد، اما این اختلاف درآمدی در حال گسترش می باشد. یکی از دلایل این افزایش فاصله، انباشت بدهی ناشی از تعلق بهره به سپرده های دوره قبل می باشد. اگرچه طی زمان، درآمد بانک اسلامی نیز در حال افزایش است، اما در مواردی این درآمد به علت تغییرات در سود دارای نوسان بوده است. با این حال، نوسانات درآمد حقیقی بانک در نظام ربوی به علت نوسانات در قیمت فروش کالا بالاتر می باشد. با توجه به نمودار فوق ملاحظه می گردد که بانک اسلامی این درآمد را به ازای بدهی صفر حاصل نموده و زمینه ثبات قیمت ها، اشتغال کامل و نیز تعاون را فراهم کرده است.

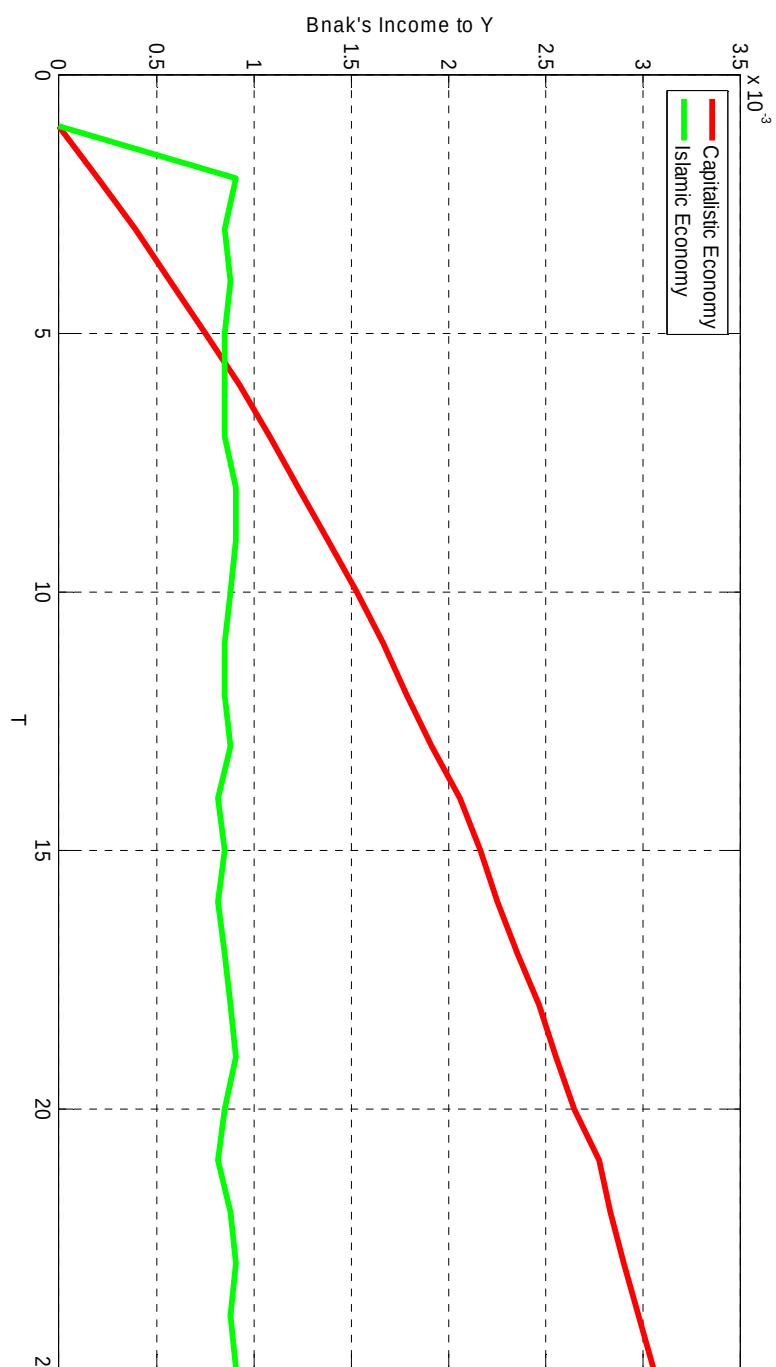
این در حالی است که بانک ربوی، در ازای ایجاد بدهی، قیمت‌های بالاتر و بیکاری درآمد بیشتری را حاصل نموده که با توجه به اثرات شدید و مخرب این نوع از بانکداری چندان منطقی به نظر نمی‌رسد. علاوه بر این، در بانکداری اسلامی آنچه اهمیت والایی دارد سپرده‌گذاران هستند و بانک در جایگاه دوم و بعد از سپرده‌گذاران قرار می‌گیرد. رابطه‌ای که اگر در بانکداری در نظام سرمایه‌داری عکس آن برقرار نباشد، حالت ضعیفتری را به خود می‌گیرد. نکته اینجاست که در شرایط جهان واقعی، بدهی می‌تواند ایجاد عدم مطلوبیت برای سپرده‌گذاران نماید و آنها را به سمت بانک و بنگاه برای دریافت اصل سپرده‌هایشان بکشاند که خود عامل ایجاد بحران‌های اقتصادی تلقی می‌گردد. طبعاً این عدم مطلوبیت با عدم پرداخت بهره تشدید می‌شود.^ظ

درآمد بانک ربوی = وام‌های انباشته $\times 0.01$ درآمد بانک اسلامی = سود $\times 0.01$

نمودار 4-7: درآمد حقیقی بانک در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

اما یک مبحث بسیار مهم این است که نسبت درآمد بانک در نظام سرمایه داری و اسلامی به درآمد ملی دارای چه روندی است. همانطور که در نمودار صفحه بعد به وضوح مشخص شده است، سهم درآمد بانک در نظام اسلامی تقریباً افقی می ماند و این در حالیست که سهم بانک ربوی طی زمان افزایش خیره کننده ای پیدا می کند. علت این مساله، انباشته شدن بدهی مرتبط با اصل سپرده ها و نیز تعلق بهره به آنهاست که در نمودار 4-8 نشان داده شده است. اگرچه اعداد محور عمودی در این دو نمودار بسیار کوچک هستند اما نکته مهم اینجاست که اگر به سهم درآمد سپرده گذاران در این دو سیستم نظر کنیم، می بینیم که این سهم درآمدی برای نظام سرمایه داری نیز در حال افزایش می باشد و این در حالیست که نسبت مذکور برای بانک اسلامی تقریباً افقی و ثابت است.

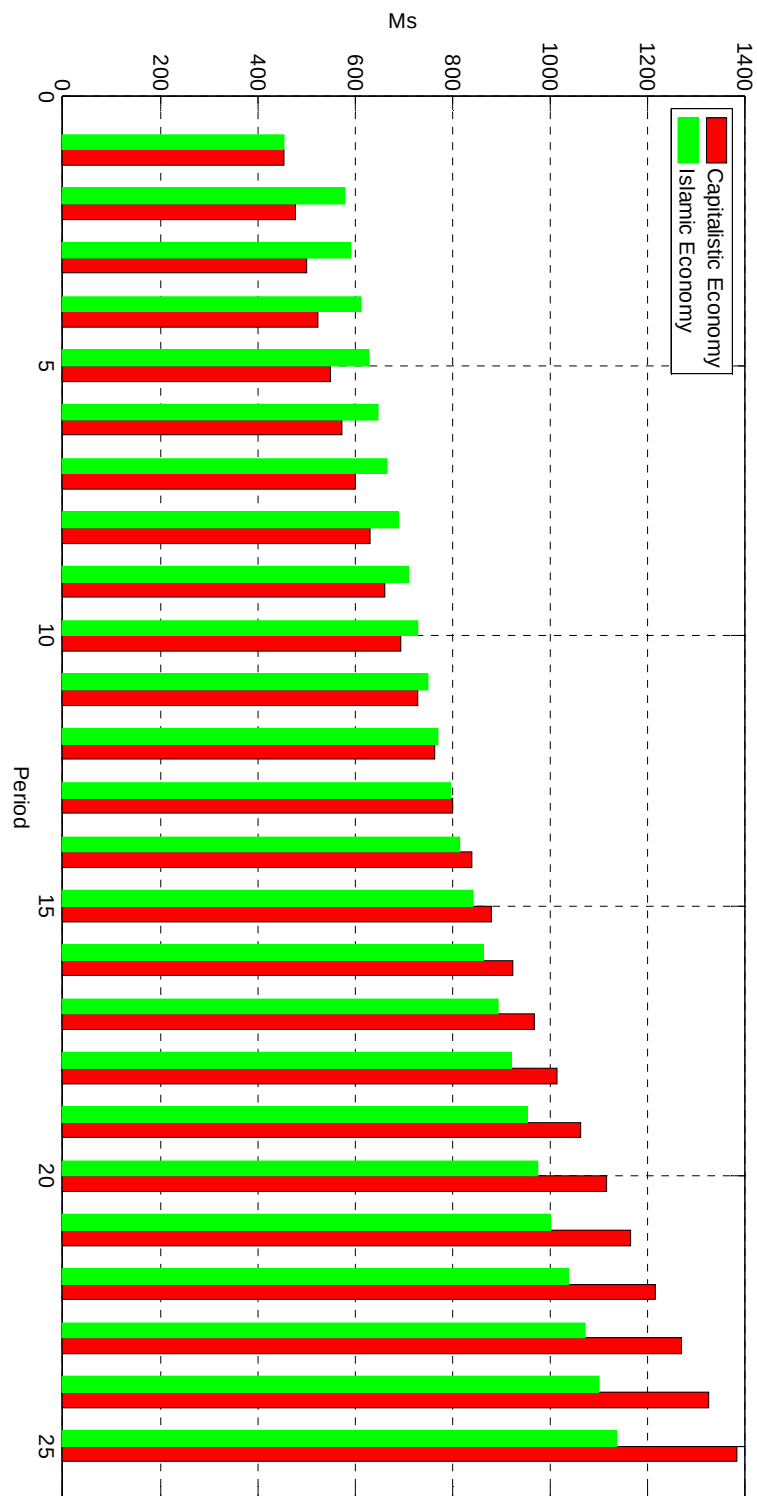

نمودار 4-8: نسبت درآمد بانک به درآمد ملی در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

4.1.4 عرضه پول

در نمودار زیر می توان به خوبی تفاوت عرضه پول در این دو سیستم را مشاهده نمود. همانطور که در نمودار 9-4 پیداست، عرضه پول در نظام سرمایه داری تا دوره 13 کمتر از نظام اسلامی و بعد از آن البته بیشتر است. علت این پدیده نیز چیزی نیست جز برونزا بودن پول در نظام اقتصاد سرمایه داری. به عبارت دیگر، در اقتصاد اسلامی بر خلاف نظام سرمایه داری، پول به دلیل تبدیل شدن به سرمایه بر حسب نیاز بخش واقعی اقتصاد عرضه می گردد و خلق پول در آن معنا ندارد. همان طور که مشاهده می گردد، از دوره 13 فاصله عرضه پول این دو نظام اقتصادی پیوسته در حال افزایش است. علت این مساله را می توان در تفاوت در نوع عرضه پول در نظام سرمایه داری و نظام اسلامی جستجو نمود. با توجه به قصد کسب درآمد برای یک بانک در نظام سرمایه داری، عرضه پول در هر دوره به علت خلق پول پیوسته افزایش یافته و با توجه به فرمول (3-4)، خلق پول در طول زمان انباشته می شود.

یک مساله بسیار مهم در عرضه پول بحث ضریب فزاینده پولی است. اساسا این ضریب دربر گیرنده مواردی نظیر نسبت سکه اسکناس به سپرده های دیداری، نسبت ذخیره قانونی و اضافی به سپرده های دیداری و موارد دیگری است. اما در این پایان نامه به منظور سادگی محاسبات و ارائه عددی که ضریب فزاینده پولی را به مقداری منطقی استخراج نماید، صرفا از نرخ ذخیره قانونی و آن هم بمقادیر 0.45 و 0.5 استفاده نموده ایم. این مساله امکان تفکیک خلق پول بین تغییر در حجم ذخائر قانونی و نیز مقدار خلق اعتبار را فراهم می سازد. از آنجا که منظور از انبار پول در اینجا M1 می باشد، با بررسی سری زمانی ضریب فزاینده پولی برای کشور آمریکا در می توان مشاهده کرد که رقم ضریب فزاینده پولی 2 یا 2.22 برای این شبیه سازی عددی غریب و غیر ممکن نیست. علاوه بر این، اگر به ضریب فزاینده پولی در اقتصاد ایران و در فاصله دوره های 86-1357 نگاهی بیندازیم، این نرخ از حداقل 1 شروع شده به حداکثر حدود 1.7 در دوره 1382 می رسد. (شاگری، 1389، صفحه 933). اگرچه این ضریب هم اکنون به نزدیک عدد 6 در اقتصاد ایران رسیده است. در مجموع، ضریب فزاینده 2 عددی دور از واقعیت نیست و از طرفی، برای محاسبات در نظام سرمایه داری نوعی امتیاز تلقی می گردد. لازم به ذکر است عرضه پول در عمل در اقتصاد سرمایه داری مشخص نیست. به عبارت دیگر مقدار عرضه پول حساب شده در این نظام اقتصادی یک مقدار حداقلی است چرا که معلوم نیست چه مقدار از پول وارد گرداب پولی می گردد.

نمودار 4-9: عرضه پول در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

4.2 نتیجه گیری

در این فصل باتوجه به مجموعه ای از معادلات، اقدام به برآورد عملکرد نظام سرمایه داری و نظام اسلامی تحت حالت های تصادفی نمودیم. مشاهده کردیم که در نظام اقتصاد اسلامی، انباشته سرمایه می تواند بیش از نظام سرمایه داری باشد. این مساله به همراه اشتغال کامل در نظام اقتصاد اسلامی، تولید بیشتری را به ارمغان می آورد. در حقیقت، به علت نبود نرخ بهره در اقتصاد اسلامی، پروژه های بیشتری نسبت به اقتصاد سرمایه داری اجرا می گردند. بعلاوه، وجود عقد مشارکت در اقتصاد اسلامی، مانع تحمیل هرگونه هزینه سرمایه بر تولید کالا می گردد. همچنین مشارکت نیروی کار در سود، به او بالاترین جایگاه را در عوامل تولید داده و وی را برای تولید بیشتر کالا تشویق می نماید. همچنین قیمت تولید کننده در اقتصاد اسلامی کمتر از قیمت تولید کننده در نظام سرمایه داری است. از آنجایی که در اقتصاد اسلامی خلق پول و قرض معنا ندارد، قیمت بازاری کالا با قیمت تمام شده (با سود منطقی) مساوی می گردد. این در حالیست که در نظام سرمایه داری، بعلت عدم عرضه پول متناسب با تولید و وام دهی، قیمت بازار و قیمت تمام شده تولید کننده با یکدیگر اختلاف دارند.

شاخص ها / نظام اقتصادی	اقتصاد سرمایه داری	اقتصاد اسلامی
اشتغال	ناقص	کامل
قیمت کالا	نوسانی و بسیار بالاتر از قیمت تمام شده	ثابت و معادل قیمت تمام شده
عرضه پول	برونزا و تقریباً غیر قابل اندازه گیری	درونزا و معادل نیاز تولید اقتصاد
بدهی بانک	حداقل معادل اصل سپرده ها	صفر
تامین افزایش سرمایه بنگاه	از محل وام می باشد که در غالب موارد بخشی از وام صرف سرمایه گذاری نمی گردد.	از محل عقد مشارکت می باشد. بعلت عدم وجود سفته بازی و نرخ بهره همواره تمام وجوه در دسترس صرف سرمایه گذاری می گردد.
درآمد نیروی کار	تنها معادل ارزش تولید نهایی نیروی کار است.	بیشتر از تولید نهایی بوده و شامل بخشی از سود می گردد.
درآمد حقیقی بانک	از بهره حاصل از وام و نیز قدرت خلق پول	از محل سهم سود در مشارکت ها
درآمد حقیقی سپرده گذاران	از محل بهره اصل سپرده ها	از محل سهم سود در مشارکت ها
بدهی بنگاه به بانک	مثبت و ناشی از قرض	صفر
نسبت درآمد بنگاه به درآمد ملی	در حال افزایش	افزایش بسیار ملایم
نسبت درآمد سپرده گذار به درآمد ملی	در حال افزایش	افزایش بسیار ملایم

جدول 1-4: خلاصه نتایج شبیه سازی دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری

فصل پنجم

خلاصه پژوهش، جمع بندی و پیشنهادها

در این فصل، ابتدا به پاسخ به پرسش های مطرح شده در این پایان نامه می پردازیم که شامل مقایسه مبانی نظری بانکداری در دو نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری و نیز نتایج محاسبات ریاضی می باشد. در ادامه نیز به برخی محدودیت های این پایان نامه پرداخته و در نهایت پیشنهادهایی را در ارتباط با شبیه سازی ارائه خواهیم نمود.

5.1 خلاصه نتایج پایان نامه

پرسش اصلی: آیا تصور نوعی بانکداری که در آن به موجب نص صریح قرآن بهره (ربا) وجود نداشته باشد تصوری باطل بوده و یک نوع خیال پردازی می باشد؟ به عبارتی دیگر آیا می توان بر اساس دستورات دینی نظام بانکی قابل دفاع، پایدار و پویا بنا کرد؟

در بعد نظری، با توجه به تعاریف اقتصاد سرمایه داری و اقتصاد اسلامی، تصویر ارائه شده از انسان و خدا در این دو نظام و نیز مفهوم حقوق مالکیت به بیان چیستی بانکداری اسلامی و سرمایه داری نمودیم و با دو دیدگاه متفاوت نسبت به پول و متعاقب آن دو نظام اقتصادی و دو بانکداری متفاوت مواجه شدیم. در نظام سرمایه داری، پول در جرگه کالاهای خصوصی حساب شده و بر این اساس تعلق بهره به آن امری منطقی انگاشته شده است. این مساله موجب شده است تا بانک ربوی در عمل صرفا واسطه گر وجوه بوده و تغییری در ماهیت حقوقی پول ایجاد نکند چرا که صرفا از سپرده گذاران وام ربوی گرفته و به متقاضیان وام ربوی می دهد. در دیدگاه مقابل دریافتیم که در نظام اقتصاد اسلامی پول یک کالای عمومی غیر محض بوده و هرگز چیزی تحت عنوان بهره ندارد.^۴ بنابراین با توجه به عدم قیمت گذاری پول، بانک اسلامی تنها وظیفه وکالت سپرده گذاران را، که در تغییر ماهیت پول به سرمایه بالفعل متجلی است، انجام خواهد داد.

در خصوص پایداری دو نظام بانکداری فوق، با توجه به اینکه بانک ربوی هم بیشینه ساز سود است و هم کارکرد آن مبتنی بر قرض (بدهی) ربوی است، کنترل بدهی امری دشوار بوده و این مساله بر اساس واقعیات عینی می تواند سبب ورشکستگی و آسیب شدید شبکه بانکی گردد. این مساله ریشه در علل مختلفی دارد که از آن جمله میتوان به این موارد اشاره نمود: شکنندگی زنجیره دارایی- بدهی، رابطه مثبت بیکاری و نرخ بهره، کاهش توان تولید بنگاهها برای بازپرداخت بدهی ها در شرایط مختلف اقتصادی و در نهایت رابطه

مثبت نرخ بهره و قیمت کالاها و خدمات. در حالیکه در بانکداری اسلامی، وکالت بانک ها معادل به کارگیری سپرده ها در فرایند تولید (به جای اعطای وام ربوی به سرمایه گذاران) در قالب شراکت بوده که منجر به تسهیم ریسک تولید بین سرمایه گذار و بانک (سپرده گذاران) می شود. ضمن اینکه در اینجا به دلیل عدم وجود هزینه فرصت مثبت برای پول (نرخ بهره)، تمامی سرمایه گذاریهای با بازدهی بالاتر از صفر توجیه اقتصادی خواهد داشت. بنابراین، حداکثر طرفیت اقتصاد فعال بوده و نرخ بیکاری به حداقل میزان ممکن خواهد رسید. سرمایه گذاران (بنگاههای تولیدی) نیز مجبور به تحمل هزینه های مربوط به نرخ بهره نبوده و در صورت شکست پروژه ها به شبکه بانکی بدهکار نخواهند شد. بنابراین می توان انتظار داشت که بانکداری اسلامی پایداری لازم را خواهد داشت.

پرسش های فرعی: در صورتیکه پاسخ سوال فوق مثبت باشد، آیا این نظام بر نظام بانکداری ربوی امتیازاتی دارد؟ و آیا نظام مورد بحث میتواند پاسخگوی نیازهای اقتصادی قرن بیست و یکم باشد؟

در پاسخ به این سوال اقدام به استفاده از محاسبات ریاضیاتی در قالب نرم افزار متلب نمودیم. این محاسبات در قالب مدل های مبتنی بر کارگزار و برای 25 دوره انجام شده اند. در این محاسبات با استفاده از شرایط تصادفی برای میزان کالای قابل فروش، اقدام به تعریف 2 مجموعه از معادلات برای اقتصاد سرمایه داری و اقتصاد اسلامی در بعد کلان نموده و توجه خود را به سوالات زیر معطوف نمودیم:

- 1- قیمت فروش (P) در این دو سیستم چه تفاوتی دارند؟
- 2- اثر وجود بهره (r) و عدم وجود آن بر تولید (Q) و اشتغال (L^E) چیست؟
- 3- درآمد و وضعیت دارایی و بدهی بانک در این دو سیستم چگونه است؟
- 4- وضعیت درآمد سپرده گذاران در این دو سیستم چیست؟

در بعد قیمت فروش کالا مساله بخوبی با مباحث طرح شده در باب عرضه پول و خلق پول در اقتصاد سرمایه داری و نیز سفته بازی با پول قابل توجیه بنظر می رسد. بدان معنا که نرخ بهره عامل مردودی برخی پروژه ها شده و نوسانات قیمتی را به دلیل نوسانات در تولید دنبال دارد. اما در نظام اقتصاد اسلامی نه تنها هزینه تولیدکننده دارای هزینه ربا نیست، بلکه بعلاوه عرضه پول متناسب با تولید، قیمت فروش کالا بر

خلاف نظام سرمایه داری همان قیمت بدست آمده از طریق مارگ-آپ تمام شده می باشد و حالتی کاملاً با ثبات را بخود می گیرد.

در باب پرسش دوم، به استناد مقایسه میان نرخ بازدهی داخلی پروژه ها و نرخ بهره، مشاهده نمودیم که در اقتصاد سرمایه داری، هرچه نرخ بهره بیشتر باشد، مقدار بیشتری از پروژه ها مردود می شوند که بمعنای بیکاری بیشتر و نیز سطح قیمتها بالاتری بالاتر می بود.

درمورد مساله بدهی بنگاه به بانک نیز دو نظام اقتصادی دارای نتایج متفاوتی هستند. به استناد وجود وام در اقتصاد سرمایه داری، همواره با یک دوگانه (همزاد) بدهی-دارایی و در اقتصاد اسلامی همواره و بعلاوه وجود مفهوم مشارکت با دوگانه دارایی-دارایی مواجه هستیم. تفاوت در عملکردهای بانک در نظام اقتصاد اسلامی و سرمایه داری، منجر به وجود بدهی برای بنگاه به بانک می گردد و این در حالیست که این رقم برای بنگاه اسلامی صفر می باشد.

باید اظهار داشت که درآمد بانک در نظام اسلامی در این محاسبات محدود کمتر از بانک سرمایه داری بود. نتیجه مذکور به تفاوت در منشا درآمد باز می گردد و اینکه آیا این منبع درآمد باید از بازار پولی منتج شود یا بازار کالا. یک نکته مهم و ضروری در این محاسبات، عدم در نظر گرفتن منابع درآمدی دیگر برای بانک هاست. در حقیقت، در شرایط واقعی بسیار محتمل بنظر می رسد که درآمد بانک ربوی بعلاوه سفته بازی در گرداب پولی بسیار بیشتر از درآمد بانک اسلامی باشد. اما باید توجه داشت که بانک اسلامی یک بنگاه اقتصادی نیست. در حقیقت، اولویت در اقتصاد اسلامی با منافع جمع در مقایسه با منافع شخصی است و بنابراین برای بانک اسلامی کسب درآمد معیار برجسته و شاخصی مهم تلقی گردد.

درآمد بانک ربوی در ازای خلق پول که همان خلق بدهی بیشتر است، بدست می آید. محاسبات این پایان نامه نشان داد که این بدهی قابل توجه بوده و بازپرداخت آن در طول زمان می تواند دشوار باشد. بعلاوه، این خلق پول بمعنای افزایش عرضه پول بدون توجه به تولید بوده و زمینه ساز افزایش سطح قیمتهاست. علاوه بر این بهره نیز خود موجب بیکاری شده و استفاده کمتر از ظرفیت های اقتصادی را به همراه می آورد. اما بانک اسلامی، با درآمدی که بدست می آورد نه تنها هزینه ای بر اقتصاد تحمیل نمی کند، بلکه اشتغال کامل، قیمت ثابت کالا و نیز استفاده از تمام ظرفیت های اقتصاد را نیز به ارمغان می آورد. همچنین نظر به

مشارکتی بودن فرآیند بانکداری اسلام می نگرانی از بازپرداخت سپرده ها بی معناست. بنابراین، بدهی بنگاه به بانک و نیز بدهی بانک صفر خواهد بود.

در پاسخ به پرسش چهارم اما سپرده گذاران نیز در این دو نظام اقتصادی با دو وضعیت متفاوت مواجهند. اگرچه این گروه در هر دو نظام اقتصادی در طی زمان با افزایش درآمد مواجه هستند، اما جنس آنها متفاوت می باشد. بعبارت دیگر، در نظام اقتصاد اسلامی این درآمد از محل سرمایه حاصل می گردد و در نظام سرمایه داری از محل پول، علاوه بر این، درآمد سپرده گذاران در نظام اسلامی از محل مشارکت در سود بوده و مقدار بیشتری نسبت به نظام سرمایه داری را دریافت می نمایند.

یکی دیگر از مسائل مهم مرتبط با توزیع درآمد، نسبت سپرده گذاران و بانک به درآمد ملی است. تقسیم بخشی از سود میان این 2 گروه در نظام اسلامی موجب آن است که در این اقتصاد تمامی این کسرها (نسبتها) حالت نسبتاً افقی بخود بگیرند. در حالیکه نبود مشارکت در سود در نظام سرمایه داری موجب آن است که نسبت درآمد سپرده گذاران و بانک به درآمد ملی حالت صعودی داشته باشند.

5.2 محدودیت ها

همانطور که در فصل 3 بیان شد، بانکداری اسلامی (با این تعبیر که عقود مشارکت در آن بدنه اصلی عقود باشند) در هیچ نقطه ای از جهان تقریباً به اجرا در نیامده است و این نوع بانکداری در کشورهایی نظیر مالزی که بنوعی پرچم دار این عرصه می باشد، با ایرادات متنوعی روبروست. بدین ترتیب جمع آوری داده در این پایان نامه با کمک فرآیند شبیه سازی مجموعه ای از معادلات انجام شده و بنابراین امکان فرضیه سازی وجود ندارد.

از دیگر محدودیت های این پایان نامه، بخش محاسبات آن بود. در حقیقت، بمنظور جلوگیری از پیچیدگی بیش از حد پژوهش، نه تنها تعداد کارگزاران اقتصادی از جهان واقعی کمتر بود، بلکه در انتخاب برخی پارامترها باید از مقداری استفاده می شد تا تمایز و اختلافات میان دو سیستم واقعی بنظر برسند. البته این بدان معنا نیست که در این محاسبات به نظام اقتصاد اسلامی امتیازاتی داده شده و یا برای نظام اقتصاد سرمایه داری، محدودیت هایی در نظر گرفته شده است تا نتایج مصنوعاً به نفع اقتصاد اسلامی حاصل گردند. باید اذعان داشت که حتی بعضاً مواردی بنفع اقتصاد سرمایه داری شکل گرفته اند که از جمله آنها نرخ ذخیره قانونی 0.5 یا 0.45 و یا کمتر بودن دفعات زیان در اقتصاد سرمایه داری نسبت به نظام اقتصاد اسلامی است.

5.3 پیشنهادها

در ارتباط با پژوهش های بنیادی می توان موارد متعددی را ذکر نمود. پژوهشگران می توانند اقدام به استفاده از توابع با کشش ثابت¹⁵⁰ استفاده نموده و به تحلیل حساسیت پارامترهای آنها مبادرت ورزند. بعلاوه می توان به مجموعه عوامل در این مدل دولت و نیز بخش خارجی را وارد نمود و سفته بازی در بازار ارز را مورد رصد قرار داد. این سفته بازی می تواند موجب آن شود که در بخش واردات برخی مواد اولیه، بنگاه های تولید کننده کالا با مشکل تولید مواجه و بعضاً ورشکسته گردند.

¹⁵⁰. Constant Elasticity Functions

پانوشت ها و منابع

پا نوشت ها

^۱. پول مبحث بسیار پیچیده ای است و از آنجا که تمرکز این پژوهش بر بانکداری می باشد، به طوز بسیار فشرده و مختصری به این مساله اشاره خواهیم داشت.

^۲- باید دقت داشت که در این پایان نامه، نظام های اقتصادی بعنوان **Ideal Type** یا حالت آرمانی تعریف شده و مورد استفاده واقع شده اند. بطور مثال، زمانیکه از اقتصاد اسلامی بحث می کنیم، این یک حالت آرمانی است که در هیچ جای دنیا به اجرا نیامده و فقه مسلط بر آن شیعی است. علاوه بر این، زمانی که در ارتباط با نظام سرمایه داری صحبت می نماییم، منطقی با حالات مختلفی از سرمایه داری در جهان مواجه هستیم. بطور مثال سرمایه داری در آلمان، انگلیس، آمریکا، ژاپن و کشورهای منطقه اسکندیناوی حالات خاص خود را دارا می باشند. هر یک از این کشورها اصلاحات نهادی خاصی را در قبال نظام سرمایه داری لحاظ نموده اند. بدین ترتیب، می توان بیان داشت منظور از نظام سرمایه داری نیز حالت محض و کلی آن می باشد.

^۳- باید دقت داشت که منظور از وسیله مبادله در اینجا، اشاره به وظایف سه گانه پول نمی باشد.

^۴. برای توضیحات بیشتر به کتاب "اقتصاد پول و بانکداری" تالیف ایرج توتونچیان مراجعه گردد.

^۵. اکشتاین، ستی و ویس (2014) در مقاله خود بیان می دارند که در دوره هایی که در امریکا تفاوت بهره ای بالا بوده، بیکاری و به تبع آن رکود تشدید شده است. آنها اظهار می دارند که نمی توان این فرضیه را که این تفاوت موجب بیکاری است، رد نمود.

^۶. نویسنده مذکور خود آنگونه که باید از درک تمایز میان سرمایه گذاری، سفته بازی و قمار باقی مانده است. خواننده محترم می تواند برای مشاهده این مساله به کتاب وی مراجعه نماید. همچنین بمنظور درک تفاوت سرمایه گذاری و سفته بازی، خواننده محترم می تواند به کتاب "پول و بانکداری اسلامی و مقایسه آن با نظام سرمایه داری" مراجعه کند.

^۷- این مساله تحت عنوان معمای قیمت مطرح شده است. بر اساس نظرات موجود در این بخش، یک سیاست پولی انقباضی باید به کاهش سطح قیمت ها منجر گردد. اما افزایش نرخ بهره حاصل از اجرای این سیاست می تواند موجب افزایش قیمت کالاها و خدمات گردد. این مساله اگرچه بکمک مدلهای اقتصادسنجی در سطح کلان حل شده است، اما همچنان در سطح قیمت برخی کالاها همچنان پابرجاست.

^۸- اینکه پول در اقتصاد اسلامی ویژگی های یک کالای عمومی غیر محض را دارد و در نظام سرمایه داری مصنوعا در جرگه کالاهای خصوصی واقع می شود، بحثی است که از مقایسه گسترده ویژگی های پول و کالاهای عمومی در کتاب "پول و بانکداری اسلامی و مقایسه آن با نظام سرمایه داری" تالیف ایرج توتونچیان بدست آمده است.

۲- البته یک بانک اسلامی عقود متعددی از جمله فروش اقساطی اجاره به شرط تملیک و مضاربه را نیز در اختیار مشتریان قرار می دهد اما این عقود حکم عقود کمکی را داشته و از نظر سلسله مراتب اهمیت بعد از عقد مشارکت قرار می گیرند. اگر چه این عقود در بانکداری اسلامی بر اساس نیازهای بخش واقعی اقتصاد یا آنچه که با آن مرتبط است به اشخاص حقیقی و یا حقوقی ارائه می شود.

۳- یک بانک اسلامی بطور کلی مجموعه عملکرد و ساختار زیر را داراست. اجزای این ساختار عبارتند از:

- 1- کمیته شریعت
- 2- متخصصان عقود
- 3- ارزیابی پروژه
- 4- رصد و نظارت دقیق پروژه ها
- 5- پژوهش در امر بازار
- 6- شفافیت در گزارش ها.
- 7- واحد کلینیک برای رفع معضلات احتمالی در اجرای عقود

۴- سرمایه مفهومی به شدت مبهم است که از تعریف منسجمی برخوردار نیست. سرمایه به شدت با مفهوم پول خلط شده و بنابراین مفهوم سرمایه گذاری چندان واضح نیست. (توتونچیان، 1378). سرمایه را می توان به استناد آنکه پول در بانکداری اسلامی از سرمایه بالفعل به سرمایه بالقوه تبدیل می گردد، مفهومی فراتر از ماشین الات را در اقتصاد اسلامی ایفا می کند و شامل دارایی های خالص یک شرکت می باشد. بدین ترتیب، سرمایه گذاری بمعنای تغییر در حجم دارایی های خالص یک شرکت تعریف می گردد. (همان). خواننده محترم می تواند برای درک بیشتر این مفهوم به کتاب "پول و بانکداری اسلامی و مقایسه آن با نظام سرمایه داری" مراجعه نماید.

۵- تلقی سرمایه گذاری بعنوان تابعی از نرخ نسبه (صدر، 1375، صص 275-283). یا در نظر گرفتن نرخ سود قطعی و مثبت بعنوان پاداش سرمایه بعلت نفی مشارکت و تعاون در بانکداری اسلامی مردود تلقی می گردند.

۶- . چراکه پرداخت های مثبت و دائمی به سرمایه فلسفه وجودی وجود ساختار فوق و نیز مشارکت و بانکداری اسلامی را زیر سوال می برند، بعبارت دیگر، آسیب تحلیل هایی نظری مورد قبل و امثالهم آن است که همگی بطور مستقیم قائل به وجود هزینه برای تامین سرمایه در اقتصاد اسلامی هستند. بعلاوه نقش بانک اسلامی در این مدلها بعنوان وکیل سپرده گذار و نیز مساله تعاون در اقتصاد اسلامی در آنها نادیده گرفته شده است. شاید ذکر این نکته جالب باشد که بر اساس تحقیقات متعدد منجمله در تحقیق انجام شده توسط سوارز و شارپ (2014)، بنگاه های متعددی وفور ذخایر وجوه نقد بنگاه، پایین بوده نرخ بهره و نیز تمرکز برنامه های سرمایه گذاری بر تقاضای محصول یا برنامه های آتی را دلیل بی توجهی به نرخهای بهره جاری ذکر کرده اند. حال معلوم نیست که چرا توجه بسیاری از اقتصاددانان مسلمان به مفاهیم شبهه برانگیز قطعی که شبهه ربا هستند معطوف بوده و نقش مواردی نظیر تحلیل سرمایه گذاری بر اساس سود و زیان کم رنگ است. این نرخ های

مثبت و قطعی سود نه تنها همانند نرخ بهره جلو سرمایه گذاری و اشتغال کامل را که از جمله وعده های بانکداری اسلامی است، گرفته اند، بلکه متأسفانه معلوم نیست که آیا این نرخ ها بیشتر هستند یا نرخ های ناچیز بهره در کشوری مانند امریکا.

ض- خواننده محترم برای این منظور می تواند به کتاب "اقتصاد پول و بانکداری" تالیف ایرج توتونچیان مراجعه نماید.

ط- یک بحث مهم و مرتبط با اشتغال، بحث دستمزد نیروی کار است.

در اقتصاد سرمایه داری، به علت نوع نگاه ابزارگرایی نسبت به نیروی کار و نبود مشارکت، به او دستمزدی معادل تولید نهایی نیروی کار پرداخت می گردد. این در حالیست که در اقتصاد اسلامی، با توجه به مکروه بودن اجیر کردن انسان، وی علاوه بر دریافت حداقل دستمزد (تولید نهایی)، در سود (نه زیان) نیز شریک است. این مساله به علت مشارکت (تعاون) او در امر تولید بوده و به او انگیزه می دهد تا تلاش خود را بیشتر نماید که در تابع تولید با E نمایش دادیم. مشارکت کارگر علاوه بر افزایش دستمزد او، موجب افزایش تولید نیز می گردد. در هر دو سیستم اقتصادی، تولید نهایی نیروی کار در طی زمان رو به کاهش می باشد که علت این کاهش را باید در سرعت رشد بالاتر نیروی کار نسبت به سرمایه در این دو نظام اقتصادی دانست. اما در نظام سرمایه داری باید به نوسانات شدید اشتغال به علت وجود هزینه نرخ بهره و در نتیجه عدم اجرای برخی پروژه ها در این نظام اقتصادی اشاره داشت. محاسبات بخوبی نشان می دهند که بهره وری نهایی نیروی کار در نظام سرمایه داری کمتر از نظام اسلامی است. در اقتصاد سرمایه داری، بعلت اهمیت نفع شخصی، مطلوبیت کارگر و کارفرما همواره در تضاد قرار داشته و افزایش یکی بمعنای کاهش دیگری است. اما در اقتصاد اسلامی، مشارکت با ظرفیت بی نهایت خود نه تنها آنچه که موسوم به کیک اقتصادی^ط است را بزرگتر می کند، بلکه مطلوبیت کارگر و کارفرما را بطور همزمان بالا می برد. بنابراین زمانی که کارگر علاوه بر سطح حداقلی دستمزد در سود (نه زیان) بنگاه نیز شریک می گردد، هم تولید بیشتری برای بنگاه انجام می گیرد و هم آنکه دستمزد و مطلوبیت بالاتری برای او حاصل می گردد. (توتونچیان، 2009، صفحه 64)

در بیشتر حالات، درآمد حقیقی به ازای هر کارگر در نظام اسلامی بیش از نظام سرمایه داری است. اشتغال کامل در اقتصاد اسلامی از یک سو موجب عدم نوسان میزان دستمزد گردیده است و از سوی دیگر، مشارکت نیروی کار در سود موجب افزایش درآمد کارگران با نرخ بالاتری می گردد. محاسبات بیانگر آن است که درآمد حقیقی هر کارگر در نظام سرمایه داری با شیبی بسیار تند در حال کاهش بوده و دارای نوسانات گسترده ای بدلیل نوسان بیکاری و نیز سطح قیمتها می باشد. این در حالیست که خط درآمد حقیقی هر نیروی کار در نظام اسلامی تقریباً افقی بوده و با شیب بسیار کمی رو به کاهش می باشد. باید دقت داشت که این کاهش ناشی از کاهش مقدار MPL می باشد که معادل پولی آن به کارگر داده می شود. این کاهش به دلیل ماهیت تابع تولید می باشد و می تواند در محاسباتی با توابع متعدد تولید حالت صعودی نیز به خود بگیرد.

ظ- در اینجا بهتر است تا کمی در مورد اینکه در این دونهظام اقتصادی به این سوال بپردازیم که آیا بنگاه دارای بدهی می باشد؟

در این محاسبات میزان بدهی بنگاه به بانک در نظام سرمایه دای بطور فزاینده ای در طول زمان در حال افزایش است. علت این مساله آن است که بانکداری ربوی ساختاری است مبتنی بر قرض که این قرض را هم برای خود و هم برای وام گیرنده (بنگاه) ایجاد می نماید. در حالیکه در نظام اقتصاد اسلامی، وجود عقد مشارکت و نیز نقش وکالت بانک، جلوی خلق پول و بدهی را می گیرد، بعلت وجود مشارکت در نظام اسلامی، قرض در این اقتصاد کاملاً بی معناست و بنابراین، آینده این جامعه با مساله ای نظیر بهره، قرض و نگرانی از باز پرداخت بدهی ها بخطر نمی افتد. بدهی (انباشته) بنگاه در نظام سرمایه داری در پایان دوره بیست و پنجم به حدود از 500 واحد می رسد که نرخ رشد بسیار بالایی دارد. این بدهی از انباشت مقادیر وام گرفته شده استخراج می گردد که به آن بهره تعلق می گیرد. و این در حالیست که بنگاه در نظام اسلامی، بعد از پایان 25 دوره هیچ گونه بدهی را نباید بپردازد.

باتوجه به فرمول (18-3) هر جا که قیمت کالا کمتر از 1.2 بوده از نرخ ذخیره قانونی 0.45 و هر جا که قیمت کالا بیش از 1.2 بوده از نرخ ذخیره قانونی 0.5 استفاده شده است. این تغییرات در نرخ ذخیره قانونی مشخصاً در میزان پول و همچنین اعتبار خلق شده توسط بانک تاثیر گذار بوده است و بنابراین بدهی بنگاه به بانک را، باتوجه به آنکه تمامی اعتبارات موجود از سوی بانک در هر دوره توسط بنگاه وام گرفته می شود، تحت تاثیر قرار می دهد. معوقات گسترده تولید کنندگان به شبکه بانکی در اقتصاد ایران از جمله مسائلی است که می توان آن را با معطوف کردن نظر سیاست گذاران اقتصادی توجه به سمت مشارکت (بمعنای واقعی) تا حد قابل توجهی تقلیل داد.

ع- اساساً نرخ بهره پدیده ای است که در چارچوب مسائل Normative قرار می گیرد و امکان اثبات آن بصورت Positive ممکن نیست. (توتونچیان، 1379)

-منابع فارسی:

الف) کتب فارسی

-صدر، سیدمحمدباقر.(1360). اقتصاد ما، جلد دوم، انتشارات جهاد سازندگی خراسان

-مطهری، مرتضی. (1362). بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی، تهران، انتشارات حکمت

- توتونچیان، ایرج.(1375). اقتصاد پول و بانکداری. تهران: موسسه تحقیقات پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

- توتونچیان، ایرج.1379. پول و بانکداری اسلامی و مقایسه آن با نظام سرمایه داری. تهران: انتشارات توانگران

ب) مقالات فارسی

- توتونچیان، ایرج.(1367). مقایسه هزینه فرصت سرمایه در نظام های اقتصادی ربوی و غیر ربوی. مجله تحقیقات اقتصادی- دانشگاه تهران 40، 1-27

- توتونچیان، ایرج(1377). بازنگری در مفاهیم پول، بهره و سرمایه. مجله دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان 12 (1): 23-62

- توتونچیان، ایرج. (1381). تعاون از دیدگاه اسلام و مبانی نظری آن. ماهنامه تعاون 137: 13-17

-میر معزی، سید حسین.(1383). هزینه فرصت سرمایه گذاری در اقتصاد سرمایه داری، فصلنامه علمی- پژوهشی اقتصاد اسلامی: 98-1677

- میسمی، حسین، یآوری، کاظم، قائمی اصل، یآوری و توکلیان، حسین.(1391). ارائه مدل تعادل عمومی در چارچوب اقتصاد و بانکداری اسلامی. فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد اسلامی 45: 77-106

-دادگر، یدالله، توتونچیان، ایرج، و ارمان مهر، محمدرضا، (1392)، تعادل بازار کارگران در الگوی شراکت کارگران در سود(با تاکید بر رویکرد اسلامی، فصلنامه مدلسازی اقتصادی، (3)7، 1-14

منابع انگلیسی:

الف) کتب انگلیسی

- Abdel Karim, Rifaat Ahmed (Author),& Archer, Simon.(۲۰۰۷). *Islamic Finance The Regulatory Challenge*. Clementi, Singapore: John Willey & Sons
- Abdul Rahman, Yahia.(۲۰۱۰). *The Art of Islamic Banking and Finance Tools and Techniques for Community Based Banking*. Hoboken, New Jersey, United States: John Willey & Sons
- Ackland, Robert.(۲۰۱۳). *Web Social Science: Concepts, Data and Tools for Social Scientists in the Digital Age*. New Delhi, India: SAGE Publication
- Adriaansens, Hans.(۲۰۱۵). *Talcott Parsons and the Conceptual Dilemma (RLE Social Theory)*. New York, United States: Routledge
- Ahmed, Akbar, & Sonn, Tamara, (۲۰۱۰), *The SAGE Handbook of Islamic Studies*. London, United Kingdom: SAGE Publications

- Akhtar Hossain, Akhand.(۲۰۰۹). *Central Banking and Monetary Policy in the Asia-Pacific*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing
- Al-Omar, Fouad &, Abdel Haq, Mohammed (۱۹۹۶). *Islamic Banking, Theory, Practice and Challenges*. London, UK: Oxford University
- Arena, Richard, & Dangel, Hagnauer.(۲۰۰۲). *The Contribution of Joseph A.Schumpeter to Economics*. London, United Kingdom: Routledge
- Askari, Hossein, Iqbal, Zamir, Krichene, Nouredine, & Mirakhor, Abbas (auth.).(۲۰۱۰). *The Stability of Islamic Finance Creating a Resilient Financial Environment for a Secure Future*. Clementi, Singapore: John Wiley & Sons
- Batina, Raymond G, & Ihori, Toshihiro.(۲۰۰۵). *Public Goods: Theories and Evidence*. Heidelberg, Germany: Springer
- Bigbee, Amy.(۲۰۰۸). *The Relationship Between Religion, Social Interest, and Wellness in Adults*. United States: ProQuest,
- Bovens, M. A. P, T'Hart, Paul, & Peters, B. Guy.(۲۰۰۲). *Success and Failure in Public Governance: A Comparative Analysis*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing
- Brady, Henry, & Collier, David.(۲۰۱۰). *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. Plumouth, United Kingdom: Rowman and Littlefield Publications

- Brenner, Reuven.(۱۹۹۰). *Gambling and Speculation: A Theory, a History, and a Future of Some Human Decisions*. New York, United States: Cambridge University Press

- Burnell, Barbara.(۱۹۹۳). *Technological Change and Women's Work Experience: Alternative Methodological Perspectives*. Westport, Connecticut, United States: Greenwood Publishing Group

- Cooter, Robert, & Ulen, Thomas.(۲۰۱۲). *Law and Economics*. New York, United States: Pearson

- Davis, Kingsley.(۲۰۰۴). *Kingsley Davis: A Biography And Selections From His Writings*. New Brunswick, United States: Transaction Publishers

- Eckstien, Alexander.(۱۹۷۱). *Comparison of Economic Systems: Theoretical and Methodological Approaches*. Los Angeles, United States: University of California Press

- Fahim Khan, M, & Porzio, Mario.(۲۰۱۰). *Islamic Banking and Finance in the European Union A Challenge Studies in Islamic Finance Accounting and Governance*. United States: Edward Elgar Pub

- Farley, Jashua, & Daly, Herman.(۲۰۰۳). *Ecological Economics: Principles and Applications*. Washington, United States: Island Press

- Ganssman, Heiner.(۲۰۱۲). *Doing Money: Elementary Monetary Theory From a Sociological Standpoint*. New York, United States: Routledge

- Golley, Jane.(۲۰۰۷). *The Dynamics of Chinese Regional Development: Market Nature, State Nurture*. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar Publications

- Gottlieb, Manuel.(۱۹۸۳). *A Theory of Economic Systems*. London, United Kingdom: Academic Press

- Grigg, Richard.(۲۰۰۶). *Gods after God: An Introduction to Contemporary Radical Theologies*. New York, United States: State University of New York Press

- Greif, Avner.(۲۰۰۶). *Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade*, New York, United States: Cambridge University Press

- Hicks, John.(۱۹۶۷).*Critical Essays in Monetary Theory*. Oxford, United Kingdom: Clarendon Press

- Hunt Ahmed (auth.), Karen.(۲۰۱۳). *Contemporary Islamic Finance, Innovations, Applications, and Best Practices*. Hoboken, New Jersey, United states: John Willey & Sons

- Iqbal, Zamir, & Mirakhor, Abbas.(۲۰۰۹). *An introduction to Islamic Finance, Theory and Practice*. Singapore: John Wily & Sons

- Jain, T.R, & Khana, O.P. (۲۰۰۶). *Economic Concepts and Methods*. New Delhi, India: FK Publications

- Jupp, Victor.(۲۰۰۶). *The SAGE Dictionary of Social Research Methods*. New Delhi, India: SAGE Publication

- Kettell, Brian.(۲۰۱۱). *Case Studies in Islamic Banking and Finance_ Case Questions & Answers*. West Sussex, United Kingdom: John Wily & Sons

- Kettell, Brian.(۲۰۱۱). *Introduction to Islamic Banking and Finance*. West Sussex, United Kingdom: John Wily & Sons

- Keynes, John Meynard.(۱۹۶۵). *The General Theory of Employment Interest and Money*. New Delhi, India: Atlantic

- Landman, Todd, & Robinson, Neil.(۲۰۰۹). *The SAGE Handbook of Comparative Politics*. New Delhi, India: SAGE Publication

- Lewis, Mervyn , & M. Algaoud, Latifa .(۲۰۰۱). *Islamic Banking*. United Kingdom: Edward Elgar Publishing

- Libecap, Gary.(۱۹۹۳). *Contracting for Property Rights*. New York, United States: Cambridge University Press

- Lor, Peter.(۲۰۱۲). *International and Comparative Librarianship: A Thematic Approach*, Germany: Walter de Gruyter

- Martin, Nathalie, & Tama, Ocean.(۲۰۰۸). *Inside Bankruptcy Law: What Matters and why*. New York, United States: Aspen Publishers

- McNabb, David.(۲۰۱۴). *Case Research in Public Management*. New York, United States: Routledge

- Merton, Robert, & Sztompka, Piotr.(۱۹۸۶). *On Social Structure and Science*, Chicago, United States: Chicago University Press

- Nkonya, Leticia.(۲۰۰۸). *Rural Water Management in Africa: The Impact of Customary Institutions in Tanzania*. New York, United States: Cambria Press

- North, Douglass.(۱۹۹۰). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press

- Outhwaite, William, & Bottomore, Tom.(۱۹۹۴). *The Blackwell Dictionary of twentieth century social Thought*. United Kingdom: Blackwell Publishing

- Outhwaite, William, & Turner, Stephen.(۲۰۰۷). *The SAGE Handbook of Social Science Methodology*. New Delhi, India: SAGE Publication
- Parsons, Talcott, (۱۹۶۷). *The structure of social action: a study in social theory with special reference to a group of recent European writers*. New York, United States: Free Press
- Parsons, Talcott.(۲۰۱۲). *The social system*, London. United Kingdom: Routledge
- Pejovich, Svetozar.(۲۰۰۸). *The Economics of Property Rights: Towards a Theory of Comparative Systems*. Dordrecht, Netherlands: Springer
- Polanyi, Karl.(۲۰۰۱). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston, United States: Beacon Press
- Polèse, Mario, & Stren, Richard.(۲۰۰۰). *The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change*. Toronto, Canada: Toronto University Press
- Prasad, Ayodhya.(۱۹۶۷). *The Basis of Society*. Bombay, India: Sirur Printing Press
- Prybyla, Jan.(۱۹۶۹). *Comparative Economic Systems*. New York, United States: Appleton-Century-Crofts
- Rapoport, A. (۱۹۷۰). *Modern system theory: An outlook for coping with change, General systems*. United States: John Wiley & Sons

- Rosenthal, Jean-Laurent, & Bin Wong, Roy.(۲۰۱۱). *Before And Beyond Divergence: The Politics of Economic Change In China And Europe*. United States: Harvard University Press
- Skidelsy, Robert.(۲۰۱۰). *Keynes: The Return of the Master*. New York, United States: Public Affairs
- Schumpeter, Joseph.(۲۰۰۳). *Capitalism, Socialism and Democracy* NewYork, United States: Routledge
- Schumpeter, Joseph.(۲۰۰۶). *History of Economic Analysis*. New York, United States: Routledge
- Segre, Sandro.(۲۰۱۲). *Talcott Parsons: An Introduction*. Lanham, Maryland, United stated: University Press of Amercia
- Spengler, Oswald. (۱۹۹۱). *The Decline of the West*. United States: Cambridg University Press
- Szenberg, Michael, & Ramartan, Lall.(۲۰۰۴). *New Frontiers In Economics*. New York, United States: Cambridge University Press
- Tisdell, Clement Allan.(۲۰۰۵). *Economics of Environmental Conservation*. Massachusetts, United states: Edward Elgar Publications
- Toutouchian, Iraj.(۲۰۰۹). *Islamic Money & banking: Integrating Money in capital Theory*. Clementi, Singapore: John Willey & Sons

- Treviño, A. Javier.(۲۰۰۱). *Talcott Parsons Today: His Theory and Legacy in Contemporary Sociology*. Lanham, Maryland, United stated: Rowman & LittleField

- Turner, Bryan, & Holton, Robert.(۲۰۱۵). *Talcott Parsons on Economy and Society (RLE Social Theory)*. New York, United States: Routledge

- Venardos, Angelo.(۲۰۱۰). *Islamic Banking and Finance :Resilience and Stability in the Present System*. Singapore: World Scientific Publishing

- Warde, Ibrahim.(۲۰۰۰). *Islamic Finance in the Global Economy*. Edinburgh, United Kingdom: Edinburgh University Press

- Wallerstein, Imanuel.(۲۰۰۴). *World System Analysis: An Introduction*. Durham & London, United Kingdom: Duke University Press

- Winston, Clifford.(۲۰۰۶). *Government Failure versus Market Failure*. Washington D.C., United States: Brookings Institution

مقالات انگلیسی

- Ahmed, Shaghil, Does Money Affect Output.(۱۹۹۳). retrieved from <https://www.philadelphiafed.org>

- Aklin, Michael &, Kern, Andreas. (۲۰۱۴). Moral Hazard and Financial Crises: Evidence from US Troop Deployments. retrieved from <https://ncgg.princeton.edu>

- Ashenfelter, Orley, Card, David.(۱۹۸۲). Time Series Representations of Economic Variables and Alternative Models of the Labour Market, *The Review of Economic Studies*, ۴۹(۵), ۷۶۱-۷۸۱

- Bator, Francis.(۱۹۵۸). The Anatomy of Market Failure. *The Quarterly Journal of Economics*, ۷۲(۳), ۳۵۱-۳۷۹

- Bernanke, Ben, The Determinants of Investment: Another Look, *The American Economic Review*, ۷۳(۲), ۷۱-۷۵

- Bernanke, Ben, & boivin, Jean.(۲۰۰۳). Measuring the Effects of Monetary Policy: A Factor-Augmented Vector Autoregressive (FAVAR) Approach. retrieved from www.federalreserve.gov

- BERUMENT, Hakan, & J ELASSI, MOHAMED MEHDI.(۲۰۰۲). The Fisher hypothesis: a multi-country analysis, *Applied Economics*, ۳۴, ۱۶۴۵-۱۶۵۵

- Bierens, HJ &, Broersma, L.(۱۹۹۱). The Relation Between Unemployment and Interest Rate: Some International Evidence. retrieved from www.econpapers.repec.org

- BoudReaux, Karol.(۲۰۰۵). The Role of Property Rights as an institution: Implications for Development Policies. retrieved from www.mercatus.org

- Castelnovo, Efrem, & Surico, Paolo.(~~~~). *The Price Puzzle and Its Indeterminacy*. retrieved from www.researchgate.net
- Chapra, Muhammad Umar.(~d~). MONETARY MANAGEMENT IN AN ISLAMIC ECONOMY. *Islamic Economic Studies*, ۱(۴), ۱-۳۵
- Damaceanu, Romulus.(۲۰۱۱). An Agent-based Computational Study of Wealth Distribution in Function of Technological Progress Using Netlogo, *American Journal of Economics*, ۱(۱۱), ۱۵-۲۰
- Eckstein, Zvi, Setty, Ofer, Weiss, David.(~~~~). Financial Risk and Unemployment. retrieved from <https://ideas.repec.org>
- El Hawari, Dahlia, , Grais, Wafik, & Iqbal, Zamir.(۲۰۰۴). *Regulating Islamic Financial Institutions: The Nature of the Regulated*. World Bank Policy Research Working Paper ۳۲۲۷, March
- FARMER, Roger.(۱۹۸۵). Implicit Contracts with Assymetric Information and Bankruptcy: The Effect of Interest Rates on Layoffs, *The Review of Economic Studies*, ~ (), ۴۲۷-۴۴۲
- Farmer, Roger.(۱۹۸۹). AIL THEORY AND THE AILING PHILLIPS CURVE: A CONTRACT BASED APPROACH TO AGGREGATE SUPPLY. retrieved from www.econpapers.repec.org
- Frankel, Jeffrey.(~~~~). Estimated Effects of Speculation and Interest Rates in a “Carry Trade” Model of Commodity Prices, *Journal of International Money and Finance*, Elsevier, ۴۲(C), ۸۸-۱۱۲
- Fredrick, Shane, Loewenstein, George & O'Donoghue, Ted.(۲۰۰۲). Time Discounting and Time Preference: A Critical Review. *Journal Of Economic Literature*, ۴۰(۲): ۳۵۱-۴۰۱
- Giordani, Paolo.(~~~~). An Alternative Explanation Of The Price Puzzle. *Journal Of Monetary Economics*, ۵۱(۶), ۱۲۷۱-۱۲۹۶
- Giovannini, Enrico.(۲۰۰۸). Understanding Economic Statistics: An OECD Perspective. retrieved from www.OECD.org

- Grüner, Hans.(۲۰۰۱). WEALTH DISTRIBUTION AND INTEREST RATES: EMPIRICAL EVIDENCE FOR THE US. retrieved from gruener.vwl.uni-mannheim.de

- Haghighat, Jafar.(۱۳۹۶). Endogenous and Exogenous Money: an empirical investigation from Iran, ۱(۱), ۶۱-۷۶

- Henzel, Steffen, Hülsewig, Oliver, Mayer, Eric & Wollmershäuser, Timo. (۲۰۰۷). The Price Puzzle Revisited: Can The Cost Channel Explain A Rise In Inflation After A Monetary Policy Shock?. Journal of Macroeconomics, ۳۱(۲), ۲۶۸-۲۸۹

-Hodgeson, Geoffrey.(۲۰۰۶). What Are Institutions. retrieved from www.geoffrey-hodgson.info

- HUERTA DE SOTO, JESÚS.(۲۰۰۶). MONEY,BANK CREDIT, AND ECONOMIC CYCLES, United States: Ludwig Von Mises Institute

- Khan, Samia, & VanWynsberghe.(۲۰۰۸). Robert, Cultivating the Under-Mined: Cross-Case Analysis as Knowledge Mobilization. retrieved from www.qualitative-research.net

- Kiaee, Hasan.(۲۰۰۷). Monetary Policy in Islamic Economic Framework. Case of Islamic Republic of Iran, ۲nd Islamic Conference, Islamic Science University of Malaysia, Malaysia

- Kichian, Maral.(۲۰۱۲). Financial Conditions and the Money-Output Relationship in Canada. retrieved from, www.bankofcanada.ca

Mills, Melinda, G. van de Bunt, Gerhard, & de Bruijn, Jeanne.(۲۰۰۶). Comparative Research: Persistent Problems and Promising Solutions. retrieved from www.dspace.uvu.nl

- Minsky, Hyman.(۱۹۹۲). The Financial Instability Hypothesis. retrieved from www.levyinstitute.org

- Mishkin, Frederic.(۲۰۰۰). THE INTERNATIONAL LENDER OF LAST RESORT: WHAT ARE THE ISSUES?. retrieved from www.gsb.columbia.edu

- Murphy, Robert.(۲۰۱۴). Some Problems With the Time Preference Theory Of Interest Rate. retrieved from www.library.freecapitalists.ORG

- Oganessian, Gayane.(۲۰۱۳). The Changed Role of the Lender of Last Resort: Crisis Responses of the Federal Reserve, European Central Bank and Bank of England. retrieved from www.ipe-berlin.org

- Palley, Thomas.(۲۰۰۱). Endogenous Money: What it is and Why it Matters. retrieved from onlinelibrary.wiley.com

- Pettifor, Ann.(۲۰۱۳). The power to create money ‘out of thin air’ : review essay of Geoffrey Ingham’s Capitalism. retrieved from www.primeeconomics.org

- Ragin, Charles.(۱۹۹۷). TURNING THE TABLES: HOW CASE-ORIENTED RESEARCH CHALLENGES VARIABLE-ORIENTED RESEARCH. retrieved from www.isites.harvard.edu

-Reinhart, Carmen, & Rogoff, Kenneth.(۲۰۰۹). Banking Crises: An Equal Opportunity Menace. retrieved from <http://scholar.harvard.edu>

-Robinson, Claude, & Ragin, Charles.(۲۰۰۴). *The Distinctiveness of Comparative Research*.

- Rocheteau, Guillaume & Rodriguez-Lopez, Antonio.(۲۰۱۴). Journal of Monetary Economics, ۶۵, ۸۰-۱۰۱

- Rochon, Louis, & Rossi, Sergio.(۲۰۱۳). Endogenous money: the evolutionary versus revolutionary views. retrieved from econpapers.repec.org

- Schabert, Andreas.(۲۰۰۱). Interest Rate Policy and the Price Puzzle in a Quantitative Business Cycle Model. retrieved from www.econpapers.repec.org

- Sharpe, Steve, & Suarez, Gustavo.(۲۰۱۴). The insensitivity of investment to interest rates: Evidence from a survey of CFOs. retrieved from www.federalreserve.gov

- Shibata, Takashi & Nishihara, Michi.(۲۰۰۸). Dynamic Investment and Capital Structure Under Manager-Shareholder Conflict. Journal of Economic Dynamics and Control, ۳۲(۳), ۱۵۸-۱۷۸

Shiller, Robert.(۲۰۰۷). LOW INTEREST RATES AND HIGH ASSET PRICES: AN INTERPRETATION IN TERMS OF CHANGING POPULAR MODELS. retrieved from <http://cowles.econ.yale.edu/>

- Solomon, Blen & Ruiz, Isabel.(۲۰۰۶). Does The Price Puzzle Exist in Colombia? Empirical Evidence and Policy Implications. retrieved from www.publicaciones.eafit.edu.com

- Stiglitz, Josef & Weiss, Andrew.(۱۹۸۱). Credit Rationing With Imperfect Information. The American Economic Review, ۷۱(۳), ۳۹۳-۴۱۰

- Toutounchian, Iraj.(۲۰۰۴). Islamic banking: A last ditch to save Capitalism, Islamic Institute of Islamic Banking and Insurance, London

- Toutounchian, Iraj.(۲۰۰۶). Integrating money in capital theory: A legal perspective, Seventh Forum on Islamic Finance, Harvard Law School, Cambridge, Massachusetts, United States
- Toutounchian, Iraj.(۲۰۰۷). Exploring new frontiers in Islamic Economics ,The International Centre for Education in Islamic Finance, leadership in global finance: The emerging Islamic horizon, Kuala Lumpur, Malaysia
- Uddin, Gazi Salah &, Alalam, Mahmood.(۲۰۰۹). Relationship Between Interest Rate and Stock Price: Emprical Evidence From Developed and Developing Countries. retrieved from www.ccsenet.org
- Walsh, James &, Yu, Jiangyang.(۲۰۱۲). Inflation and Income Inequality: Is Food Inflation different. retrieved from www.IMf.org
- Weill, Philippe.(۱۹۸۸). The Equity Premium Puzzle and The Risk Free Rate Puzzle. Journal Of Monetary Economics, ۲۴(۳), ۴۰۱-۴۲۱